

Arkitaidot osana lapsiperheiden elämänhallintaa

Sanna Määttänen

Opinnäytetyö

Toukokuu 2017

Palveluliiketoiminnan koulutusohjelma, ylempi AMK

Matkailu-, ravitsemus- ja talousala

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

JAMK University of Applied Sciences

Tekijä(t) Määttänen, Sanna	Julkaisun laji Opinnäytetyö, ylempi amk	Päivämäärä 09.05.2017
	Sivumäärä 79	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Arkitaidot osana lapsiperheiden elämänhallintaa		
Koulutusohjelma Palveluliiketoiminnan koulutusohjelma, ylempi AMK		
Työn ohjaaja(t) Anne Törn-Laapio		
Toimeksiantaja(t) Marttaliitto, Lapsiperheiden arjen tukeminen -hanke		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tutkittua tietoa lapsiperheiden arkitaidoista yhteiskunnallisen päätöksenteon ja palvelutuotannon tueksi. Tutkimus on osa Marttaliiton ”Lapsiperheiden arjen tukeminen” -hanketta, joka on osa Emma ja Elias -avustusohjelmaa. Ohjelmaa rahoittaa Raha-automaattiyhdistys ja koordinoi Lastensuojelun keskusliitto. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa Marttaliitolle tietoa oman toiminnan kehittämisen, palvelumuotoilun ja kunnille suunnattavan markkinoinnin tueksi.</p> <p>Opinnäytetyössä tutkittiin lapsiperheiden arkea ja siinä ilmeneviä tuen tarpeita haastatellamalla 11:ta lasten ja nuorten kanssa työtä tekevää alansa kokenutta ammattilaista. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituna teemahaastatteluna.</p> <p>Arkitaidot nähtiin tutkimuksessa keskeisenä osana elämänhallintaa ja hyvinvointia. Arkitaitojen nähtiin vaikuttavan vahvasti muuhun elämään ja heijastuvan lapsiin ja heidän hyvinvointiinsa. Valta-osa lapsiperheistä pärjää hyvin, jolloin tuen tarvetta ei ole tai lyhytaikaisella tuella voidaan helpottaa pieniä arjen haasteita. Samalla paljon tukea tarvitsevien tuen tarpeet ovat usein monimutkaisia. Tutkimuksen mukaan tuen tarvetta ilmenee ravitsemuksessa ja ruoanvalmistuksessa, arkirytmisissä ja ajankäytössä, raha-asioiden hoidossa, siivouksessa ja hygieniassa sekä vanhemmuudessa.</p> <p>Tukea tarvitsevien perheiden auttamiseen tarvitaan vahvaa moniammatillista yhteistyötä. Lyhytaikaisempaa tukea tarvitseville perheille avopalvelut ja vertaistuki tuovat usein riittävästi apua. Niukkenevien resurssien aikana lapsiperheille kohdistetun avun tulisi olla eteenpäin vievää, aktivoivaa ja oikea-aikaista.</p>		
Avainsanat (asiasanat) elämänhallinta, arkitaidot, hyvinvointi		
Muut tiedot		

Author(s) Määttänen, Sanna	Type of publication Master's thesis	Date 09.05.2017
		Language of publication: Finnish
	Number of pages 79	Permission for web publication: x
Title of publication Everyday skills as a part of life control in families with children		
Degree programme Master's Degree Programme in Hospitality Management		
Tutor(s) Törn-Laapio, Anne		
Assigned by The Martha Organization, project "Supporting families with children in everyday life"		
Abstract <p>The objective of the thesis was to produce research information on the everyday skills of families with children in order to support decision making and service provision in society. The study is part of The Martha Organization's project "Supporting families with children in everyday life", which is part of the Emma and Elias - relief program. It is funded by Finland's Slot Machine Association and coordinated by the Central Union for Child Welfare. The aim was to provide information for The Martha Organization in order to improve operation, service design and marketing.</p> <p>The thesis focused on studying the everyday life and support needs of families with children by interviewing 11 experienced professionals working with children. The interviews were conducted as semi-structured theme interviews.</p> <p>Everyday skills were considered to be a crucial part of life control and well-being. Those skills were seen to have a strong impact on the other aspects of life as well as reflect on children and their well-being. The majority of families have no major problems, which means that they have no need for support or that short-term support will help them through small challenges of daily life. Simultaneously, the needs of those who need help are often complex. According to the results, their needs are related nutrition and food preparation, daily rhythms, use of time and finance management, cleaning, hygiene and parenting.</p> <p>In order to help families, effective multi-professional cooperation is needed. For those in need of short-term support, providing home help and peer support is often sufficient. At the time of diminishing resources, the help provided for families in need should be activating and given at the right time.</p>		
Keywords/tags (subjects) life control, everyday skills, well-being		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Lapsiperheet ja yhteiskunta	6
2.1	Lapsiperheiden arki	7
2.2	1990-luvun lamasta nykypäivään	8
2.3	Lapsiperheiden arjen tukeminen hyvinvointivaltiossa.....	9
2.4	Lapsi- ja perhepalveluiden monet toimijat	11
3	Arkitaidot osana elämänhallintaa.....	12
4	Arkitaidot osana lapsiperheiden elämänhallintaa - haastattelututkimus.....	14
4.1	Haastateltavien valinta ja haastattelun käytännön toteutus.....	16
4.2	Aineiston analyysi ja synteesi.....	19
4.3	Tutkimuksen luotettavuus.....	20
5	Tutkimuksen tulokset ja niiden tarkastelu.....	22
5.1	Arkitaitojen merkitys	22
5.2	Keskeisimmät tuen tarpeet	23
5.2.1	Arjen organisointi ja ajankäyttö, arkirytmii	23
5.2.2	Ruoka ja ravitseminen	25
5.2.3	Siivous, hygienia ja vaatehuolto.....	26
5.2.4	Talous	28
5.2.5	Vanhempaan toimiminen.....	32
5.2.6	Syitä vai seurauksia?	34
5.3	Minkälaisissa perheissä tuen tarvetta on?.....	35
5.3.1	Ylisukupolvinen syrjäytyminen.....	36
5.3.2	Pitkäaikaistyöttömyys, päihde- ja mielenterveysongelmat	38
5.3.3	Nuoret perheet.....	39
5.3.4	Erotilanteet ja yksinhuoltajuus	39
5.3.5	Vuorotyö.....	40
5.3.6	Lähiverkostojen puuttuminen.....	40
5.3.7	Osaamattomuus vai tahdon puute?	41
5.4	Arkitaidot yhteiskunnan näkökulmasta.....	42
5.4.1	Arkitaitojen kehitys	46
5.4.2	Oma aika ajan ilmiönä.....	47
5.4.3	Kiirettä ja suorittamista.....	49
5.4.4	Sosiaalinen media perheiden arjessa.....	50
5.4.5	Yksilön vai yhteiskunnan vastuu?.....	51
5.5	Miten tukea tarvitsevia lapsiperheitä tulisi auttaa?.....	54

5.5.1	Apua koteihin	55
5.5.2	Muita auttamisen keinoja	57
5.6	Kolmas sektori palveluntuottajana.....	61
5.7	Vapaaehtoiset perheiden arjen tukena.....	64
6	Pohdinta.....	67
6.1	Lasten suojelemisen pirstaloituminen	70
6.2	Perheissä tehtävän työn haasteet	72
6.3	Vanhemmuus.....	73
6.4	Kotitalousopetus ja koulutus.....	74
6.5	Vapaaehtoiset lapsiperheiden parissa	75
	Lähteet.....	76

Kuviot

Kuvio 1.	Lapsiperheiden keskeisimmät tuen tarpeet.....	23
Kuvio 2.	Talouden hallinnan monimutkaisuus	29
Kuvio 3.	Hyvinvoinnin ja arjen sujumisen keskeiset tekijät ja seuraukset.....	34
Kuvio 4.	Tukea tarvitsevat perheet	36

Taulukot

Taulukko 1.	Lapsiperheiden arkitaitojen ja elämänhallinnan vaikutus yhteiskuntaan	45
-------------	---	----

1 Johdanto

Lasten ja perheiden maailma on muuttunut viime vuosina. Työelämä ja hyvinvointiyhteiskunta elävät jatkuvassa murroksessa, jonka vaikutukset heijastuvat perheisiin ja niissä eläviin lapsiin. 2000-luvun Suomi on yhteiskuntana edeltäviä vuosikymmeniä eriarvoisempi, vauraampi, ikääntyneempi, monimutkaisempi ja kirjavampi niin kulttuurisesti, etnisesti kuin juridishallinnollisesti (Karvonen, Moisio & Simpura 2009, 21). Lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys ovat lisääntyneet viimeisten vuosien aikana. Huolestuttavaa on, että terveyserot eri ryhmien välillä ovat kuitenkin kasvaneet. (Perrälä, Halme & Nykänen 2012, 12.)

Hyvinvoinnista puhuttaessa elinolot ovat sen materiaalinen perusta, ja niitä hyvinvointivaltio omalla toiminnallaan turvaa. Hyvinvoinnilla tarkoitetaan myös terveyttä, sosiaalisia suhteita, omaa kokemusta hyvinvoinnista ja omanarvontuntoa. Nykyään hyvinvoinnista puhuttaessa tarkoitetaan usein myös erilaisia hyvää oloa tuottavia kaupallisia elämyksiä tai kokemuksia. Hyvinvoinnista ja elinoloista puhuttaessa niiden välinen yhteys ei ole yksiselitteinen. Materiaalisten seikkojen lisäksi hyvinvointi riippuu yksilön kyvyistä ja mieltymyksistä, joiden pohjalta hyvinvointiaan tuottaa. Ihminen voi olla onnellinen vaatimattomissakin olosuhteissa, kuten myös onneton ja tyytymätön hyvästä taloudellisesta asemasta huolimatta. (Karvonen ym. 2009, 20.) Ihmisten hyvinvointi ei rakennu ainoastaan hyvinvointivaltiollisen hyvinvoinnin varaan. Hyvinvointivaltiota ei ole rakennettu siten, että se pystyisi vastaamaan yksilöllisten ja erilaisten elämäntapojen aiheuttamiin odotuksiin. (Jokinen & Saaristo 2006, 135.) Myös yksilöllä on ja tulee olla edelleen vastuuta omasta elämästään, ja siihen tulee myös pyrkiä ja kannustaa.

Sosiaalityön näkökulmasta on tärkeää, että yhteiskunnallisesta osallisuudesta syrjäytymisen lisäksi kiinnitetään huomiota myös elämänhallintaan ja siinä esiintyviin ongelmiin. Syrjäytymisen ongelmat ovat kuin kehä, joka ruokkii itseään ja vahvistaa ongelmien moniulotteisuutta, kasautuvuutta ja pitkäaikaisuutta. (Raunio 2006, 31.)

Tutkimuksen aihe on yhteiskunnallisesti ajankohtainen, koska lapsiperheiden tilanne ja perheiden haasteet puhuttavat yhteiskunnassa. Lastensuojelun kulut ovat merkittävästi kasvaneet, mikä on sekä taloudellisesti että inhimillisesti huolestuttavaa. Lastensuojelun painopistettä halutaan siirtää ennalta ehkäisevään työhön. Jotta tuki kohdentuu oikein, on tiedettävä, miten arki perheissä sujuu, miten tuen tarve näkyy perheiden arjessa ja miten arkea tulisi tukea. Mihin käytettävissä olevat resurssit tulee suunnata?

Perheiden arki ja sen haasteet luovat heijastevaikutuksia ympäröivään yhteiskuntaan. Perheiden toiminnan/toimimattomuuden vaikutukset näkyvät kaikkialla yhteiskunnassa. Lapsiperheissä heijasteet näkyvät julkisissa palveluissa, kuten päiväkodeissa, terveydenhuollossa ja kouluissa. Vanhempien tilanne näkyy työvoimapoliittisissa palveluissa ja sosiaalityössä.

Tämä tutkimus on osa Marttaliiton ”Lapsiperheiden arjen tukeminen” -hanketta, joka on osa Emma ja Elias - avustusohjelmaa. Ohjelmaa rahoittaa Raha-automaattiyhdistys ja koordinoi Lastensuojelun keskusliitto. Emma ja Elias -ohjelmassa on mukana 32 kolmannen sektorin toimijaa. Ohjelman tavoitteena on edistää lasten ja heidän perheidensä sosiaalista hyvinvointia. (Marttaliitto 2015.) Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa Marttaliitolle tietoa oman toiminnan kehittämisen, palvelumuotoilun ja kunnille suunnattavan markkinoinnin tueksi. Marttaliitolla, kuten kolmannella sektorilla yleensä, palvelutoiminta on kasvavaa ulkopuolisen rahoituksen kaventuessa. Kolmannen sektorin toimijat tulevat tarjoamaan kunnille tulevaisuudessa entistä enemmän palvelujaan ja osaamistaan.

Aihe on merkittävä palveluliiketoiminnan näkökulmasta, koska yksityisten yritysten ja kolmannen sektorin tuottamat palvelut julkiselle sektorille ovat nykypäivää ja työllistävät tulevaisuudessa yhä enemmän alan osaajia. Palvelut eivät ole konkreettisia asioita, vaan aineettomia prosesseja ja toimintoja (Grönroos 2015, 78). Substanssi-osaamisen lisäksi tarvitaan osaamista palveluliiketoimintaan, erityisesti palveluiden tuotteistamiseen, markkinointiin ja hankintaprosesseihin. Perheille tuotettavissa palveluissa korostuu palvelun prosessiluonteisuus, ja usein onkin vaikeaa määrittää tarkasti, mikä osa perheiden kokonaispalveluista tuottaa tuloksia. Palveluiden laadun-

valvontaa on vaikeaa toteuttaa perinteisin menetelmin (Grönroos 2015, 80). Grönroosin (2015, 80-81) mukaan asiakkaat eivät etsi niinkään palveluja, vaan ratkaisuja, jotka palvelevat heidän omia arvonluontiprosessejaan. Perheille tuotettavien palveluiden keskiössä ovat itse palvelun sijaan saavutettavat tulokset. Palvelujen hankinnasta neuvoteltaessa tavoitteet on määriteltävä tarkasti, kuten myös se, miten (arvot) tavoitteeseen halutaan päädyttävän (Grönroos 2015, 419-421.) Se vaatii luonnollisesti hyvää hankintaosaamista molemmilta osapuolilta.

Työn tavoitteena on tuottaa tutkittua tietoa lapsiperheiden arkitaidoista yhteiskunnallisen päätöksenteon ja palvelutuotannon tueksi. Työssä tutkitaan lapsiperheiden arkea ja siinä ilmeneviä tuen tarpeita haastattelemalla 11:ta lasten, nuorten ja lapsiperheiden kanssa työtä tekevää alansa kokenutta ammattilaista. Työn tulokset ovat merkittäviä tukea tarvitseville lapsiperheiden auttamiseksi, jotta niukkenevien resurssien aikana heille kohdistettu apu olisi eteenpäin vievää, aktivoivaa ja oikea-aikaista. Perheiden kokemus palvelusta ja sitoutuminen yhteistyöhön vaikuttavat merkittävästi työllä saataviin tuloksiin. Väkisin ei voida ketään auttaa.

2 Lapsiperheet ja yhteiskunta

Suomalaiset ja siten myös suomalaiset lapsiperheet elävät hyvinvointivaltiossa. Hyvinvointivaltiolla tarkoitetaan yhteiskuntaa, joka pyrkii huolehtimaan asukkaiden sosiaalisista olosuhteista sosiaalipoliittisilla ratkaisuilla (Jokinen & Saaristo 2006, 115). Lapsiperheiden hyvinvoinnin tukena on perhepolitiikka, jonka tavoitteena on luoda lapsille turvallinen kasvuympäristö ja turvata vanhemmille aineelliset ja henkiset mahdollisuudet perheen perustamiseen ja lasten kasvattamiseen (Lammi-Taskula & Salmi 2014, 145). Hyvinvointi muodostuu Raijaksen (2014, 105) mukaan materiaalista, terveydestä ja sosiaalisista suhteista.

Lapsiperheiden tulonsiirrot ja palvelut muodostavat laajan kokonaisuuden, joista osa kohdentuu suoraan lapseen ja osa vaikuttaa välillisesti. Suoraan lapseen vaikuttavat esimerkiksi varhaiskasvatus ja perusopetus, äitiys-, lasten ja perheneuvolat, toimeentuloturva (lapsilisät, äitiys- ja vanhempainraha, kotihoidontuki, elatustuki, toimeentulotuki), lastensuojelu ja lastenpsykiatria. Välillisiä vaikutuksia on esimerkiksi aikuisten päihde- ja mielenterveystyöllä, työllisyyspolitiikalla ja toimintakykyä ylläpitävillä palveluilla. Kokonaiskustannuksia ja kulujen muutoksia on vaikea arvioida, koska kulut jakautuvat eri hallinnon aloille sekä suoriin ja epäsuoriin vaikutuksiin. (Rimpelä & Rimpelä 2015, 18-19.)

Perhe on yhteiskunnan perusyksikkö ja pilari, joka on instituutiona käynyt läpi suuren muutoksen viime vuosikymmeninä. (Keurulainen 1998, 55; Raijas 2014, 104). Nykypäivän perhe on käsitteenä monimuotoinen ilmiö. Perheeseen kuuluu jäseniä, joita yhdistävät onnen, rakkauden, kivun ja tuskan kaltaiset tunnesiteet ja jonka tehtävänä on suvun jatkaminen. On erilaisia perhetyppejä, jotka voivat muodostua monenlaisista aikuisten ja lasten yhdistelmistä. Yhteiskunnan muutos on tehnyt perheistä dynaamisia yksiköitä, jotka muuttuvat yhteiskunnan kehityksen myötä sekä kehitykseltään että rakenteeltaan. Perhe on talousyksikkö, jossa rahavirrat liikkuvat sisään- ja ulospäin. Perhe on myös juridinen yksikkö, jolla on lain suomia ja takaamia oikeuksia ja velvollisuuksia. (Keurulainen 1998, 64-65, 123.)

Perheiden arkeen liittyvät keskeisesti työelämän muutokset. Kehitys agraariyhteiskunnasta teollistuneeseen yhteiskuntaan ja nykypäivään on muuttanut perheyksiköiden merkitystä. Hoivatyö, joka ennen hoidettiin perheissä, on siirtynyt pääosin yhteiskunnan vastuulle, samoin sosiaaliturva. (Keurulainen 1998, 11, 55.) Näin kotoa ovat vapautuneet kaikki työkäiset palkkatyöhön.

Nykyhetkessä työmarkkinat käyvät läpi rakenteellisia muutoksia. Työtä siirtyy kolmanteen maailmaan ja ihmiset muuttavat työn perässä. (Jokinen 2005, 9.) Muuttoliike aiheuttaa sen, että osa perheistä on kaukana omista tukiverkoistaan.

Työelämässä on muuttunut erityisesti rutiinin asema. Teolliseen aikaan rutiini oli tärkeää, kun taas nykytyöelämässä rutiineista pyritään eroon. Työ muuttuu joustavammaksi, ja erityisesti yksilön on oltava taipuisampi ja siedettävä työn pirstoutumista ja ajallisen sitoutumisen puuttumista. (Jokinen 2005, 71.) Se luo haasteita myös työn ja perhe-elämän yhteen sovittamiseen. Reilu kolmasosa äideistä ja melkein puolet isistä tekee ylitöitä viikoittain. Kaksi viidestä vanhemmasta kokee laiminlyövänsä kotiasioita työnsä takia ja on huolissaan omasta jaksamisestaan äitinä tai isänä. Lähes kolmannes kokee aikaa puolisolle ja lapsille olevan liian vähän. (Lammi-Taskula ja Salmi 2014, 144.)

2.1 Lapsiperheiden arki

Yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten aikana arki saa usein turvasataman roolin. Arjen toivotaan olevan ylläpitäjä niin kansantaloudessa kuin yksilöiden mielenterveydessä. Arjen tulisi kantaa, kun hyvinvointivaltion rakenteita ravistellaan ja kun työelämä vaatii entistä isomman osan yksilön ajasta. (Jokinen 2005, 9.)

Arki liitetään usein kotiin, perheeseen ja vanhemmuuteen, erityisesti pienten lasten vanhemmuuteen. Arkisuus on se kerrostuma, jossa puolihuolimattomat ja vakiintuneet käytännöt kytkeytyvät päälle. Arkisuuden yksi ulottuvuus on arjen taipumus muokata vieraasta tuttua ja tehdä suurista ja nopeista yhteiskunnallisista ja henkilökohtaisista muutoksista elettäviä (Jokinen 2005, 62, 122, 156).

Arki voi tuntua kevyeltä tai raskaalta. Kun arki sujuu, se on kevyttä, eikä sitä erityisemmin noteerata. Arjesta tulee raskasta silloin, kun se ei suju. Rutiinit ja tottumukset vievät arkea eteenpäin ilman, että jokaista yksittäistä tapahtumaa tulee pohtia. Tottumusten tarjoama lepo on tarpeen. Arkiset rutiinit voivat myös olla uuvuttavia ja tylsiä. On myös huomioitava, että rutiinien ja tottumusten luoma lepo ei synny itsestään, arkea pitää ”pyörittää”. (Jokinen 2005, 10-11.) Kun arki ei ”pyöri” hyvin, voi se aiheuttaa ahdistusta ja väsymistä (Heinilä 2007, 5).

2.2 1990-luvun lamasta nykypäivään

Lama ravisteli rajusti suomalaista yhteiskuntaa 1990-luvulla (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä 2006, 5) ja sen vaikutukset maassamme näkyvät ja puhuttavat edelleen. Nykyinen taloustilanne vaatii uudenlaisia ratkaisuja ja säästöpäätöksiä, joiden vaikutuksia seuraamme ja arvioimme tulevina vuosina.

1990-luvulla kansantaloudessa tapahtuneet nopeat muutokset heijastuivat talouspolitiikan kautta valtion talouteen ja edelleen sosiaalipolitiikkaan (Kosunen 1997, 33.). Vuodesta 1992 alkaen sosiaalipolitiikkaa sopeutettiin isoilla säästöillä menojen kasvamisen ja valtion velkaantumisen hillitsemiseksi (Kosunen 1997, 42). Sosiaaliturvaa ja palveluja, kuten äitiys- ja perheneuvolan, kouluterveydenhuollon sekä pikkulapsiperheiden kotiin saatavia palveluja leikattiin. Suomalainen hyvinvointivaltio alkoi muuttua. (Raunio 2009, 238; Sosiaaliturvan suunta 2004, 159-160.) Lapsiperheistä kotipalvelua saivat lähes pelkästään lastensuojeluperheet (Korvela 2014, 105).

Yhteiskunnassa on käyty paljon keskustelua lasten ja perheiden palveluiden painopisteen siirtämisestä ennaltaehkäisevään työhön. Käytännön toimenpiteenä 1.1.2015 alkaen sosiaalihuoltolaissa (30.12.2014/1301 19 §) turvataan kaikille lapsiperheille kotipalvelu, mikäli lapsen hyvinvoinnin turvaaminen sitä vaatii sairauden, synnytyksen, vamman tai muun vastaavanlaisen toimintakykyä alentavan syyn tai erityisen perhe- tai elämäntilanteen takia.

Laki perustuu sekä inhimillisiin että taloudellisiin syihin. Panostus lapsiperheiden palveluihin ja ennaltaehkäisevään työhön mahdollistaa lasten ja perheiden tukemisen

varhaisessa vaiheessa, kun tilanne ei ole vielä kehittynyt kriisiksi. Lastensuojelullinen tarve ja huostaanotot ovat lisääntyneet, ja sitä kautta myös kustannukset ovat nousseet viimeisten vuosikymmenten aikana.

Kodin ulkopuolelle oli vuoden 2013 aikana sijoitettuna 18 000 lasta ja nuorta. Vuonna 1991 kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna vajaat 9 000 lasta ja nuorta ja vuonna 1999 luku oli 12 000. Lastensuojelun avohuollon asiakkaana oli vuonna 2013 yhteensä 88 800 lasta ja nuorta, 2000-luvun alussa luku oli alle 50 000 lasta ja nuorta. Asiakasmäärien kasvua selittää osin vuoden 2008 uudessa lastensuojelulaissa madallettu ilmoittamiskynnys. Asiakasmäärien lisääntymiseen vaikuttaa myös se, että lastensuojelussa tukea pyritään tarjoamaan entistä varhaisemmassa vaiheessa. (Sosiaali- ja terveysalan tilastollinen vuosikirja, 2014, 30, 102.)

2.3 Lapsiperheiden arjen tukeminen hyvinvointivaltiossa

Pohjoismaissa sosiaalityön yhteiskunnallinen ympäristö on hyvinvointivaltio. Hyvinvointivaltion sosiaalipolitiikalla, tulonsiirroilla ja palveluilla on suuri merkitys ammatilliselle sosiaalityölle. Pohjoismainen hyvinvointivaltio tunnetaan universaaleista, kaikille kansalaisille tarkoitetuista tulonsiirroista ja palveluista. Sosiaalityö ei kuitenkaan ole universaalista toimintaa, vaan sitä tarvitaan, kun yleiset tulonsiirrot ja palvelut eivät ole riittäviä ratkaisemaan vaikeassa tilanteessa olevien ihmisten ongelmia. (Raunio 2009, 29.)

Sosiaalityö ei ole pelkkää palvelutarpeiden tyydyttämistä vaan lisäksi ongelmatilanteiden selvittelyä ja muutoksen tavoittelua asiakkaaseen uskoen ja hänen voimavarojaan lisäten (Raunio 2009, 103). Yhteiskunnassa tapahtuu muutoksia, jotka vaikuttavat sosiaalityön asiakkaiden elämäntilanteeseen ja ongelmiin sekä myös sosiaalityön edellytyksiin. (Raunio 2009, 29.)

Arjen muutokset ovat usein pieniä. Ihmisten tapoihin kuuluu toistaa sitä, mitä aikaisemmin on tehty. Ihmisten arkeen on vaikeaa vaikuttaa yhteiskuntapoliittisin väliintuloin. Kuitenkin esimerkiksi vanhempainvapaan jakaminen molempien vanhempien kesken ja vanhemmuudesta koituvien kulujen korvaaminen kaikkien työnantajien

kesken olisivat niin konkreettisia ja asiaympäristössään ymmärrettäviä keinoja, että ne olisivat väistämättä merkittäviä. (Jokinen 2005, 156.)

Ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta ja hyvinvoinnista on vanhemmilla. Vanhemmuutta tulee tukea niin, että perheen ja lasten hyvinvointi paranee. Vanhemmuutta on tuettava ongelmien ilmetessä, mutta myös jo aikaisemmin aineellisia ja henkisiä voimavaroja lisäävästi. (Sosiaaliturvan suunta 2004, 157.)

Nykymaailman muutos 24/7 toimivaan, aikatauluihin sitomattomaan arkeen antaa perheille mahdollisuuden määritellä vapaammin omaa arkirytmäänsä. Kauppojen aukiolot, aamusta yömyöhään avoinna olevat kuntosalit, kanavien verkkopalvelut ja valmisruoan ja puolivalmisteiden lisääminen ovat vapauttaneet ihmisiä rutiineista. Toisaalta rajattomuus lisää myös perheiden itsesäätelyn ja rajojen asettamisen velvoitetta. (Korvela 2014, 103-104.)

1990-luvun lopulla on julkiseen keskusteluun noussut puhe lapsiperheiden ”pahoinvoinnista”. Yhteiskunnassa on noussut huoli vanhemmuudesta ja perheiden mahdollisuuksista vastata lasten normaaliin kehitykseen (Raunio 2009, 283). Myös Iso-Britanniassa on pyritty kehittämään toimintamalleja, joilla vanhemmuutta tukemalla pystyttäisiin myötävaikuttamaan lasten hyvinvointiin ja tasapainoisempaan kehitykseen (Lindsay, Strand & Davis 2011, 962). Vanhemmuuden aika -hankkeessa (Kekkonen 2004, 93) nousi esiin viitteitä siitä, että lasten väitetyin rajattomuuden taustalla on huomattavasti laajempia vanhempien omaan elämänhallintaan liittyviä haasteita. Kyse ei olisi pelkästään vanhempien haluttomuudesta tai kyvyttömyydestä pitää huolta lasten perustarpeista, rytmistä ja rajoista. Vanhemmuuden haasteet kärjistyvät syrjäytymisuhan alla olevissa perheissä, mutta ovat nähtävissä myös ”aivan tavallisissa” perheissä. (Kekkonen 2004, 17.)

Lapsiperheiden arkea ja vanhempien jaksamista sekä parisuhdetyytyväisyyttä tukee puolisoiden välinen työnjako. Lastenhoidon ja kotitöiden epätasainen jako kuormittaa erityisesti äitejä ja saa heidät huolestumaan omasta jaksamisestaan. Puolisoiden keskinäinen yhteistyö ja tuki auttavat selviytymään lapsiperheen arjesta. (Lammi-Taskula ja Salmi 2014, 157.)

2.4 Lapsi- ja perhepalveluiden monet toimijat

Perheiden tuen tarpeet ovat moninaisia, ja niihin tulee pyrkiä vaikuttamaan suunnitelmallisella moniammatillisella yhteistyöllä. Sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestäminen on kuntien vastuulla. Kunta voi tuottaa palveluita itse, yhdessä muiden kuntien kanssa tai ostaa palveluita yksityisiltä palveluntuottajilta (Kuntalaki 17.3.1995/365; Kauppinen & Niskanen 2005, 34.) Sosiaali- ja terveyspalveluihin on valmisteilla muutoksia vuoden 2019 alusta, mikä saattaa siirtää vastuita kuntien sijaan isommille yksiköille, esimerkiksi maakunnille.

Palveluita perheille järjestävät kunnat ja yksityiset palveluntuottajat (yritykset ja järjestöt) yhdessä. Vuonna 2009 sosiaalipalveluiden kustannusten ollessa yhteensä 8,6 miljardia oli yksityisten osuus tästä 30 % euromääräisesti tarkasteltuna (Arajärvi & Väyrynen 2011, 2). Yksityisen tuotannon osuus on suurin ensi- ja turvakotitoiminnassa, lasten ja nuorten laitos- ja perhehoidossa, päihdehuollon laitos- ja asumispalveluissa sekä palveluasumisessa. Näissä yritykset ja järjestöt tuottavat vähintään puolet palveluista. Järjestöillä on suurin osuus ensi- ja turvakodin palveluissa sekä päihdehuollon asumispalveluissa, kun taas yrityksillä suurin osuus lasten ja nuorten laitos- ja perhehoidossa. (Arajärvi & Väyrynen 2011, 4.)

Järjestöjen palvelutuotanto on kasvanut voimakkaasti 1960-luvulta lähtien. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen synty on aina liittynyt vallitsevaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen, vastamaan sen hetkisiin yhteiskunnallisiin hankkeisiin. Aluksi järjestöt tuottivat palveluita omalle jäsenistölleen ja vähitellen myös muille. Palvelutuotanto on kasvava osa järjestöjen toimintaa. (Kauppinen & Niskanen 2005, 36-38.)

3 Arkitaidot osana elämönhallintaa

Elämönhallinnan tunteen katsotaan tutkimusten mukaan liittyvän itsetunnon käsitteeseen. Hyvän elämönhallinnan avulla ihmisen on mahdollista kokea elämänsä tarkoituksenmukaiseksi ja mielekkääksi sekä tuntea oman arvonsa yksilönä (Jaari 2004, 77, 277). Keurulaisen (1998, 160-161) mukaan elämönhallinta perustuu sisäisiin ja ulkoisiin voimavaroihin sekä kykyyn kehittää toimivia selviytymisstrategioita. Selviytymisstrategioiden avulla voidaan muuttaa ja kestää vaikeita elämäntilanteita ja ohjata oman elämän kulkua arjen, kiireen ja stressin keskellä.

Arjen hallinnan käsite on monin tavoin ristiriitainen. Sen taustalla on ajatus arjen normista, yleisesti hyväksytystä tavoitetilasta. Poikkeaminen normista kuvaa hallinnan puutetta eikä erilaista arkea tai oikeutta elää sitä eri tavoin. Arjen perusrakenteiden jäsentymättömyys nähdään uhkana lasten hyvinvoinnille. Mikäli vanhemmilta puuttuu arkisia perustaitoja (aterian valmistus, kodin siisteydestä huolehtiminen, rahan käytön realiteetit), on ammattilaisten velvollisuus auttaa asioiden hallintaan saamisessa. (Hurtig 2003, 84-85.)

Arjen toimivuuden kannalta on olennaista, että arjessa on sopivassa suhteessa säännönmukaisuutta ja joustavuutta. Arjessa on perusrutiineja, jotka toistuvat päivästä toiseen. (Korvela 2014, 102.) Korvela (2014, 101) kuvaa perheitä, joilta puuttuvat arkirutiinit, ennakoitavuutta tukevat rytmit sekä toimivat ja tukea tuovat yhteydet kodin ulkopuolelle termillä ajelehtiva arki. Jonsson (2011, 7) kuvaa samaa ilmiötä nimellä kelluva arki.

Ennakoivat rutiinit tuovat pysyvyyttä, mikä lisää turvallisuuden tunnetta. Rutiinien ylläpitäminen voi tuntua raskaalta, mutta niiden puuttuminen vie henkisiä voimavaroja jatkuvan päätöksenteon kautta. Säännöllinen arki vapauttaa voimavaroja muuhun toimintaan. Perheen ja lasten hyvinvoinnin näkökulmasta arjen säännöllisyys on tärkeää. (Korvela 2014, 110-111.)

Sujuva arki ja arkirutiinien hallinta ovat edellytyksenä, jotta voimavaroja jää keskittyä perheeseen, työhön ja opiskeluun. Mikäli arjesta selviytyminen on jatkuvasti haastavaa, vie se voimavaroja ja aiheuttaa voimattomuutta ja pystyvyyden tunteen katoamista. Erityisesti huonossa taloudellisessa tilanteessa elävillä lapsiperheillä tulisi olla arkitaidot kunnossa, jotta niukat varat käytettäisiin tehokkaasti ja mahdollistettaisiin lapsille säännöllinen ja turvallinen arki.

4 Arkitaidot osana lapsiperheiden elämänhallintaa - haastattelututkimus

Nykymaailmassa muutostilanteiden hallinta vaatii syvällisiä näkemyksiä ja perusteltuja näkökantoja. Monesti arkityössä unohtuu, että ammattimaisen toiminnan taustalla on teoriaa, joka on omaksuttu osaksi omaa arkityötä. Tutkimustiedon merkitystä ei voi vähätellä, sillä se antaa aineksia ajattelulle, monipuolistaa arkitiedon luomaa kuvaa asioista ja tilanteista sekä antaa uusia ideoita oman työn kehittämiseen. Tutkimusta tehdessä teoria ohjaa uuden tiedon etsinnässä, jäsentää ja systematisoi aineistoa (Hirsjärvi & Remes 2009, 19, 20, 144).

Suunnitelmallinen ja tavoitteellinen tutkimus on eri vaiheineen luova prosessi, johon kuuluvat perehtyminen valittuun aiheeseen, suunnitelman laadinta, tutkimuksen käytännön toteutus ja kirjallisen tuotoksen laadinta (Hirsjärvi & Remes 2009, 63). Tähän tutkimukseen on valittu laadullinen lähestymisnäkökulma. Laadullinen tutkimus on prosessi, jossa vaiheet limittyvät toisiinsa. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston keruun väline on tutkija itse, joten tutkimusprosessin edetessä kehittyy myös tutkijan tietoisuus aineistoon liittyvien näkökulmien ja tulkintojen kautta. Tutkimustoiminta on siis myös tutkijan oppimistapahtuma. (Kiviniemi 2010, 70.)

Tutkimuksella on aina tarkoitus tai tehtävä, mikä ohjaa tutkimusstrategisia valintoja (Hirsjärvi & Remes 2009, 137-139). Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa lapsiperheiden arkitaitojen tuen tarpeita, niiden näkymistä perheessä ja yhteiskunnassa, selvittää ja selittää taustavaikuttajia ja selvittää tutkimuotoja.

Tämän tutkimuksen aihepiiri ja tutkimusongelmat muotoutuivat yhteistyökumppanin kanssa käytyjen keskustelujen perusteella. Myös tutkimusmenetelmästä, kasvokkain tapahtuvasta teemahaastattelusta ja haastateltavien valinnasta keskusteltiin yhdessä yhteistyökumppanin kanssa. Tutkimuksen on tarkoitus palvella yhteiskuntaa myös laajemmin. Yhteistyökumppani näkyy työssä vain taustalla olevana yhteistyötahona. Kysymysten asettelussa yhteistyökumppani ei näy, samoin haastattelutilanteessa ei painotettu asiaa yhteistyökumppanin näkökulmasta. Haastateltavat olivat tietoisia

Emma ja Elias -ohjelmasta ja Marttaliiton mukana olosta, asia oli kerrottu sähköpostilla lähetetyssä haastattelupyynnössä. Yhteistyötahoista keskusteltiin lisäksi ennen varsinaista haastattelua samassa yhteydessä, kun tutkija esitteli itsensä, tutkimuksen tavoitteen ja kertoi alkavan haastattelun käytänteitä haastateltavalle.

Tutkimusmenetelmä koostuu niistä tavoista ja käytänteistä, joilla aineistoa kerätään (Hirsjärvi & Remes 2009, 183). Tässä tutkimuksessa laadullinen tutkimushaastattelu valittiin menetelmäksi, jota käytettiin sekä kartoittavaan että kuvailevaan tiedonhankintaan. Haastattelua voidaan käyttää sekä laadullisesti että määrällisesti, samoin sillä kerättyä aineistoa voidaan analysoida molemmilla tavoilla (Eskola & Suoranta 1998, 13; Alasuutari 2009, 32). Haastattelututkimuksen etuna on, että tilanteessa ollaan suorassa kielellisessä yhteydessä haastateltavan kanssa, jolloin aineiston keruuta voidaan säädellä joustavasti haastattelutilanteen aikana, vaihtaa kysymysjärjestystä ja esittää tarkentavia kysymyksiä, jolloin tulosten tulkinta on helpompaa ja väärinymmärryksiä syntyy vähemmän (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34; Hirsjärvi & Remes 2009, 205). Haastattelututkimuksen haasteita ovat muun muassa aikaa vievyys, haastattelijan ammattitaidon riittävyys sekä saadun haastatteluaineiston analysoinnin, tulkinnan ja raportoinnin haasteellisuus (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35).

Tutkimus toteutettiin haastattelututkimuksena syys-lokakuussa 2015. Haastatteluvaihetta edelsi toukokuussa 2015 tapaaminen yhteistyökumppanin kanssa ja kesäkuussa 2015 alkanut tiedon keruu. Haastatteluja tehtiin 11, ne olivat kestoltaan 24 min – 93 min. Haastateltavat olivat alueelta Pirkanmaa-Häme. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin teemoittelua ja analyysia varten.

Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluna, mikä on puolistrukturoitu menetelmä. Tämä tarkoittaa haastattelun etenemistä keskeisten teemojen kautta, mitä tutkija tarkentaa omilla kysymyksillään. Teemahaastattelussa tutkittavan tulkinnat ja asioille antamat merkitykset ovat keskeisiä. Teemahaastattelu mahdollistaa kysymysten järjestyksen muuttamisen ja vapaamman muotoilun haastattelun etenemisen mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48.)

Teemat / tutkimuskysymykset

1. Mitkä ovat keskeisimmät tuen tarpeet lapsiperheiden arkitaidoissa?
2. Millainen merkitys arkitaidoilla on osana lapsiperheiden elämänhallintaa?
3. Miten arkitaitojen tuen tarpeet näkyvät perheiden arjessa (kerrotko esimerkkejä)?
4. Millaisissa lapsiperheissä tuen tarvetta on?
5. Miten lapsiperheiden arkitaitojen tuen tarpeet näkyvät yhteiskunnassa?
 - Esiin nousevien asioiden merkityksellisyyden pohtiminen
 - Miten arkitaidot kehittyneet viime vuosina ja mistä kehitys johtuu?
6. Miten lapsiperheiden arkitaitoja pitäisi tukea?
 - Miten näet kolmannen sektorin roolin palveluntuottajana?
 - Miten näet vapaaehtoisten roolin osana lapsiperheiden tukemista?

Ennen varsinaisia haastatteluja kysymyksiä testattiin ja tutkimuksen teemoista keskusteltiin lasten ja nuorten kanssa työskentelevien kanssa. Näin varmistuttiin, että käsitteet ovat ammattilaiselle riittävän selkeitä ja että aihe on tutkimuksen arvoinen. Toisaalta taas esimerkiksi ”arkitaidot”-käsitettä ei avattu haastateltaville, he saivat itse määrittää mielestään keskeiset arkitaidot ja kuvata niitä.

Ennen varsinaisten haastattelujen alkua toteutettiin yksi esihaastattelu, jonka jälkeen kysymyksien asettelua vielä tarkasteltiin. Esihaastattelun tarkoituksena on testata haastattelun runkoa, aihepiirien järjestystä ja kysymysten muotoilua (Hirsjärvi & Hurme 2008, 72). Käytännössä haastattelun kulku oli jokaisessa haastattelussa omanlaisensa, riippuen haastateltavan tuottamasta tiedosta ja tavasta ilmaista sitä. Osa haastateltavista vastasi kysymyksiin niukasti ja osa laveammin taustoittaen ja perustellen samalla ajatuksiaan ja niiden ympärillä olevia ilmiöitä. Monien kysymysten kohdalla viitteitä vastauksiin tai suoriakin vastauksia tuli jo edellisten kysymysten kohdalla, joita haastattelun edetessä täsmennettiin.

4.1 Haastateltavien valinta ja haastattelun käytännön toteutus

Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään haastateltavien valinnassa määrän sijaan laatuun (Eskola & Suoranta 1998, 18). Tutkimukseen osallistuneet 11 haastateltavaa edustavat jokainen omaa ammattikuntaansa. Haastateltavat valikoituivat osittain

tutkijan omista ammatillisista verkostoista, osittain tutkijan verkostoiden suosituksesta ja osittain yhteistyökumppanin kanssa käytyjen keskustelujen perusteella, jolloin valittiin haluttu ammattiryhmä ja otettiin heihin yhteyttä sähköpostitse. Kaikki haastattelupyynnön saaneet eivät vastanneet yhteydenottoon. Näissä tapauksissa päätöstä kunnioitettiin, eikä haastateltavia lähdetty painostamaan haastatteluun. Muutaman alkuperäisessä suunnitelmassa olleen tilalle haettiin korvaava haastattelu. Näissä tapauksissa aikaresurssin vuoksi haastateltaviin otettiin ensin yhteyttä puhelimitse ja lähetettiin sähköpostia tämän jälkeen, kun myöntäväinen kiinnostus oli ilmaistu. Joidenkin kohdalla päätettiin katsoa saatuja tuloksia ja arvioida saturaation tilannetta sovittujen haastattelujen jälkeen. Saturaatiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa uudet haastateltavat eivät anna olennaisesti uutta tietoa tutkimuksen näkökulmasta ja tutkija pitää haastattelujen määrää riittävänä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 60). Tässä tutkimuksessa 11 haastattelua pidettiin riittävänä ja lisäksi huomioon otettava oli myös aikaresurssi, joka ei tässä tutkimuksessa ollut rajaton.

Kaikki haastateltavat olivat kokeneita alojensa ammattilaisia, työvuosia heillä oli takanaan 9-30 vuotta. Kaikki vastaajista työskentelivät asiakasrajapinnassa. Kolmannes heistä oli nimettynä vastaaviksi, johtaviksi tai koordinoiviksi omassa tehtäväkentässä, tiimissään tai alueellaan.

Jokainen vastaaja on vastannut kysymyksiin oman ammatti- ja koulutustaustansa kautta hieman erilaisesta näkökulmasta. Koulutustaustat ovat osalla vastaajista samankaltaisia, vaikka työskentelyorganisaatio poikkeaa toisesta. Vastaajien koulutustaso vaihtelee ammatti- ja perustutkinnoista yliopisto- ja YAMK-tutkintoihin. Vastaajat edustavat varhaiskasvatusta, opetusta, neuvolapalveluita, mielenterveyspalveluita, päihdepalveluita, velkaneuvontaa, lasten-, perheiden ja nuorison kanssa tehtävää avomuotoista työtä/kerho- tai leiritoimintaa, diakoniatyötä, ohjaus- ja neuvontatyötä. Vastaajien organisaatiot edustavat julkista sektoria, seurakuntia sekä kolmatta sektoria.

Haastateltavilla on ollut tiedossa, ettei heidän nimiään tai taustaorganisaatioitaan julkaista tuloksissa. Silti osa tapauskertomuksista on tullut puheeksi vasta nauhurin

sammuttua, mikä luonnollisesti suojaa haastateltavien asiakasperheitä tunnistettavuudelta.

Haastattelut pidettiin pääosin haastateltavien työpaikoilla. Kaksi haastatteluista pidettiin haastattelijan kotikeittiössä johtuen rauhallisen tilan puutteesta haastateltavan työpaikalla. Teemahaastattelu edellyttää hyvää kontaktia haastateltavaan ja siitä syystä haastattelupaikan pitää olla rauhallinen (Hirsjärvi & Hurme 2008, 74). Haastattelut tapahtuivat pääosin haastateltavan työajalla, kolme yhdestätoista haastattelusta tapahtui työajan ulkopuolella. Työajan ulkopuolella tapahtuneet haastattelut eivät poikenneet kestoiltaan työajalla tehdyistä, päinvastoin haastattelut olivat pidemmästä päästä ja haastateltavilla oli paljon sanottavaa.

Haastattelujen tallentaminen on välttämätöntä, jotta haastattelu saadaan sujumaan nopeasti ja ilman katkoja (Hirsjärvi & Hurme 2008, 75, 92). Tässä tutkimuksessa haastattelut nauhoitettiin pienellä sanelukoneella, jonka olemassa olosta oli mainittu haastattelupyynnössä. Sanelukoneen päälle laittaminen hiljensi muutamassa keskustelussa puhetta hetkeksi, mutta unohtui nopeasti haastattelun edetessä. Haastateltaville korostettiin, että nauhoitteet ovat vain tutkijan käyttöön, eikä niitä ladata kuin tutkijan tietokoneelle. Haastattelujen jälkeen nauhoitteet siirrettiin tutkijan tietokoneelle odottamaan kuuntelua ja litterointia. Nauhoittamisen lisäksi tutkija teki haastattelujen aikana lyhyitä muistiinpanoja oman muistinsa tueksi varmistaakseen, että jokainen osa-alue teemasta tuli puhutuksi. Tämä mahdollisti myös haastateltavan mahdollisuuden viedä puhetta eteenpäin, eikä tutkijan ollut syytä heti keskeyttää ja ohjata takaisin aikaisempaan aiheeseen. Haastatteluissa on pyrittävä joustavuuteen ja mahdollistaa haastateltavan puhua loogisesti koko teema-alue kerrallaan (Hirsjärvi & Hurme 2008, 104).

Haastattelututkimus oli aikaa vievä menetelmä. Haastateltavien ja haastattelijan aikataulut, pitkät välimatkat ja haastattelutilanteiden erimittaiset kestot asettivat reunaehdot haastattelujen ajankohdista sopimiselle. Varsinaisen haastattelun lisäksi aikaa oli varattava epämuodolliseen keskusteluun varsinaisen haastattelun jälkeen. Käytännössä haastatteluja oli mahdollista pitää korkeintaan kaksi saman päivän aikana. Teemahaastattelujen avulla kerätty aineisto on usein runsas, mikä tekee analyysivaiheen mielenkiintoiseksi, mutta myös työlääksi (Hirsjärvi & Hurme 2008, 135).

Haastattelujen jälkeen äänitteet litteroitiin. Tallennetta oli noin 20 tuntia. Litteroinnilla tarkoitetaan tallennetun aineksen kirjoittamista ylös sana sanalta (Hirsjärvi & Remes 2009, 222). Haastatteluista litteroitiin haastateltavan vastaukset ja tekstiin merkittiin, mihin kysymykseen vastaus on annettu. Tutkimuksesta ei litteroitu 1) haastattelijan kuvauksia omasta taustastaan, tutkimusprosessista, sen taustoista ja käytännön toteutuksesta, 2) haastateltavan kuvauksia omista työtehtävistään ja organisaatiostaan, 3) haastattelijan kysymyksiä ja 4) tutkimuksen aiheesta poikkeavia keskusteluja ja 5) häiriötilanteita (joku tulee huoneeseen ja kysyy jotain). Näistä ensimmäiset kaksi aihetta tutkija pyrki haastattelutilanteessa keskustelemaan ennen nauhoituksen aloittamista, mikä ei kuitenkaan kokonaan poistanut niitä itse haastattelutilanteista.

4.2 Aineiston analyysi ja synteesi

Laadullisen aineiston analyysi aloitetaan usein jo haastatteluvaiheessa. Tutkija tekee havaintoja ilmiöistä niiden toistuvuuden, jakautumisen ja erityistapausten perusteella ja tyypittelee ja hahmottelee malleja havaintojen perusteella. Analyysitekniikoita on monenlaisia, oikean tai parhaan määrittäminen on vaikeaa. Tässä tutkimuksessa on käytetty induktiivista päättelyä, jossa on keskeistä aineistolähtöisyys valmiiden teoreettisten johtoideoiden sijaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 136.) Litteroitua aineistoa jäsenneltiin ja luokiteltiin ensin karkeammin tutkimusteemojen pohjalta, jonka jälkeen niistä lähdettiin muodostamaan aihe- ja asiakokonaisuuksia. Samalla eri teema-alueilta nousseita ilmiöitä nostettiin omiksi kokonaisuuksikseen. Luokittelu luo pohjan, jonka varassa aineistoa voidaan tulkita, yksinkertaistaa ja tiivistää (Hirsjärvi & Hurme 2008, 147). Käytännön tasolla työ tapahtui litteroitua materiaalia hyödyntäen. Suoria lainauksia luokiteltiin ja siirreltiin kokonaisuuksia luoden.

Laadullisen aineiston analyysin on tarkoitus tuoda aineistoon selkeyttä ja tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysissa aineistoa pyritään tiivistämään kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Analyysissa päinvastoin on tarkoituksena kasvattaa aineiston informaatioarvoa tekemällä laajasta ja hajanaisesta aineistosta selkeää esimerkiksi teemoittelemalla ja nostamalla esiin olennaisimmat asiat. (Eskola & Suoranta 1998, 137; Moilanen & Rähä 2010, 55) Aineistoa analysoitaessa aineistoa

sekä pelkistetään että yhdistetään etsimällä havaintojen yhteisiä piirteitä ja nimittäjiä tai muotoilemalla sääntöjä, jotka pätevät koko aineistoon (Alasuutari 2009, 40). Laadullisessa analyysissä yksikin poikkeus kumoo säännön. Havaintoja yhdistämällä tehdyn havainnon pitää päteä poikkeuksetta kaikkiin ”raaka-havaintoihin”. (Alasuutari 2009, 42.)

Tutkimus ei ole valmis, kun tulokset on analysoitu. Tämän jälkeen analyysin tuloksia on tulkittava, selitettävä ja niistä tulisi tehdä johtopäätöksiä (Hirsjärvi & Remes 2009, 229.) Merkitystulkintojen tekeminen on Alasuutarin (2009, 53) mukaan laadullisen tutkimuksen ydin. Merkityksiä tulkittaessa tutkimustulos ei ole vain se, mitä informantit sanovat (Moilanen & Räihä 2010, 57). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tulosten merkittävyys tulkintaa tehdään tuotettujen johtolankojen ja käytettävissä olevien vihjeiden pohjalta hyödyntäen edelleen raaka-havaintoja sekä empiiristä aineistoa (Alasuutari 2009, 44, 46). Tulkitessaan tutkija ei tyydy vain näkyvässä olevan ja ilmeisen tarkasteluun, vaan pyrkii löytämään asioita, joita ei suoraan ole nähtävillä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 137). Tutkimuksen synteessissä pyritään analyysin jälkeen luomaan kokonaiskuvaa, tulkintaa ja esittämään ilmiöitä uudessa teoreettisessa kokonaiskuvassa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 143-144).

4.3 Tutkimuksen luotettavuus

Jokaisen tutkijan tulee arvioida oman tutkimuksensa luotettavuutta. Tutkimuksen luotettavuudessa voidaan käyttää erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja, joita on kehitetty kansainvälisestikin yhteneväisiksi, mikä mahdollistaa eri maissa saatujen tulosten vertailua. (Hirsjärvi & Remes 2009, 231.) Laadullisessa tutkimuksessa käsitteitä reliabelius ja validius voidaan käyttää kuitenkin vain suuntaa antavasti tutkimuksen luonteen vuoksi. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla ja hänen tulkinnoillaan on merkittävä rooli. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta lisää tutkijan tarkka kuvaus tutkimuksen etenemisestä. (Hirsjärvi & Remes 2009, 231-232.)

Tämän tutkimuksen luotettavuutta on pyritty lisäämään avaamalla tutkimusprosessia mahdollisimman tarkasti. Luotettavuuden lisäämiseen pyrkii myös tulosten esittämis-tapa, jossa haastateltavien suoria repliikkejä tuodaan runsaasti esiin ja lukijalle jää

mahdollisuus tehdä omia havaintoja ja tulkintoja niiden perusteella. Tämä mahdollistaa myös tutkimuksen tekijän tulkintojen ja johtopäätösten kriittisen tarkastelun. Onnistunut tutkimuksen tulosten tulkinta on Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 151) mukaan sitä, että lukija voi tutkijan kanssa saman näkökulman omaksuessaan löytää tekstistä samat asiat riippumatta siitä, onko hän näkökulmasta samaa mieltä.

Tutkimuksen objektiivisuus syntyy kaiken oman subjektiivisuutensa tunnistamisesta, tutkijan tulee nojata aineistoonsa eikä subjektiivisiin mieltymyksiinsä tai arvoihinsa (Eskola & Suoranta 1998, 17-18; Alasuutari 2009, 32). Tavoitteena tutkimuksessa on ollut objektiivinen lähestymistapa. Tutkijan oma erityisopettajan tausta ammatillisessa opetuksessa ja ammatillisessa erityisopetuksessa tuo luonnollisesti oman näkökulmansa tulosten tarkasteluun ja pohdintaan. Tutkijan kokemustausta näkyy aihepiirin kokonaisuuden hahmottamisessa ja yhteiskunnan palvelujärjestelmän ymmärtämisessä.

Haastattelututkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on syytä tarkastella haastattelu-prosessia ja haastateltavien valintaa. Haastattelu on sosiaalinen tilanne, johon haastateltava tulee oman ammattitaitonsa ja kokemuksensa kanssa, joiden pohjalta haastattelukysymyksiin vastaa. Haastattelutilanteessa korostuu käsitteiden ymmärrettävyys sekä haastattelijan ja haastateltavan yhteinen kieli. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 41.) Nämä vapauttavat haastattelutilannetta ja osaltaan ohjaavat keskustelua, kun haastateltavan ei tarvitse käyttää aikaa peruskäsitteiden avaamiseen. Tässä tutkimuksessa tutkijan koulutus- ja ammattitausta on mahdollistanut ammattikielellä käytävää keskustelua ja haastatteluissa syvälle menevät tarkentavat kysymykset niissä kohdin, kun esille tulleet ilmiöt ovat olleet tutkittavalle tuttuja. Haastateltavien valinnassa on käytetty erityistä huolellisuutta. Haastateltavat ovat kokeneita omien alojensa ammattilaisia. Haastateltavat ovat valikoituneet haastateltavan yhteistyöverkoston ja yhteistyökumppanin suositusten kautta. Haastateltavat nauttivat haastattelijan arvion mukaan arvostusta haastateltavan tai yhteistyökumppanin silmissä.

5 Tutkimuksen tulokset ja niiden tarkastelu

Tutkimuksessa saatiin paljon materiaalia, jonka tuloksia käsitellään seuraavaksi. Tutkimustulokset maalaavat melko synkkää kuvaa tukea tarvitsevien lapsiperheiden arjesta. Tutkimustulokset, kaikessa synkkyudessaan, tuovat esille arjessaan tukea tarvitsevien lapsiperheiden tilannetta.

On hyvä tiedostaa, että valtaosa perheistä pärjää hyvin, jolloin tuen tarvetta ei ole tai lyhytaikaisellakin tuella voidaan helpottaa pieniäkin arjen haasteita. Samalla paljon tukea tarvitsevien tuen tarpeet ovat usein monimutkaisia kokonaisuuksia. Näiden perheiden auttamiseen tarvitaan vahvaa moniammatillista yhteistyötä.

5.1 Arkitaitojen merkitys

Arkitaidot nähtiin tutkimuksessa keskeisenä osana elämänhallintaa ja hyvinvointia. Arkitaitojen nähtiin vaikuttavan vahvasti muuhun elämään. Niiden nähtiin heijastuvan lapsiin ja heidän hyvinvointiinsa.

Onhan sillä oikeasti tosi suuri merkitys, koska siitähän se ihmisen hyvinvointi lähtee rakentumaan.

Kyllä sillä on iso palikka. Se kaikki lähtee siitä kunnossa olevasta perustasta, että sulla on ne taidot. On kunnan ravitsemus ja puhtautta, on turvalliset olosuhteet. Sen jälkeen ihminen voi hyvin ja on valmis oppiintuuta ja. Oleen sosiaalinen. Kyllä sillä on valtavan suuri merkitys niillä arkitaidoilla.

Aika merkittävä, koska usein ne ihmiset jotka hallitsee (arkitaitoja), niin menestyy sitten muutenkin. Että onko se sitten syy vai seuraus?

Sujuva arki ja tutut käytänteet nähtiin elämää tukevin rakenteina, tärkeänä kasvu- alustana lapsille. Kun arjessa on selkeä rakenne, oppivat lapsetkin sen ja siirtymätilanteet helpottuvat. Ennakoitavuus nähtiin tärkeänä lasten näkökulmasta.

Kyllä se on sen talon perusta, jalka. Kun ne toimii, niin lapsen on turvallinen olla, että ne pienet myrskyt jotka sinne tulee, niin ne pystytään hoitamaan.

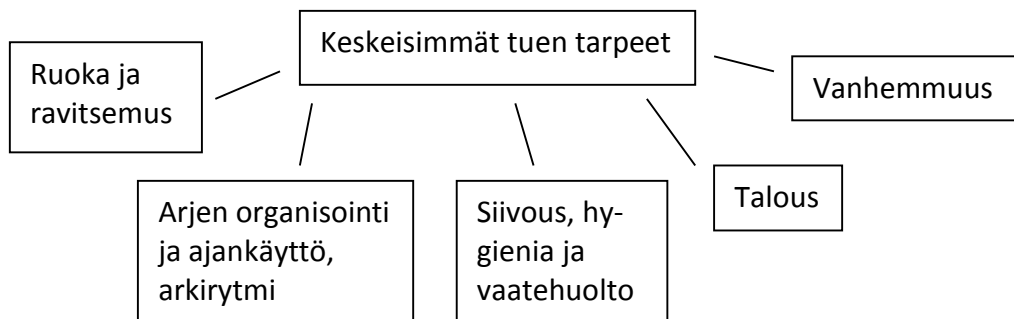
Hommat sujuu helposti, jos asioille on paikkansa ja päivärytmi on tuttu.

5.2 Keskeisimmät tuen tarpeet

Se on sellaista kokonaisvaltaista hukassa oloa.

Lapsiperheiden tuen tarpeet ovat moninaisia. Haasteet näyttävät usein kasaantuvan, ja onkin vaikea osoittaa, mikä asia vaikuttaa toiseen, mikä on syy ja mikä seuraus.

Tuen tarpeista nousi esiin isompia osa-alueita: ruoka ja ravitsemus, arjen organisointi ja ajankäyttö, arkirytmi, siivous ja hygienia, talous, vanhempana toimiminen.

Kuvio 1. Lapsiperheiden keskeisimmät tuen tarpeet

5.2.1 Arjen organisointi ja ajankäyttö, arkirytmi

Arjen organisoinnissa ja ajankäytössä haasteet näyttäisivät jakaantuvan kahteen.

Joissakin perheissä rytmistä ei saada kiinni ja aikatauluissa ei pysytä. Osalla perheistä arki näyttäisi olevan täyttä, jolloin olennainen ja kohtuullisuus saattavat unohtua.

Kun on mahdoton kiire koko ajan, ei ehditä paneutumaan ihan arjen suunnitteluun. Organisaatiokyky puuttuu monelta perheeltä. Ei pysty arkirytmiiä rakentamaan, jollei ole organisointikykyä. Se näkyy sit siinä, että kauheen helppoo elämää vanhemmat (haluaa elää). Vai onko se sit siinä, että tää somemaailma on sellanen, että kun annan valmiin makaronilaatikon, niin saan aikaa lisää tabletin kanssa.

Mä en usko että se on tiedon puutetta, vaan enemmän sitä painetta, kun pidetään kiinni siitä, että haalitaan enemmän sitä omaa aikaa ja halutaan keskittyä siihen omaan tekemiseen ja omiin juttuihin, mikä on selkeästi iso muutos tässä viime vuosikymmeninä. Että sit se oma aika

sovitetaan sinne arjen rytmiin, vaikka siellä ei välttämättä ole sille tilaa ja sitten se perheen arjen rytmi kärsii siitä.

Helpompi jättää joku palikka kokonaan pois, että saa ne muut asiat hoidettua. Se on helposti se ruoanlaitto, että kun se kuitenkin vie jonkun verran aikaa, niin siitä luovutaan.

Osalle perheistä arjen aikataulussa pysyminen ja perusasioista suoriutuminen tuottavat haasteita. Aamulla aikataulun mukaan herääminen on tutkimuksen mukaan joissakin perheissä haastavaa, kuten myös sovitusta aikatauluista kiinni pitäminen. Sovituille tapaamisajoille saatetaan tulla reilusti myöhässä tai jättää aika kokonaan käyttämättä, kun aikataulu on pettänyt.

Ajankäyttö on yks, se on hukassa. Et ihan siitä, että miten aamulla herää, että vastaanottoajalle tullaan puoli tuntia myöhässä, kun ei olla osattu laskea mihin aikaan lähteä. Useasti siellä on kyllä monta ongelmaa.

Arkirytmä nähtiin yhtenä keskeisimpänä haasteena lapsiperheiden arjessa. Haastattelut näkivät perheiden arjen epäsäännöllisyyden näkyvän lasten käytöksessä ja jaksamisessa. Tutkimuksessa nousi esiin lasten valvominen, mikä voi olla seurausta iltatoimien venymisestä tai vanhempien huolettomasta asenteesta lasten yöunia kohtaan.

Toisilla aivan hukassa (arkirytmä), valitettavasti. Valvotaan yöllä, lapset valvoo yöllä, ei käydä koulussa ja lapset ei jaksaa. Jos vanhemmat nukkuu puoliin päiviin, niin ei ole lapsilla sitä mallia, että aamulla herätään, syödään yhdessä aamupala ja näin.

Arkirytmä luo struktuuria ja sitä kautta turvallisuutta ja ennakoitavuutta arkeen. Arkirytmän puutteen nähtiin synnyttävän levottomuutta. Perusturvallisuuden tunteen puuttuminen yhdistettiin tilanteisiin, jossa lapsi ”varmistele” aikuisen läsnäoloa kesken leikkien tai siirtymätilanteissa.

Arkirytmän puute tuo levottomuutta, se (arkirytmä) tuo turvalliset rajat. Lapset on sellaisia, että tarvii ne tutut rytmit ja tutut tavat. Ennakoitavuus lapsen elämässä on tosi tärkeää.

Näkyä esimerkiksi arjessa ja siirtymätilanteissa, että aikuisen pitäisi olla koko ajan rinnalla. Ollaan tosi aikuistarvitsevia. Ja vaikka lapsi olisi lei-

keissäkin, niin haetaan sieltä aikuiselta tarkistusta, että "hei kato". Että siinä perusturvallisuuden tunteessa se näkyy.

5.2.2 Ruoka ja ravitseminen

Ruoka ja ravitseminen ovat keskeinen osa ihmisen kokonaisuhyvinvointia. Tutkimuksen mukaan perheissä on haasteita ruoan valmistuksessa, sen ravitsemuksellisessa laadussa sekä ruoan saatavuudessa. Säännöllinen ruokarytmi ja yhteiset ruokailuhetket eivät tutkimuksen mukaan ole arkea jokaisessa perheessä. Huolta herätti myös lasten nälkäisyys, ja maanantai-päivien nälkäisyys nousi tässäkin tutkimuksessa esiin.

Just esimerkiksi koulun keittäjien kanssa kun puhuu, niin se on ihan selkeää, että maanantaina, että kun sitä ruokaa ei viikonloppuna ole kotona saatavilla.

Osalla ruoanvalmistuksen esteenä näyttäisivät olevan puuttuvat käytännön taidot. Ruoka-aineiden tunnistaminen tuottaa joillekin vaikeuksia, jolloin ruoanvalmistus ei luonnollisestikaan onnistu. Työvälineiden käytön haasteisiin oli moni haastateltavista törmännyt. Esimerkiksi kuorimaveitsi ja tölkinavaaja koettiin haastaviksi joillekin.

No, ennen kaikki osasi käyttää kuorimaveistä ja kuoria juureksia. Nykyään ei osata lakasta lattiaa tai käyttää pöytäpyyhettä tai osata käyttää säilyketölkkin avaajaa.

Ei tunneta kotimaisia juureksia ja se on jo esteenä sille, että niistä voisi sitten ruokaa tehdä.

Osalla lapsiperheistä ruokailutilanteiden merkitys osana lasten kasvatusta ja perheiden yhdessäoloa näyttäisi olevan pienempi. Ruokailutilanne ei kaikissa perheissä ole yhteinen hetki, jossa jaetaan päivän kuulumisia ja keskustellaan. Haastateltavien mukaan tv:n edessä syöminen, mobiililaitteet ja lasten leikkien lomassa syöminen ovat yleistyneet, ja sitä pidettiin valitettavana.

Ihan sellanen yhdessä ruokapöydässä istuminen voi olla vaikeaa. Kun se lapsi on siinä sun vieressä, niin sen on tosi vaikeaa olla ja siinä sitten sanotaan, että istu ihan rauhassa, nyt syödään ja tässä on sun ruokailu-alue. Mä voin kuvitella, että se on herkästi niin, että se lapsi siellä kotona syö yksin ja sinkoilee sen lautasen ja leikin välillä. Ihan siis se, että istutaan siinä pöydässä ja saati sitten syödään ja jutellaan.

Valmisruokien lisääntyneen käytön nähtiin tutkimuksen mukaan vaikuttavan niin perheen taloudelliseen tilanteeseen, osaamiseen kuin makutottumuksiinkin. Valmisruoat näyttäisivät olevan helppo ja nopea vaihtoehto perheen arjessa. Ruoanvalmistus nähtiin tärkeänä niin taloudellisuuden, ravitsemuksen, kuin yhdessä tekemisen näkökulmasta.

Kyllä jotkut tuppaa ostaa ja vielä enemmän vielä eineksiä, vaikka pitäisi tehdä itse, kun olisi terveellisempää ja edullisempaa.

Ehkä se on se kulttuuri, et jos ei paljoa tehdä, niin se lapsikaan ei myöhemmin osaa.

Varmasti on joku, joka ei osaa. Ettei ole muuta oppinut kuin valmispitsan omasta kodistaan. Mutta kyllä siinä on niitä, joille se on vaan helppompaa.

Osa haastateltavista oli huolissaan joidenkin lapsiperheiden ruoan ravitsemuksellisesta laadusta. Alle yksivuotiaiden ravitsemustila on hyvä, sillä he syövät usein omia vauvanruokiaan, eikä muun perheen ruokavalio vaikuta siihen. Tutkimuksessa nähtiin tärkeänä, että perheen ruokavalioon kiinnitettäisiin huomiota, jotta lapsilla olisi mahdollisuus riittävään ravintoon ja tasapainoiseen kasvuun.

Vauvat syö tosiaan hyvin, kun syövät purkkiruokaa. Sitten vuoden iässä tapahtuu romahdus, kun siirtyvät perheruokaan.

Oikeasti perheen ruokavalioon pitäisi pystyä vaikuttamaan, koska sitä hän ne lapsetkin syö, mitä vanhemmat.

5.2.3 Siivous, hygienia ja vaatehuolto

Haastateltavilla oli kokemuksia kodeista, joissa kodin järjestys ja siisteys heijastivat perheen haasteiden monimuotoisuutta. Kodin järjestyksen ja siisteyden nähtiin heijastelevan laajempia elämänhallinnan haasteita. Todella sotkuisten ja likaisten kotien voimavarojen nähtiin olevan vähissä. Tavaroiden ollessa kaaoksessa on kodista vaikeaa löytää tarvittavaa tai lasten löytää paikkaa leikeille.

Mä olen käynyt kotikäynneillä niin monenlaisissa kodeissa, että sitä mieltii miten näin pystyy asumaan. Että eikö sitä viittitä ja haluta vai mikä siinä on.

Ne on vaan sellasen kaaoksen keskellä. Kun ajatellaan, että kesällä esimerkiksi talvivaatteet olisi pesty ja laitettu pois. Niin tää tällainen kurinalainen elämä on saattanut häiriintyä. Että sitten ne hommat vaan jää ja jää ja sitten löytyy kymmenen paria lapasia ja kaikista puuttuu toinen.

Meistä kukaan ei loppupeleissä oikeasti, jos elämän osa-alueet on hallinnassa, elä sellaisen kaaoksen keskellä, että tavarat on pitkin kämppää. Ei se kenellekään ole sellainen tahdon asia, että onpa kivaa, kun meillä on tällaista. Että kyllä se kuvastaa sitä, että jotain niiden vanhempien ajankäytössä on. On ehkä paljon väsymystä, että se mihin mä jaksaisin panostaa ei ole se, onko meillä tavarat järjestyksessä. Ei ole kyse laiskuudesta tai siitä, etteikö välittäisi. Vaan se on sellainen merkki siitä, että nyt on liikaa asioita. Liian paljon arjessa sisältöä siihen, että jaksaisi järjestää kotia. Ei se varmasti kenellekään ole fine, jos on kotona jatkuva kaaos. Kyllähän se on merkki henkisestä väsymytilasta.

Kodin siivouskäytänteiden, järjestyksen ylläpitämisen ja ylläpidettävän hygienian nähtiin tutkimuksen mukaan vaikuttavan lapsen ajatukseen siitä, mikä on riittävää. Haastattelujen perusteella opitut käytänteet näyttäisivät siirtyvän lapsen arjessa toiseen toimintaympäristöön ja siitä eteenpäin aikuisuuteen ja omaan kotiin asti.

Ei kyllä varmaan opikaan omassa kodissaan siivoamaan, jos ei mistään muusta tiedä. Ettei sitä sitten itsekään kaipaa.

Osa on sellaisia, että osaa käydä pesemässä kädet ja osalle on ihan arkea tunkea kaksin käsin suuhun ja lähteä käsiä pesemättä pöydästä.

Haastateltavat nostivat esiin tilanteita, joissa perheen hygieniataso on näkynyt konkreettisesti lapsissa. He olivat kohdanneet tilanteita, joissa lapsi oli likainen tai lasten vaatteet olivat likaisia. Tilanteet koettiin lasten näkökulmasta erityisen ikäviksi.

Onhan meilläkin tässä sitä, että huomaa sitä, että voi olla, että onpas likainen (lapsi tai vaatteet).

Aika kauhea sanoa, mutta joskus tulee sellaisiakin, jotka sitten...on tää nyt kauhea sanoa, mutta kun ne istuu sylissä, niin tulee sellainen olo, että nyt ei olla kyllä käyty suihkussa. Mutta niitä on vähän, mutta kyllä näitäkin tulee vastaan.

Lasten vaatteiden säänmukaisuus ja oikea koko nousivat esiin useassa haastattelussa. Haastateltavien mukaan joitakin vanhempia pitää muistuttaa ja konkreettisesti ohjata vaatehankinnoissa. Huolta aiheutti myös vaihtovaatteiden saatavuus päivähoitos-

sa. Tämän nähtiin tutkimuksen mukaan vaikuttavan lapsen myös muutoin kuin vaateen konkreettisen puuttumisen tuomana ongelmana.

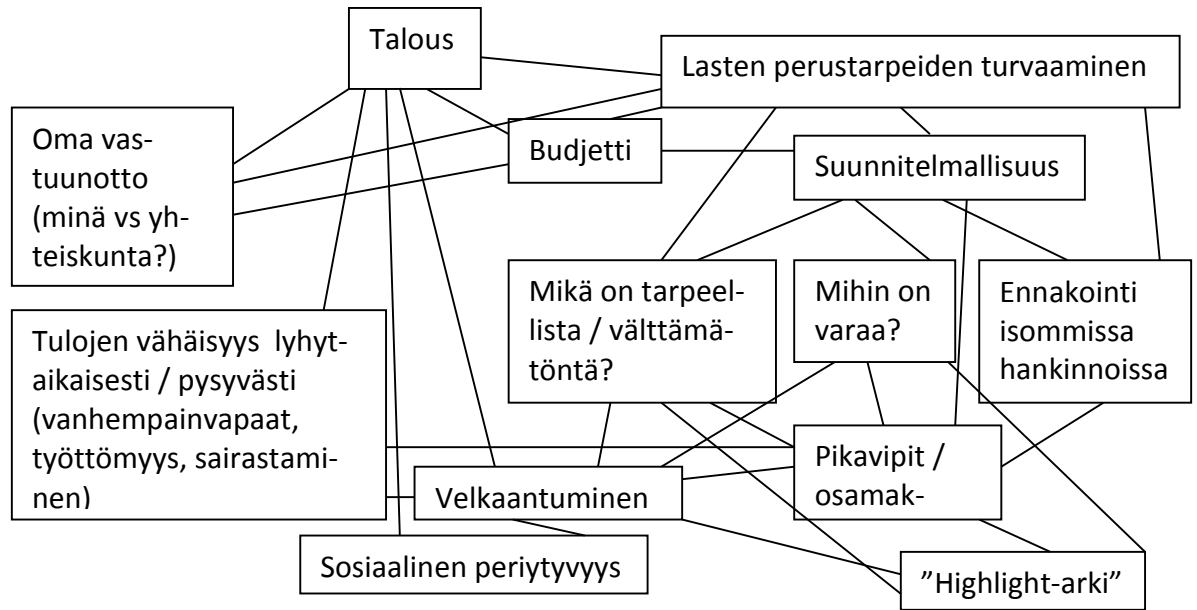
Lapsella ei vaihtovaatteita, kun tulee hoitoon. Saadaan useasti pyytää erilaisia varusteita, kun säät vaihtuu, rukkasia ja sellasia. Jos sanotaan, että nyt olisi hyvä tuoda ulkohousut, niin ei oikeasti tiedetä, että minkälaiset ulkohousut. Että pyydetään näyttämään, ettei välttämättä tiedetä mitä ulkohousuilla tarkoitetaan.

Joillekin pitää sanoa ihan suoraan, mitä kokoa olevat housut lapsi tarvitsee ja sanoa suoraan, että hankkikaa isommat toppahousut.

5.2.4 Talous

Rahahuolet on kyllä tänä päivänä sellanen, että se vaikuttaa kaikkeen.

Lapsiperheen arki luo perheen taloudelle painetta. Usein toinen pikkulapsiperheen vanhemmista hoitaa lasta/lapsia kotona tai käy työssä osapäiväisesti. Joissakin perheissä taloustilanne on pitkittyneesti huono työttömyyden tai sairastamisen vuoksi. Pienemmät tulot tai kasvaneet menot vaativat talouden sopeuttamista, jotta talous pysyy tasapainossa. Suunnitelmallisuus ja ennakoiminen nähtiin tärkeäksi ja budjetti hyväksi välineeksi taloudenhallinnassa. Arkeen ja lastenvaatteisiin sekä -tarvikkeisiin kuluu helposti paljon rahaa, varsinkin jos kaikki ostetaan uutena ja suositaan kalliita merkkejä. Haastateltavien mukaan monet perheet käyttävät varojaan järkevästi. Haastattelussa nousi esiin huoli perheistä, joiden talous ei ole hallinnassa. Kyse voi olla pienistä tuloista tai harkitsemattomasta kulutuksesta. Myös isommilla tuloilla voi velkaantua, jos varoja käytetään harkitsemattomasti ja esimerkiksi asunto ja autot hankitaan velkarahalla maksukyvyyn ääri rajoilla.

Kuvio 2. Talouden hallinnan monimutkaisuus

Haastateltavia puhuttivat ne perheet, joiden talous ei syystä tai toisesta ole kunnossa. Tutkimuksen mukaan talous on asia, joka vaikuttaa voimakkaasti toisiin elämäntalouden osa-alueisiin. Huono rahatilanne aiheuttaa stressiä ja syö voimavaroja. Näyttäisi myös siltä, että talousosaaminen periytyy vahvasti sukupolvelta toiselle. Jos kotona ei ole oppinut talousasioista huolehtimista, on valitettavan usein nähtävissä ongelmia myös seuraavalla sukupolvella.

Kyllä se niissä, missä perheen talous on tiukoilla, niin se vaikuttaa perheen tarpeeseen tuesta. Ja kun talous on tiukoilla, se väistämättä vie vanhempien voimavaroja ja se näkyy arjen hallinnassa esimerkiksi siinä, että olisi voimia keskittyä siihen siivoukseen tai johonkin muuhun.

Siis joillekin on äärimmäisen vaikeaa (talousasiat). Ei ole välttämättä koskaan oppinut sellaiseen, että pitäisi suunnitella, että rahat pitäisi riittää koko kuukaudeksi. Se on just sellasta, että sitten kun rahaa tulee, niin hetken on niin kuin kuningas.

Tutkimuksessa nousi esiin suunnitelmallisen taloudenpidon merkittävyys. Rahaa saatetaan käyttää huolettomasti, kun sitä tulee. Tutkimuksen mukaan joiltakin perheiltä suunnitelmallisuus puuttuu ja loppuaikana rahaa joudutaan lainaamaan pakollisiin menoihin.

Mä luulen, että se on se (ettei halua tehdä budjettia). Kun nää usein joutuu vaikka sosiaalitoimessa levittämään sen elämänsä siihen, niin se seuranta riittää niille. Ettei ne sit itse enää halua alkaa seuraamaan

omia tapojaan ja mieltymyksiään ja toimintamallejaan, kun sitä jo joku seuraa. Se ottaa niitä päähän, kun joku jo seuraa ja tietää minkä verran menee mihinkin, että mä en itse kyllä enää.

Sä saat sossusta tämän verran rahaa ja sun pitää pärjätä kuukausi, niin sä et voi tehdä sitä, että se on viikko ja sulla ei ole mitään. Että elämä riisaiseksi ja sit sä pummit tuolta pitkin poikin ja kasvatat velkaa. Että sulla on niin pitkä piikki jo joka suuntaan.

Tutkimuksen mukaan konkreettisten arkimenojen suuruutta ei aina tiedetä tai niiden olemassaoloa ei tunnisteta. Esimerkiksi ruokaan tai vaippoihin kuluvia pakollisia menoja ei tiedetä. Budjettia ei monellakaan perheellä haastateltavien mukaan ole, vaikka se auttaisi hahmottamaan rahankäyttöä.

Hyvin harvalla on budjetti.

Joskus aivan ihmetyttää, ettei ole aavistustakaan paljon menee kuukaudessa ruokaan rahaa. Ettei tiedetä.

Kun niistä menoista puhutaan, niin siellä saattaa vaikka vaipat unohtua kokonaan, vaikka se on iso menoerä lapsiperheen arjessa.

Suunnitelmallisuuden puute aiheuttaa tutkimuksen mukaan käytännön ongelmia ja huolta perheiden arkeen. Isompia hankintoja ei ennakoida, ja esimerkiksi alennusmyyntejä hyödynnetä urheiluvälineiden ja kausivaatteiden suhteen. Käytettynä saamonia tarvikkeita edullisemmin, mikä sekin vaatii etukäteissuunnittelua ja tarpeen tunnistamista ennen käyttötarvetta.

Nyt ei ole rahaa hankkia, että ei ole osattu varautua aikaisemmin esim. luistinten oston/kausivaatteisiin.

Perheiden taloutta näyttäisivät tutkimuksen tuloksien mukaan horjuttavan ”shoppailuhimo”, halu tehdä ostoksia ja ”highlight”-arki joka nousi useassa haastattelussa esiin. Highlight-arjella tarkoitetaan arkea, jossa haetaan lyhytaikaisia kokemuksia perusarjen kustannuksella. Näillä kokemuksilla pyritään keventämään arkea, joka koetaan sellaisenaan liian raskaaksi.

Toiset haluaa ne highlightit. Ne ajattelee, että mä olen ansainnut nää ja syödään nyt ja sitten (myöhemmin) vaikka kaurapuuroa. Sitten on nämä oikein todella tuumailevat ja harkitsevat perheet, jotka tarkasti jakaa ja sitten pystyy johonkin järkevään hankintaan.

Sit tulee näitä päiviä, että kun jostain tulee rahaa, niin ei olla köyhiä eikä kipeitä.

Joo joo, että esim. joku lapsilisä tuo sellaisia piikkejä, että kauheasti asiakkaat kertoo mitä ostaneet tai tehneet lasten kanssa. Sitten meilläkin eletään sitä loppukuuta, kun ei ole tullut sitä tukirahaa tai mies ei ole saanut tiliä, niin sit jo ihan ääneen sanotaan, että kun olisi edes rahaa ostaa toi kahvi.

On perheitä, jotka käy ulkona syömässä, ettei tarvi laittaa ruokaa, vaikka rahaa ei oikein olisi.

Ei haluta myöntää, ettei rahaa ole. Lapsia tulee kouluun tilipäivän jälkeen ja on ostettu sitä ja tätä aina samaan aikaan kuusta. Ja lapset sanoo, että saadaan valita kaupasta mitä vaan ja sitten loppukuusta ei ole ruokaa.

Pikavipit ja mahdollisuus osamaksuihin vaikuttavat tutkimuksen mukaan joidenkin perheiden kulutuskäyttäytymiseen. Ostotilanteessa omaa maksukykyä ei tutkimuksen mukaan osata realistisesti arvioida. Pienehkö kuukausimaksu saattaa sokaista, eikä maksun kokonaisuutta, korkoa tai kuluja osata huomioida riittävästi. Joissakin tilanteissa perheessä on osamaksuja tuotteista, jotka eivät ole enää käytössä.

Sit on se kateus. Siinä voi tulla äkkiä se, että ostetaan se 52” taulutv, kun naapurillakin on ja ollaan sitten ihan pulassa se osamaksun kanssa.

Perheiden talouteen näyttäisi tulosten mukaan vaikuttavan vanhempien tarve hankkia lapsilleen materiaa, vaikka taloustilanne ei sitä sallisi. Taustalla näyttäisi olevan vanhempien huoli lasten heikomman taloudellisen tilanteen näkymisestä ulospäin. Kääntöpuolella on lasten kyky käyttää vanhempiensa hyväntahtoisuutta hyväkseen. Toimintamalli ei tue lapsen kasvua suunnitelmalliseen taloudenhallintaan.

No semmonen esimerkki, mihin on monta kertaa törmännyt, et vanhemmilla on pelko lapsistaan, että ne ei pärjää, jos ei niillä ole jotain merkkivaatetta tai uutta puhelinta tai jotakin. Niin on törmännyt siihen, että niillä joilla menee oikeasti valmiisti jo heikosti, niin niitten täytyy se lapsensa status pitää ylhäällä. Ja että ekaluokkalainen, josta tiedetään jo, että (perheellä) menee taloudellisesti heikosti, niin sillä onkin yhtäkkiä Iphone6 ja sitä sit maksetaan jollain osamaksulla tai pikavipillä. Ettei sitä lasta vaan kiusattaisi sen kännykän takia. Vanhemmat ei tajua sitä, että ne tekee hallaa sille lapselle, ettei se lapsi oikeasti tajua mitä mikään maksaa ja kuinka paljon sen eteen tarvii tehdä.

Halutaan suojella, ostetaan niille uudet laitteet ja tämmöset, ettei ne joudu silmätikuksi. Ja lapsetkin aistii sen, että ne saattaa tarkoituksella sanoa, ettei kehtaa viedä jotain kouluun, vaikka se ei olisikaan niin.

Tutkimuksessa nousi esiin huoli heikon taloudellisen tilanteen vaikutuksista lapsiin. Haastateltavat olivat kohdanneet tilanteita, joissa lasten vaatteet eivät ole kauden mukaisia tai sopivan kokoisia. Myös lasten nälkäisyys nousi haastatteluissa esiin.

Raha-asiat näkyy just esim. niissä vaatteissa, ettei ole kunnon vaatteita. Ja silloin tällöin tulee vastaan niitä lapsia, jotka on aina nälkäisiä ja just esimerkiksi maanantaisin ollaan tosi nälkäisiä, että se näkyy.

5.2.5 Vanhempana toimiminen

Jokisen ja Saariston (2006, 221) mukaan vanhemmat pitävät itseään usein lastensa kavereina ja auktoriteettiasemaa näytetään vierastettavan. Haastateltavien kertomuksissa nousi esiin vastaavia tilanteita. Vanhempien keinottomuus, kykenemättömyys asettaa rajoja tai tuottaa pettymyksiä lapsilleen huolestutti vastaajia. Lähes kaikki haastateltavat toivat vastauksissaan esiin vanhempana toimimiseen liittyviä haasteita, joita olivat omassa työssään kohdanneet. Asia herätti laajalti huolta haastateltavissa.

Vanhemmuustaidot on ihan hukassa, että vanhemmat ei ymmärrä, että se lapsikin miettii niitä asioita ja tuntee tunteita. Ne vanhemmat ei anna periksi niistä omista (mielipiteistään), että se (keskustelu) rikotaan heti. Että nyt se on näin ja seuraavalla viikolla näin ja se lapsi ei tiedä miten toimia. Ja toinen käänköpuoli, että ollaan lapsen kaveria. Se on käsittämätöntä. Aikuinen ei ole koskaan lapsen kaveri. Lapsista tehdään niin kuin pieni aikuinen, mitä mä en ymmärrä. Vanhemmat tekee niistä omia kavereitansa ja sen lapsen kaveripiiristä saattaa tulla sen äidin kaveripiiri ja se vanhemmuus on kääntynyt ihan pääläelleen. Tämä on sellainen asia, minkä pitäisi olla esillä. Minä olen aikuinen ja toimin tän mukaan ja sinä olet nuori ja toimit tän mukaan, ja koska minä olen aikuinen, en anna tässä periksi, vaikka se suhun kuinka sattuisi. Mitä se näiden vanhemmuus sitten on, kun sun kuva vanhemmuudesta on se kaverivanhemp. Tämä tulee varmasti oleen tulevaisuudessa iso ongelma. Että meillä on nuoria perheitä, joilla on vanhemmuus vielä enemmän hukassa, kun näillä tällä hetkellä.

Sitten on paljon sitä, kun puhutaan päivästä ja syömisistä, että vanhemp. tokaiseen, että "on se hyvä, kun se täällä syö, kun kotona se ei syö mitään". Kun aika paljon vanhemmilla on sellaista keinottomuutta.

Ei ole keinoja saada lapsi illalla nukkumaan, istumaan ruokapöydässä tai lähtemään kiltisti päiväkotiin. Vanhemmilla on sellainen tarve keskustella lasten kanssa, että haluaako ne vai eikö ne halua. Ja sitten ne vanhemmat tuo sitä lasta lelun kanssa, vaikka ei ole lelupäivä ja sanoo, että me päästiin sieltä kotoa lähtemään, että sanokaa te sitten, ettei tänään ole lelupäivä. Vanhempi ei uskalla tuottaa pettymystä sille lapselle. Ei ajatella kuitenkaan mikä on sen lapsen etu kasvun ja kehityksen kannalta.

Haetaan sitä täydellisyyden tavoittelua, että miten se lapsi on tyytyväinen 24/7, vaikka se kuuluu sen lapsen elämään saada kapinoida. Siitä pitäisi jopa tukea, että lapsi näyttää tunteensa.

Lapselle annettu huomio näyttäisi tutkimuksen mukaan jäävän joissakin perheissä vähäiseksi. Sosiaalisen median lapsilta viemää aikaa pidettiin huolestuttavana. Lapsille puhumisen ja asioiden, esineiden ja tunteiden sanoittamista pidettiin myös tärkeänä lasten kielellisen kehityksen ja sosiaalisten taitojen oppimisen kannalta.

Nuoret vastaa, ettei niitä (vanhempia) kiinnosta. Että jos mä sanon, että kerrot tän sitten kotona tai näytät tätä lappua, niin se sano, ettei sitä kiinnosta, ettei se ole koskaan kotona ja ei se kerkiä, että se lapsi kokee sen niin.

Osalta lapsilta puuttuu kielelliset taidot, siis nää verbaaliset taidot, koska vanhemmat on vaan somessa. Jos perheessä ei puhu kukaan mitään, niin se lapsi oppii vaan hiljaisuuden.

Haastatteluissa nousi esiin huoli, että rauhallisen yhdessäolon merkitys häviää ja sen merkitys lapsille unohtuu vanhemmilta. Perinteisiä eväsretkiä ja vanhempien lapsilleen kohdentamaa aikaa arkisten asioiden äärellä kaivattiin enemmän. Haastateltavien mielestä yhdessäololta vaaditaan liikaa aktiivista tekemistä ja menemistä maksullisiin tapahtumiin tai puistoihin. Lapsille riittäisi usein pienempikin, kun vanhempi antaisi omaa jakamatonta aikaansa.

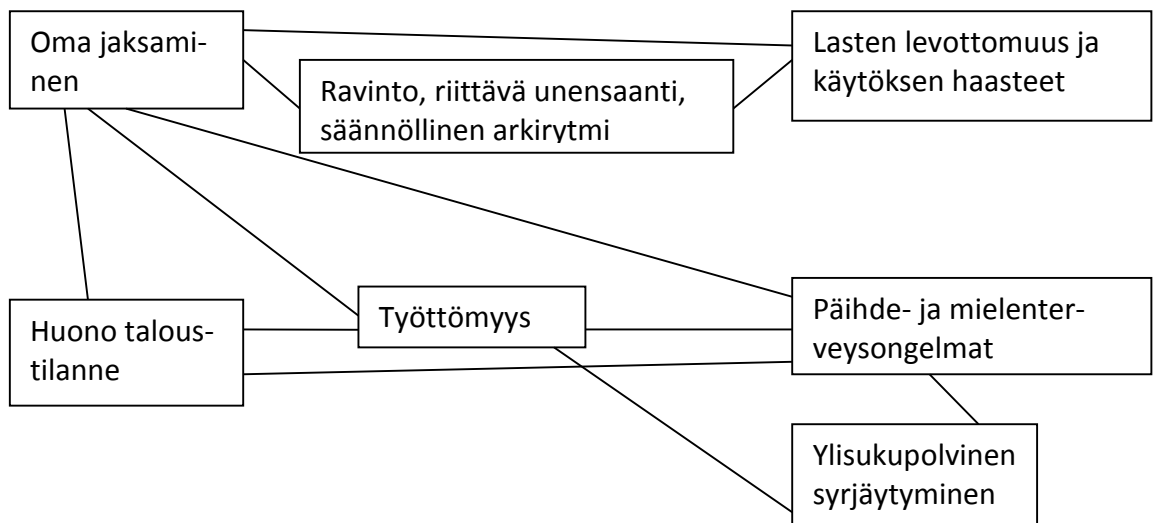
Ei nähdä niitä pieniä hyviä asioita, kuten terveyttä ja kattoa pään päällä, ruokaa. Sen perusarjen kunnioittaminen, että ei ne ole itsestään selvyyksiä. Ei osata arvostaa sitä, vaan haetaan niitä highlighteja ja elämyksiä ja ulkopuolista hyväksyntää.

Pitäisi luottaa siihen pieneen, että varsinkin pienet lapset, niin kyllä niille riittää se, että ne saa olla vanhempiensa kanssa yhdessä.

Kyllä mä ajattelisin, että se on sitä, että on vaikeaa mennä vaan sen lapsen kanssa kotiin ja olla vaan.

5.2.6 Syitä vai seurauksia?

Hyvinvoinnin ja arjen sujumisen keskeiset tekijät ja seuraukset nivoutuvat tiiviisti toisiinsa. Tekijät voivat olla psyykkisiä, fyysisiä ja sosiaalisia. (Widarsson, Engström, Berglund, Tydén, Lundberg 2014, 697.) Tutkimuksen mukaan perheillä näyttäisi olevan haastetta hahmottaa oman toimintansa vaikutuksia omaan tai lasten hyvinvointiin ja arjen sujuvuuteen. Ongelmat saattavat näkyä arjessa hyvin konkreettisina ongelmina. Huono ravitsemustila vaikuttaa jaksamiseen ja aiheuttaa muun muassa päänsärkyä, kuten myös vähäinen unensaanti. Arkirytmien puute ja arjen ennakoimattomuus synnyttävät levottomuutta ja turvattomuutta lapsissa, mikä saattaa näkyä myös lasten haastavana käytöksenä.

Kuvio 3. Hyvinvoinnin ja arjen sujumisen keskeiset tekijät ja seuraukset

Monesti äiti valittaa esim. päänsärkyä ja sitten kun kysytään, koska olet syönyt niin hups, siellä onkin syöty vain aamupala tai juotu kuppi kahvia ja ollaan iltapäivässä. Ettei nähdä sitä kokonaisuutta, miten se vaikuttaa siihen kokonaisyhyvinvointiin. Ja ylipäänsä nämä rytmit ja muutenkin ajankäyttö.

Ei ymmärretä, että arkirytmii tuo turvallisuuden tunnetta lapselle ja helpottaa siirtymiä.

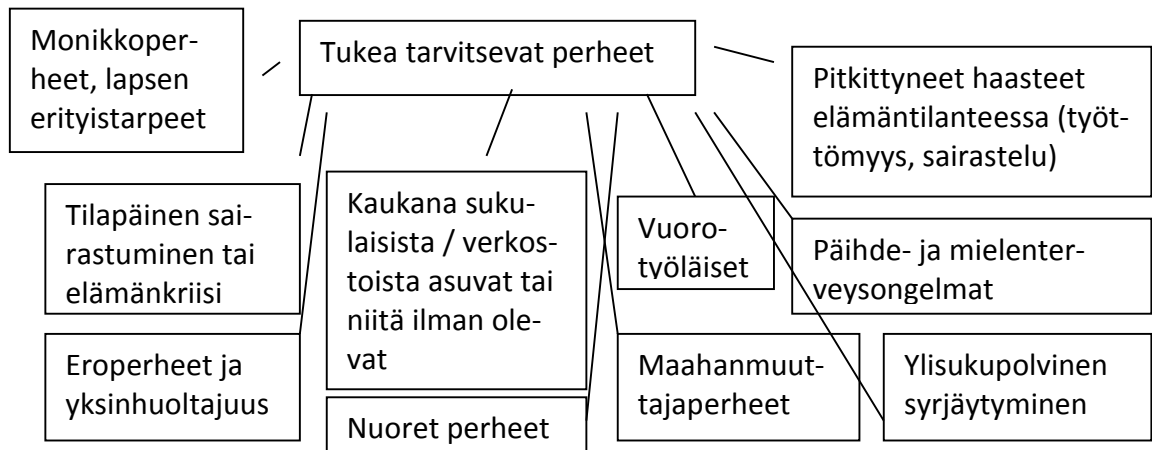
Aikuiset vähättelee lapsen arjen rytmin säännöllisyyden merkitystä, varsinkin sitä rutiineista kiinni pitämistä ja sen merkitystä. Tässä sen huomaa, kun työskennellään alle kouluikäisten kanssa.

Jos asutaan esim. vuokralla, niin ei tiedetä mitä kuuluu tehdä ja sit ihmetellään, kun tulee putkitukos. Ettei tajuta sitä, että sun kuuluu joskus avata toi viemäri ja ottaa sieltä hiukset pois. Et ihan tämmönen ihan perusasia, ettei tiedetä. Tai sit jos tiedetään, niin ei viitsitä tehdä sitä.

5.3 Minkälaisissa perheissä tuen tarvetta on?

Avun tarvetta arjesta selviytymiseen on tutkimuksen mukaan monenlaisilla perheillä. Osalla tarve on lyhytaikaista, jolloin oikea-aikaisella, pienelläkin väliintulolla pystytään auttamaan vaikeiden aikojen yli. Lasten syntymä, erityisesti useamman lapsen samanaikainen syntymä, saa perheen arjen hetkeksi aikaa tiukoille. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheessä tilanne voi olla hyvin kuormittava. Tuen tarvetta tutkimuksen mukaan tuovat myös lasten tai vanhemman sairastuminen, kuolemantapaus perheessä, erotilanne ja siitä seuraava yksinhuoltajuus tai lapsen muut asumisen ja huollon järjestelyt tai muu elämänkriisi. Arjen rakenteita heiluttaa myös vuorotyö, jolloin erityisesti eroperheissä tilanne voi lasten näkökulmasta olla haastava. Nuorena vanhemmaksi tulevat olivat usean haastateltavan mukaan tuen tarpeessa vähäisen elämäkokemuksensa johdosta. Maahanmuuttajaperheissä sopeutuminen suomalaisen yhteiskuntaan saattaa vaatia enemmän tukitoimia. Vastaavasti ne lapsiperheet, joiden sukulaiset ja verkostot ovat kaukana tai niitä ei ole, ovat tiukoilla lasten ollessa pieniä ja esimerkiksi sairastellessa.

Osa tuen tarpeista on pitkäaikaisempia ja asiat taustalla monimutkaisempia. Pitkittänyt työttömyys tai sairastelu, päihteet ja mielenterveysongelmat sekä ylisukupolvinen syrjäytyminen aiheuttavat ongelmien pitkittymistä ja kasautumista.

Kuvio 4. Tukea tarvitsevat perheet

Lapsiperheiden arki nähtiin yleisesti kuormittavana elämänvaiheena. Elämäntilanteen haastavuuteen nähtiin vaikuttavan lyhytaikaisuus ja ohimenevyys. Monenlaisten perheiden nähtiin tarvitsevan tukea tai mahdollisen tuen ainakin helpottavan arkea. Haastatteluista nousee esiin ryhmiä, joiden jaksamisesta ja selviämisestä arjessa olttiin erityisen huolissaan. Moniongelmaisuus ja ongelmien kasautuminen ja pitkittyminen ovat tutkimuksen mukaan haastavimpia.

Sit se arkikuormitus voi tulla siitä, kun äiti on yksin kotona pienten lasten kanssa ja mies on tosi paljon töissä, niin se äiti siellä perheessä uupuu. Siinä on liikaa asioita, missä pitäisi jaksaa toimia ja se näkyy sitten samalla tavalla esimerkiksi epäsiisteytenä. Mutta näissä perheissä se on väliaikainen ilmiö, lapset kasvaa ja äiti saa voimia palautettua. Niin se ei ole sama, kun se ei ole vuodesta toiseen jatkuva, vaan tällainen elämäntilanteesta johtuva lyhempi aikainen tilanne. Se ei ole ollenkaan sama, kuin niillä, joilla se jatkuu aina vaan ja niillä lapsilla, joilla se on koko sun lapsuuden läpi sitä samaa taloudellista kamppailua.

Kyllä varmasti kaikista ryhmistä löytyy (tukea tarvitsevia), mutta se lähtee ehkä eri asioista. Raha-asiat voi olla kunnossa, mutta esim. ruoanlaitossa voi olla ongelmaa. Tai jos käydään töissä ja silti on tiukkaa, niin siellä voisi just sillä ruoan ja siivouksen järkevällä tekemisellä helpottaa sitä talouspuoltakin.

5.3.1 Ylisukupolvinen syrjäytyminen

Yksilön elinympäristöllä ja elämän eri vaiheilla on merkitystä elämäntilanteen kehittämisessä. Elinympäristö voi tarjota elämäntilanteeseen tukevia tai estäviä voimavaroja. Elämäntilanteen tunne perusta muotoutuu lapsuudessa, mistä syystä lapsiperhei-

den arkeen ja sitä kautta lapsiin on tärkeää pyrkiä vaikuttamaan. Aika syntymästä varhaisnuoruuteen on tärkeää koherenssin tunteen (sense of coherence) muodostumiselle. (Jaari 2004, 79.) Jaarin (2004, 78) mukaan Antonovskyn (1987) käsite koherenssin tunne tarkoittaa elämän ymmärrettävyyttä, hallittavuutta ja tarkoituksellisuutta. Koherenssin tunne on siis pidemmällä aikajaksolla kehittyvä ominaisuus, joka vaikuttaa henkilön käyttäytymiseen ja tulkintaan ympäristöstä (Antonovsky 1979, 124-125).

Syrjäytyminen ilmenee myös sosiaalisen toimintakyvyn ongelmina. Syrjäytyminen on useita elämän osa-alueita koskeva prosessi. Yksilötasolla syrjäytymisen syy-seuraussuhteet voivat kulkea moneen suuntaan. Syrjäytymisprosessissa jollain elämän osa-alueella esiintyvä huono-osaisuus tai hyvinvoinnin puute aiheuttavat pulmia myös toisella elämän osa-alueella. (Latvala 2002, 129-130.)

Tutkimuksessa ylisukupolvista syrjäytymistä pidettiin isona haasteena. Kotoa ei ole saatu esimerkkiä tasapainoiseen arjen elämiseen. Usein perheissä ei ole mahdollista hyödyntää isovanhempia lastenhoitoapuna, saati saada tilapäistä taloudellista avustusta esimerkiksi pesukoneen hajotessa. Usein taustalla on niin taloudellisen kuin sosiaalisenkin pääoman heikko tuki sukupolvelta toiselle (Jonsson 2011, 15).

Tää kertaantuu, ne kellä itsellään ei ole ollut arki hanskassa, ei ne saa sitä arkea hanksaan sit omassa elämässänsä. Se on vaan tälläinen valitettava sukupolvelta toiselle menevä efekti. Ei vaan se köyhyys, vaan ennen kaikkea se sosiaalinen malli.

Mulla on aika paljon ollut sellaisia, kenen äiti tai isä on ollut mun asiakkaana ja sieltä tulee sit seuraava polvi. Se on tällänen syrjäytyminen, osattomuus, ettei missään vaiheessa olla täysillä oltu osa yhteiskuntaa.

Monesti täälläkin huomaa, että on näitä lastensuojeluperheitä, jotka olut itsekin lastensuojeluperheitä. Kyllähän nää sukupolvien ketjut näkyy. Mitä on opittu sieltä kotoa, että mitä on saanut. Jos on lusikalla saanut, ei voi kauhalla antaa omallensakaan.

Haastateltavien vastauksista kävi ilmi, että toiminta- ja ajatusmallit siirtyvät joissakin perheissä seuraavalle sukupolvelle. Vanhempien tai isovanhempien rooli ja tuki eivät aina tue omassa elämässä pärjäämistä. Erityisesti rahan suunnitelmallinen käyttö ja

taloudelliset haasteet nähtiin usein opituiksi toimintamalleiksi, jotka siirtyvät sukupolvelta toiselle.

Niissä on paljon mukana viranomaiset lähiverkostona. On myös sellaisia perheitä, että isovanhemmat tai vanhemmat ei pysty toista tukemaan tai auttamaan. Voi olla jopa haitaksi, että isovanhemmat ovat apuna, että ” kyllä sukset täytyy saada hankkia sossun rahoilla”.

Et rahan käyttökin on sellaista, et laskuja ei viitti avata. Et maksetaan vaan ne, jotka on ihan pakko. Aika paljon on niitä, että jo 18 v. ollaan hyvin tehokkaasti velkaannuttu, että heti kun on irtaannuttu sieltä kotoa, niin on sit jatkettu sitä, mitä siellä kotona on ollut.

5.3.2 Pitkäaikaistyöttömyys, päihde- ja mielenterveysongelmat

Pitkäaikaistyöttömyys ja päihde- ja mielenterveysongelmat nähtiin tutkimuksessa merkittävänä haasteena arjen sujumisen näkökulmasta. Päihderiippuvaisissa perheissä yleensä kaikki voivat jollakin tapaa huonosti (Jonsson 2011, 16). Ihmisen jäädessä pidemmäksi aikaa kotiin, saattaa toimintakyky laskea. Tällöin arkisista, aikaisemmin sujuneista asioista voi tulla haastavia. Osa tuen tarpeessa olevista perheistä ei koskaan ole ollut työelämässä, mikä asettaa lisähaasteensa tilanteeseen.

Ja sit nää, jotka ei ole koskaan ollutkaan työelämässä, niin niillä on se oma kuvio, ihan oma kuvio, millä ne pyörittää sitä. Se on ihan käsittämätön se kuvio, et tietää mistä mitäkin ja kuinka paljon mistäkin ja koska ja kuinka. Et niillä on kyllä tietotaito tähän. Mut niillä ei ole sit toivokaan lähteä työelämään, kun ne haluaa, että niillä on tää oma vapaus.

Sit ehkä jolloin on ollut se taito, mut jonkun sairauden, yleensä masennuksen takia ei vaan jaksaa, että on niin kuin luovuttanut joka asiassa. Se masennus tulee kyllä aika monella.

Kyllä nää meidän asiakasperheet melkein on (työelämän ulkopuolella), joskus toinen on töissä. Mutta kyllä ne usein työttömiä on, pitkäaikaisyöttömiä.

Monesti näillä perheillä on psykososiaalia ongelmia, ettei koskaan olla oltukaan työelämässä. Ja sitten se sitovuus, kun lapsi on niin tarpeinen ja siihen pitäisi jaksaa keskittyä.

5.3.3 Nuoret perheet

Useat haastateltavat pitivät vanhempien nuorta ikää yhtenä riskitekijänä tuen tarvetta kartoitettaessa. Vanhempien oman elämäkokemuksen ollessa vähäistä, voi arjessa vastaan tulevat asiat muodostua haastaviksi. Haastavana nähtiin nuoren vanhemman asettuminen vanhemman ja kasvattajan rooliin nuoren aikuisen roolin sijaan.

Kyllä se vaikeampaa on, jos kovin nuoria vanhempia on. Että jos ei ole ehtinyt sitä omaa elämää aloitella ja opetella, kun kyllä se pakostikin vähän kouluttaa.

Ne vanhemmat jotka on vanhempia iältään, niin onhan ne nähnyt maailmaa eri tavalla. Kyllä nuorissa on enemmän huoliperheitä. Heillä menee sekasin tää vanhemmuus, että oonko mä nuori vai aikuinen, äiti vai isä.

5.3.4 Erotilanteet ja yksinhuoltajuus

Sitoutuminen on muuttunut, mikä näkyy perheiden arjessa eroina ja uusioperheinä. Lapsen etu ja tarpeet voivat näissä tilanteissa jäädä vanhempien tarpeiden alle. (Jonsson 2011, 13.) Lasten arkeen vaikuttavat erilaiset asumisratkaisut. Lapset kulkevat viikonloppuisin tai loma-aikoina etävanhemman luona, vaihtavat viikoittain tai epäsäännöllisessä rytmissä vanhemman luota toiselle. Joissain tapauksissa vanhemmat vaihtavat kodista toiseen lasten asuessa samassa paikassa. Uusien puolisoitten ja heidän lastensa myötä arki saa lisää muuttuvia tekijöitä lasten kulkiessa kodista toiseen. Joissakin perheissä lasten huolto jää toiselle vanhemmalle, joka kuormittaa arkea niin taloudellisesti kuin käytännön arjenkin kautta. Lasten arki näyttäytyi haastateltavien silmiin usein epäsäännöllisenä ja raskaana. Lapsille saattaa isä- ja äitiviikkojen vaihtuessa tulla pitkiä jaksoja päivähoidossa, mikäli vanhempien keskinäinen kommunikointi ei toimi lasten etua ajatellen.

Sit avioerotilanteet on sellaisia, et ei jaksa.

Enemmän eroperheissä näkyy arjen haasteet, erityisesti vuoroasumisessa.

Jos ajatellaan, että perheessä on ero ja on äitiviikkoa ja isäviikkoa, niin miten me saadaan ne vanhemmat, jotka eronneet. Siis kun on perheitä, jotka pystyy sopimaan asioista ja sitten niitä jotka eivät pysty yhtään

sopiin. Kun kaikki vaihto tapahtuu päivähoidossa. Että se on meillä sellainen iso asia, että miten ne hoitopäivät ja hoitoputket sille lapselle näyttäytyy. Että jos ajatellaan, että äidillä on ollut viisi aamuvuoroa ja sit vaihtuukin isäviikko ja isällä on viisi iltavuoroa, niin sillä lapsella on 10 perättäistä hoitopäivää. Että tämmöstä on jouduttu aika paljon ihan siinä arjessa miettimään ja vanhempia herättelemään. Että kun voi olla sellainenkin tilanne, että he katsovat sitä siitä omasta näkökulmastaan. Välttämättä isä ja äiti ei kommunikoi ja tiedä, että sillä toisellakin on se vuorot siinä. Ja sitten tulee ne kymmenen perättäistä hoitopäivää. Että kun lapsikin tarvitsee lepoa ja ennen kaikkea sitä vanhemman kanssa olemisen aikaa. Se on sellainen iso haaste.

5.3.5 Vuorotyö

Tutkimuksen mukaan tuen tarvetta nähtiin vuorotyötä tekevissä perheissä. Vuorotyötä tekevissä perheissä arki itsessään asettaa jo rajoituksia esimerkiksi lapsen arjen säännöllisyyteen. Erityisen haastavana vuorotyöt nähtiin perheissä, joissa yksinhuoltaja huolehtii lapsen arjesta tai lapsi on vuoroviikoin vanhempiansa luona.

Tuen tarvetta vuorohoidossa olevissa perheissä, kun arki muutenkin epäsäännöllistä.

Lapsi haetaan illalla ja mennään ehkä vielä pyörällä kotiin ja sitten se on jo aamulla takaisin hoidossa ja usein sanoo katsoneensa vaikka vielä elokuvaa. Tai että on saanut vielä iltapalaa ja katsonut videota. Tai jos ollaan illassa ja mennään iltaan, niin lapsi hoitoon tullessaan saattaa sanoa, että on syönyt vasta aamupalan. Me ollaan sitten syöty jo lounas ja seuraava ruoka on kahdelta välipala, että se lapsi saattaa olla aamupalalla välipalaan, että ensimmäinen ateria on illalla klo 18.

5.3.6 Lähiverkoston puuttuminen

Isovanhempien ja muiden sukulaissuhteiden merkitys on yhteiskunnallisten muutosten myötä heikentynyt. Työn perässä muuttaminen on yleistynyt ja esimerkiksi isovanhemmat saattavat olla kaukana, iäkkäitä tai eivät muuten näe tärkeänä olla perheen tukena. Mikäli vanhemmilla on ongelmia, jotka heikentävät heidän kykyään vastata vanhemmuuden vastuista, lapset eivät voi korvata aina vanhempien puutteita muilla läheissuhteilla. (Hurtig 2003, 22.)

Monesti tuntuu, että perheet on todella yksin. Tullaan pohjoisesta opiskelemaan tänne Etelä-Suomeen ja jäädään tänne satojen kilometrien päähän. Niin monet perheet on yksin. Se tuki on kuitenkin tosi tärkeää.

Se mitä ite oon huomannut, että jos kummankaan vanhemmat ei asu tässä lähellä, että jos olet sitä lähitukea, verkostoa vailla.

5.3.7 Osaamattomuus vai tahdon puute?

Haastatteluissa nousi esiin, että syyt tuen tarpeen taustalla voivat olla osaamisesta tai haluamisesta, motivaatiosta kiinni. Monet haastateltavista näkivät tämän muutoksen merkittävänä ja muutoksen suunnasta oltiin huolissaan. Osasyynä nähtiin myös pelko omasta epäonnistumisesta. Tuloksissa nousee esiin, että kaikki eivät halua edes yrittää epäonnistumisen pelossa. Isoimpana haasteena nähtiin kuitenkin se, että vastuu omasta itsestä ja perheestä on tulosten mukaan joiltakin perheiltä karrannut yhteiskunnalle ja palvelujärjestelmälle. Tilanne nähtiin niin perheiden, yhteiskunnan kuin auttamisenkin näkökulmasta keskeisenä haasteena ja se herätti paljon ajatuksia.

On kahdenlaista avuttomuutta, ei oikeasti pystytty tai osata tai toisaalta odotetaan, että heidän ei tarvitse.

Näissä meidän ryhmissä on paljon niitä, joiden taidot on olemattomia, että ne on oikeastaan ihan alkeissa.

Nämä jotka on oikeasti heikkoja, monesti yrittää parhaansa omien resurssien mukaan.

Enemmän on tietynlainen välinpitämättömyys, flegmaattisuus. Ei mun tarte, enkä mä osaa, eikä mun tarvikaan osata. Ei viitsitä ponnistella asioiden eteen, luovutetaan.

Haastateltavat kertoivat havainneensa tekosyiden taakse piiloutumista ja yhteiskunnan ”uhrina” elämistä. Tutkimuksen mukaan taustalla näyttäisi olevan halu välttää vastuunotolta omasta elämäntilanteesta. Vaihtoehtoja tai polkuja omasta elämäntilanteesta eteenpäin ei välttämättä jakseta tai haluta miettiä, vaan jäädään nykytilaan.

Ennen työttömyys oli häpeätahra, mut ei ole enää. Et ennen, jos oltiin pitkään työttömänä, niin sitä vähän hävettiin. Nyt kun niitä on niin paljon, niin ollaan vaan osa massaa. Että on helppo ajatella, että mä olen työttömänä, kun meitä on niin paljon. Ei tarvitse ajatella, että se johtuisi siitä, että on käynyt vaan peruskoulun.

Että tämä yhteiskunta on ajanut mut tällaiseen tilaan, kun mut nyt saaneerattiin ulos. Ja mä, että yhteiskunnassa tapahtuu tätä, että mitä sä nyt aattelit? Siinä ollaan, et en mä nyt mitään, kun oon työttömänä. No sit kysytään, et oletko ajatellut opiskella, niin ollaan vaan en mä nyt. Et niin kuin jäädään siihen, siihen yhteiskunnan verkon varaan vaan jäädään. Kyllä se joitakin selkeästi houkuttelee.

Ongelmien kasautuminen nähtiin pulmallisena. Tukea tarvitsevissa perheissä tuen tarvetta näyttäisi tutkimuksen mukaan olevan useammalla osa-alueella. Joskus elämäntilanteet ja olosuhteet aiheuttavat arkeen lisää kuormittavuutta. Esimerkiksi erityislasten kanssa arkea pidettiin rankkana jo itsessään ilman aikuisten omia haasteita.

Jotenkin kasautuu. Luokkayhteiskunta nousee ja terveyserot kasvaa. Tietty väki voi hyvin ja toiset taas ei.

Mitä se sitten on se ongelmien kasaantuminen. Kun hirveen monella asiakasperheistä on erityislapsia, mikä lisää taas arjen raskautta. Kun ei siinä helppoa kohtaa olekaan siinä arjessa ja lisää taas niitä hoidettavia asioita.

5.4 Arkitaidot yhteiskunnan näkökulmasta

Yhteiskunnan näkökulmaa tarkasteltaessa haastateltavilta kysyttiin, miten he näkevät perheiden arkitaitojen haasteet yhteiskunnan näkökulmasta. Haastatteluissa pohdittiin myös tilanteen kehittymistä ja syitä ja ilmiöitä asioiden taustalla. Vastauksia ja ajatuksia tuli paljon, monet haastateltavista olivat pohtineet asiaa omassa työssään ja näkivät pitkällekin meneviä syiden ja seurausten ketjuja.

Seuraavassa aiheen käsittelyssä hyödynnetään PESTEL-analyysiä. Analyysin tarkoituksena on tuottaa jäsenelty kuvaus eri osa-alueiden muutosvoimista ja niiden vaikutuksista toimintaan, tässä tutkimuksessa yhteiskunnan toimintaan. Ryhmittelyn tarkoituksena on tuottaa helpommin hahmotettavaa ja tulkittavaa tietoa. PESTEL -

analyysissä osa teemoista voi sopia useampaankin osa -alueeseen, koska monet asiat ovat sidoksissa toisiinsa. Eri osa-alueisiin jakamisen lisäksi tulee miettiä niiden voimakkuutta, todennäköisyyttä, merkityksellisyyttä sekä aikajännettä. (Vuorinen 2013, 220, 222-223.)

Analyysin tarkoituksena ei ole listata kaikkea mahdollista, vaan löytää organisaation kannalta keskeiset teemat, joiden muutosvoimilla on suora tai epäsuora vaikutus toimintaan. PESTEL -analyysi on hyvä työkalu lähtötilanteen tarkasteluun. (Vuorinen 2013, 222-223.) Tässä tutkimuksessa PESTEL-analyysin avulla pyritään hahmottamaan tutkittavaa asiaa yhteiskunnan näkökulmasta.

Jokainen organisaatio tekee työtään toisten organisaatioiden kanssa, jotka joko mahdollistavat tai vaikeuttavat sen menestystä, kukin tavallaan. Vastaavasti perheiden toimintaympäristössä on sidosryhmiä (verkostoja), jotka vaikuttavat perheen toimintaan ja joiden toimintaan perhe vaikuttaa. Sidoryhmit voivat olla esimerkiksi rahoittajia, yhdistyksiä, poliittisia liikkeitä, kuntia tai palveluiden tuottajia. (Harisalo 2010, 226-227.) Organisaation tulee tunnistaa sidoryhmien vaikutus omaan toimintaansa ja kyetä peilaamaan niiden vaikutuksia. Asiaa on mahdollista tarkastella myös perheiden näkökulmasta. PESTEL -analyysissä selvitetään jokaisen kirjaimen osalta (P,E,S,T,E,L) keskeisesti vaikuttavat muutosvoimat (Vuorinen 2013, 220).

P = Poliittiset (hallituksen asema, valtion tukipolitiikka, säännöstely, yleinen verolinja, tullit, sodat ja konfliktit, puolueiden voimasuhteet, poliittiset ja kansainväliset)

E = Ekonomiset (taloudellinen kasvu, suhdannevaiheet, kansantuotetrendit, toimialan trendit, korkotasot, rahan tarjonta, inflaatio, työvoiman ja tulopolitiikan kehitys, varallisuus, investoinnit)

S = Sosiaaliset (väestörakenne, tulojakauma, elämäntyyli muutokset, arvot ja asenteet työhön ja vapaa-aikaan, kulutustottumukset, koulutustaso, muuttoliike, etniset tekijät)

T = Teknologiset (tuotekehitys ja tutkimustoiminta, yhteiskunnan tukitoiminnot, teknologian kehitysaste, rinnakkaisten alojen löydökset, patentit)

E = Ekologiset (maan käyttö ja ympäristön suojeleminen, energian kulutus, jätteiden käsittely, hiilidioksidipäästöt, päästökauppa, vihreiden arvojen vaikutukset, ekokatastrofit, kierrätys, melu)

L = Lainsäädännölliset, voi olla osana poliittisia muutosvoimia (kilpailulainsäädäntö, työvoimalainsäädäntö, terveys ja turvallisuus, tuoteturvallisuus, lisenssit ja aineettomat oikeudet, kansainväliset linjaukset)
(Vuorinen 2013, 222; Kamensky 2014, 137.)

Tässä analyysissä toinen E-kirjain, ekologiset, jää pois, sillä tutkimusaineistosta ei noussut tähän viittaavaa aineistoa. P ja L, poliittiset ja lainsäädännölliset on yhdistetty samaan laatikkoon sisältöjen samankaltaisuuden ja päällekkäisyyden vuoksi.

Taulukko 1. Lapsiperheiden arkitaitojen ja elämänhallinnan vaikutus yhteiskuntaan

<p>P Poliittiset L Lainsäädännölliset</p>	<p>Työttömyys</p> <p>Työelämän muutokset</p> <ul style="list-style-type: none"> - kiristynyt taloustilanne ohjaa työmarkkinoita ja yksilön paine ja jouston tarve työelämässä kasvaa <p>Oleskeluyhteiskunnan mahdollistuminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - sosiaalietuuksien ja matalapalkka-alojen välinen suhde - ongelmien kasautuminen - näköalattomuus, ylisukupolvinen syrjäytyminen - yksilön vastuun väheneminen
<p>E Ekonomiset</p>	<p>Lasten, nuorten ja perheiden tuen tarve lisääntyy</p> <ul style="list-style-type: none"> - perheen arkielämän haasteet kasvattavat palveluiden tarvetta - käsitys perustoimeentulon tasosta jäsentymätön, mitä kuuluu riittävään perusarkeen? <p>Työelämän ulkopuolella oleminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - ei verotuloja, perustoimeentulo ja palvelut kuluna <p>Isot asuntolainat</p> <ul style="list-style-type: none"> - ongelmatilanteissa ihmisillä ei maksukykyä
<p>S Sosiaaliset</p>	<p>Asenneilmapiirin muutokset</p> <ul style="list-style-type: none"> - yksilön vastuu vs yhteiskunnan vastuu - ilmapiirin kylmeneminen tukea tarvitsevia kohtaan <p>Minä-keskeisyys, mukavuudenhalu, lyhytjänteisyys, oma aika</p> <ul style="list-style-type: none"> - palveluiden käyttö lisääntyy, esim. päivähoitolla omaa aikaa vanhemmille - avo-/avioerojen yleisyys lapsiperheissä - oman ajan ja itseensä panostamisen merkityksen korostuminen medioissa <p>Sosiaalinen media</p> <ul style="list-style-type: none"> - luo perheille painetta (kiiltokuvaelämä) - vie vanhemmilta aikaa / voimavaroja - luo perheille verkostoja <p>Suorittaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - aito kiire / tehty kiire - perusarjen arvostuksen väheneminen
<p>T Teknologiset</p>	<p>Teknologia helpottaa perheiden arkea</p> <ul style="list-style-type: none"> - koneet ja laitteet - asiointi - tiedonhaku <p>Eri tahojen tietojärjestelmät ja keskinäinen tiedonkulku</p> <ul style="list-style-type: none"> - tiedonkulkua parannettava

5.4.1 Arkitaitojen kehitys

Lapsiperheiden arkitaitojen ja arjen nähtiin olevan muutoksessa. Tilanne oli usean haastateltavan mielestä huolestuttava. Ongelmien nähtiin lisääntyneen, vaikka tietoa on tarjolla. Ongelmien periytymistä sukupolvelta toiselle pidettiin erittäin huolestuttavana.

Onhan perheiden ongelmat lisääntynyt. Haasteita on enemmän ja enemmän perheiden arjessa.

Onhan se muuttunut, että silloin alussa se oli vielä, että silloin ei ollut juuri ollenkaan ihmisiä, jotka ei olisi osannut. Että nyt niitä on. Meilläkin joidenkin asiakasperheiden lapset, ne ei osaa, eikä osaa aloittaa omaa elämää. Onko se sitten se malli, se periytyvyys, ettei siellä lapsuudenkodissakaan ole osattu. Että se periytyy sitten se, ettei osata hoitaa asioita.

Mä luulen, että koko ajan mennään vain huonompaan suuntaan. Me saadaan paljon koko ajan tietoa arkielämän sisällöstä ja ihmiset huolehtii omasta hyvinvoinnistaan. Tieto siitä, miten tulisi elää, jotta voitaisiin mahdollisimman hyvin, lisääntyy koko ajan. Mutta se on kovin minäkeskeistä. Nämä tämän päivän somelapset antaa ison osan vanhemmista tuonne sosiaaliseen mediaan, vaikka pitäisi nimenomaan olla aidosti läsnä. En usko, että kyse on tiedon puutteesta.

Myös positiivisia muutoksia nähtiin tapahtuneen. Kotitöiden tekemistä ja niiden taroituksenmukaisuutta osataan kyseenalaistaa ja priorisoida aikaa myös esimerkiksi lasten kanssa vietettäväksi. Isien roolin nähtiin muuttuneen aktiivisempaan suuntaan kotitöissä ja yleensäkin lasten arkeen osallistumisessa.

Mä luulisin, että sellaiset perinteiset viikkosiivoukset on entisaikaa. Mä ajattelisin, että osataan jollain lailla ottaa kevyemmin ja tehdä se välttämätön, jotta jää aikaa muuhunkin.

Mä näkisin, että miehet ottanut vastuuta näistä vanhoista naisten kotitöistä, että sillai on tasoittunut. Ja enemmän ne isät näkyy päivähoitossa, kuljettaa, kyselee ja on kiinnostuneita lasten arjesta.

Haastateltavat näkivät arkitaitojen haasteiden kasvulla olevan seurauksia niin lapsien kuin yhteiskunnankin näkökulmasta. Strukturoimaton arki on haastavaa erityistä tukea tarvitseville lapsille, joiden käytöksessä se voi näkyä levottomuutena ja turvattomuutena. Arjen haasteiden nähtiin vaikuttavan myös työelämään. Voimavarojen

kuluessa arjessa selviämiseen ei työelämään osallistuminen ole mahdollista, vaikka työ voisi tuoda tarvittavaa vastapainoa kotiasioille.

Erityistä tukea tarvitsevia lapsia tulee tietoon enemmän, kun se arki on hajanaista ja levotonta.

Jos arki ei toimi, se vaikuttaa vanhempien mielialaan ja hyvinvointiin ja heijastuu totta kai lapsiin. Ja sitten helposti koko perhe tarvitsee tukea.

On se osittain jo työelämän ongelma.

Yhteiskunnan ja työelämän nähtiin asettavan osan arjen paineista. Elämän nähtiin olevan monimutkaisempaa kuin aiemmin. Harrastamisen ”pakon” ja sosiaalisen median koettiin luovan paineita ja vievän aikaa. Työelämä on muuttunut enemmän tietotyön suuntaan, jolloin fyysisen rasituksen sijaan mieli on kovilla.

Jotenkin musta tuntuu, että on enemmän vaatimuksia. Yhteiskunta on monimutkaisempi, se vaatii ihan hirveästi, että jos haluaa omat asiansa hoitaa. Että ei sitä ihmettele, jos joku siihen uupuu.

Työelämä on aika tiivistä, että sellanen työstä johtuva väsyminen on lisääntynyt. Että onhan 40-luvullakin ollut rankkoja töitä, mutta ne on olleet fyysisesti rankkoja töitä. Et sit on menty saunaan ja vihdottu. Se on ollut paljon yksinkertaisempaa. Nykyään pitää niin paljon harrastaa ja olla aktiivinen, olla somessa ja tietokoneella. On niin monenlaista semmoista.

5.4.2 Oma aika ajan ilmiönä

Oma aika, itsekkyyys, yksilökeskeisyys ja mukavuudenhalu herättivät vastaajissa paljon ajatuksia. Aikuisten oma aika koettiin tarpeelliseksi, mutta sen sisältö ja toistuvuus herättivät paljon ajatuksia. Ilmiötä ruokkivat haastateltavien mukaan median luomat mielikuvat ja yleinen ilmapiiri, jossa yksilökeskeisyyttä korostetaan.

Kyllä jokainen tarvitsee kuitenkin se pienen oman, että tekee ihan mitä haluaa ja siitä taas saa voimaa siihen yhteiseen arkeen.

Kyllä sitä media kauheasti toivottaa, että kun itse voit hyvin, niin kaikki voi hyvin. Sitä ei kaikki välttämättä osaa sisäistää, että mitä se tarkoittaa ja miten sen voi arkeen tuoda. Ettei se, että sä oot viisi tuntia pois kotoa, tee susta uutta ihmistä.

Moni näki merkittävänä haasteena perusarjen ja lasten kanssa vietetyn ajan mielekkyyden ja arvostuksen puuttumisen. Tavallista, lasten kanssa kotona tai lähiympäristössä vietettyä aikaa ei haastateltavien mukaan nähdä tärkeänä. Arjen sietäminen puhutti haastateltavia, samoin lasten päivähoidossa oleminen aikuisten lomaaikoina.

Arkea ei jotenkin keestetä. Lapsia halutaan viedä lomallakin päivähoitoon, kun vanhemmat haluaa lomaa.

Mun mielestä laatuaika on sitä, että lapset on mukana. Että sulla on laadukasta aikaa just silloin, kun ne maailman tärkeimmät on mukana, että se pitäisi nähdä näin päin.

Ei ajatella, että se perheen kanssa vietetty aika olisi yhtä tärkeätä, kuin se, mitä mä yksin itselleni annan. Että se olisi jotenkin arvokkaampaa. Siitä yhteisöllisyydestä ja siirrytty yksilökeskeisyyteen sekä isossa mitta-kaavassa että perheyhteisössä.

Haastateltavien mukaan yksilön tarpeet korostuvat toisinaan tarpeettomasti mennen lapsen ja perheen edun edelle. Aikuisten omat harrastukset saattavat viedä lasten syntymänkin jälkeen vapaa-ajasta ison osan. Haastateltavat olivat huolestuneita vanhempien kyvystä laittaa lasten tarpeet omiensa edelle ja hyväksyä elämänvaihe sellaisenaan, siitä jopa nauttien. Pienten lasten kanssa vietetty aika ja heihin panostetut voimavarat nähtiin kuitenkin tärkeänä tekijänä lapsen tasapainoisen elämän kannalta.

Aika menee siihen itseän, omiin harrastuksiin ja jollei ole sellaisia, niin siihen omaan olemiseen. Siinäkin mielessä se itsekkyyks on ehkä lisääntynyt, ettei haluta antaa sille perheelle sitä aikaa.

On vaan minä minä minä. Että mitä se tarkoittaa, että siinä on se pieni ihminen.

Kun perhettä lähdetään perustaan, niin sun täytyy antaa jotain itsestäsi, täytyy jostain luopua. Kun sen saisi niille vanhemmille kerrottua, että tämä on kaikki väliaikaista. Mikään ei tietysti muutu enää ennalleen, mutta kaikki muuttuu omalla tavallaan. Se elämä on erilaista silloin, kun se lapsi on esim. yksi tai esim. kuusi ja siihen väliin mahtuu hurjasti ruuhkavuosia. Mutta voisko ajatella, että nyt kun mä tän neljä vuotta jaksan ja tingin näistä asioista, niin minkä perustuksen mä saan sille lapselle ja mitkä eväät mä annan sille tähän elämään. Kun se lapsihan oppii lähtökohtaisesti kaiken, mitä sä vanhempana opetat, että miten elämää eletään.

Eroperheiden tilanteet ja lapsen kanssa eron jälkeen vietetty aika nousi monessa haastattelussa huolenaiheeksi. Lapsi voi erotilanteessa jäädä vanhempiensa kiistakappaleeksi ja kokea olonsa turvattomaksi ja epätoivotuksi. Tutkimuksen tulosten mukaan vanhemmilla voi olla riitaa kumpi lapsia saa pitää ja myös siitä, kumpi ”joutuu” lapsia pitämään. Jälkimmäistä pidettiin erittäin valitettavana ja huolestuttavana ilmiönä.

Se on aika kauhea ajatella, että yhdessä on haluttu se lapsi ja sitten kun tulee ero, niin se vanhempi voi siitä lapsestaan haluta omaa aikaa. Että kinataan siitä, kumman vuoro on ottaa ja että mä en ainakaan ota ja se lapsi voi kuulla sen. Onko se joku oikeutus, että kun on ero tullut, niin voi ottaa siitä lapsestaankin omaa aikaa. Kun se lapsihan on siihen tullut, niin ei sitä lasta voi laittaa sivuun.

5.4.3 Kiirettä ja suorittamista

Ajan puutetta ja nykypäivän kiireistä elämänrytmiä pidettiin usein merkittävänä tekijänä pohdittaessa syitä vallitsevalle elämisen nykytilalle. Aikaa on kuitenkin käytettävissä yhtä paljon, kuin ennenkin, tekniikka helpottaa arkea ja perustarpeiden tyydyttämiseen, kuten lämmityksen ja ruoan hankintaan ei kulu nykypäivänä mainittavasti aikaa. Miettisen ja Rotkirchin (2012, 16) Väestöliitolle tekemässä lapsiperheiden ajankäytön tutkimuksessa kuitenkin muistutetaan, että aikaa on kaikilla saman verran, se on varsin demokraattisesti jaettua resurssia. Se, miten aikansa haluaa, voi tai saa käyttää, on taas eri asia. Ajankäytön tutkimukset kuitenkin osoittavat, että meillä on entistä enemmän vapaa-aikaa, vaikka kiireen tuntu onkin lisääntynyt (Miettinen & Rotkirch 2012, 21).

Osittain mä sanoisin kyllä näin, että kyllä tämä uusavuttomuus näkyy liian suurena tässä lapsiperheiden arjessa. Että tehdään se kiire, mitä ei oikeasti ole. Varsinkin tässä meillä huomaa, kun lapset on kotihoidossa ja siellä kotona on se äiti/isä, niin niillähän ei olisi muuta kuin aikaa keskittyä siihen arkiseen elämään.

Viedään lapsia harrastuksiin, harrastetaan itse kauheasti ja perheellä ei ole yhteistä aikaa. Tää on mun mielestä se huolestuttavin, ettei syödä yhdessä, kokoonnuta pöydän ääreen keskustelemaan päivän asioista. Että olisi rauhoitettu se kiireinen hetki, edes sitten vaikka viikonloppuna.

Joillekin se (kiire) on ihan aitoa. Yksinhuoltajaperheissä, jos työpaikka on vaikka kauempana ja siihen kulkemiseen menee aikaa. Jos on lapsia, niin se on aika lyhyt aika, mikä ollaan yhdessä. Välillä täytyy oikein nostaa hattua, että kuinka jaksaa, vaikka aika usein mennään tilanteessa, että se työnteko ei ole taloudellisesti kannattavaa, mutta koetaan se tärkeänä, että pysyy työelämässä.

Kiireen tunteeseen liittyy myös tutkimuksessa esille nousut suorittaminen. Oman perheen arkea verrataan herkästi toisiin ja koetaan riittämättömyyden tunteita. Joidenkin perheiden on vaikeaa elää oman näköistä, itselle sopivaa elämää. Tutkimuksessa nousi esiin myös lasten suorittaminen ja heille asetetut paineet. Moni koki lapsuuden lyhentyneen ja erityisesti vapaan leikin vähentyneen.

Siinäkin on se suoriutumisen ja kilpaileminen, mitataan kauheasti itsensä ja verrataan toisiin. Ei pystytä oleen omia itsejä ja elään elämää omalla tavalla, vaan koko ajan on päällä se kilpailu ja suoriutuminen.

Ihan pientenkin lasten pitäisi selviytyä. Sitä ihannoidaan, että on reipas lapsi ja se pärjää hyvin ja pystyy ja kykenee. Ei saisi olla yhtään tarvitseva.

Monien haastateltavien kohdalla nousi esiin, ettei perheissä uskalleta toimia toisin tai ottaa arkisia riskejä, esimerkiksi uusia ruokia tai itse tekemistä kokeillen. Syyksi nähtiin epävarmuus ja pelko epäonnistumisesta. Epäonnistumisen välttely saattaa lopettaa yrittämisen jopa kokonaan tai ohjaa tilanteessa helpompiin ratkaisuihin.

Ostetaan valmiita vauvanruokia, kun ei luoteta siihen, että hei, mä pystyn itse tekemään ihan samaa. Ei luoteta, että osataan keittää itse perunat ja porkkanat ja muussata ne.

Et jos mä epäonnistun siinä jauhelihakastikkeessa, etten osaakaan tehdä sitä ja se lapsi ei syö, niin sit se kiukuttelee ja itkee ja mitä muut ajattelee, että se on sellainen ketjureaktio.

5.4.4 Sosiaalinen media perheiden arjessa

Sosiaalista mediaa pidettiin yhtenä tekijänä niin suorittamiselle kuin asioista luistamisellekin. Keskittyminen arkiasioihin on vaikeaa, kun huomio jakaantuu jatkuvasti puhelimen, tabletin tai tietokoneen kautta päivittyviin sosiaalisen median palveluihin ja kanaviin. Tämän nähtiin myös vievän aikaa lapsiin kohdennetusta jakamattomasta

huomiosta, silloinkaan ei osata keskittyä vain yhteen, vaikkakin tärkeään asiaan. Tutkimuksen tulosten mukaan osa väestä unohtuu internetin tai sosiaalisen median pau-loihin pitkäksikin aikaa ja asiat yksinkertaisesti jäävät tekemättä.

Vanhemmat elää siellä nettielämässä ja somessa ja sehän on siltä lap-selta pois. Tosi pienet lapset arjessa on jo siellä kanssa. Vanhemmat ker-too, että ihan tosi pienikin lapsi jaksaa olla niin ja niin kauan jossain youtubessa ja kyllä se tuntuu, että ollaan aika kaukana siitä, mitä pie-nen lapsen arjessa pitäisi ihan oikeasti olla, siis mikä on tärkeää.

Valtaosa ihmisistä tietää, ettei asiat oikeasti ole niin, mutta kun ne an-taa itse samanlaista kuvaa, niin ne haluaa uskoa, että se on totta. Se on sellainen tiedostamaton totuus, kun siellä kaikki toimii samalla tavalla. Jokainen jollain tavalla tietää, mutta kuvitellaan kuitenkin, että mitä jos noi naapurin facebook-päivitykset onkin enemmän totta kun nämä mun facebook-päivitykset.

On paljon tärkeämpää ottaa selfieitä ja laittaa niitä facebookiin, kun esimerkiksi mennä tiskaamaan.

5.4.5 Yksilön vai yhteiskunnan vastuu?

Tutkimuksessa nousee esiin joukko, jotka tarkastelevat yhteiskuntaa yleisesti hyväk-syttävänä pidetystä normista poiketen. Vastaajien mukaan sosiaalietuuksia vertail-laan ja niiden varassa eläminen normalisoituu. Oman elämän suunnittelu ei tutki-muksen mukaan lähde kaikilla omista voimavaroista, vaan yhteiskunnan kantokykyyn luotetaan.

Ennen oli vähän häpeä, jos sai sossun palveluita, enää ei ole. Nyt se on vähän toisin, sillä kehutaan. Saadaan tätä ja tätä palvelua ja vertaillaan, mitä muut saa.

Joo, ihan sellaisia, mitä itse ei ymmärrä. Kun ne vauvat on niin kivoja, et-tä niitä on tehty vaan lisää. Ettei niitä omia voimavaroja mietitä. Ehkä sillä ei sitten ole niin väliä, että kuinka hyvässä hoidossa ne lapset on. Että jos kaikki ei ole niin tiptop, että sitä ajattelee, että meneehän ne siinä sitten vähän vähemmälläkin, vasemmalla kädellä ne lapset ja nii-den kasvattaminen ja opettaminen.

Tutkimuksen mukaan vastuu omasta elämästä saattaa hämärtyä. Oma rooli aktiivise-na oman elämän toimijana hiipuu ja tehdään vain vaadittava välttämätön, mihin vi-

ranomaisten taholta ohjataan. Toisinaan yhteiskunnan tarjoama tukiverkko, palvelut ja sosiaalitoimi nähdään kiusantekijänä.

Oletetaan, että kaikki muut hoitaisi kaiken.

Jollain perheillä, joilla tosi vahvat sossun tukiverkot, ne tappelee niitä vastaan. Eivät näe saavansa palvelua ja jos heiltä vaaditaan itseltä jotain, ei halutakaan osallistua ja kuvitellaan tekevän sossuille kiusaa, vaikka tehdään itselle.

Siis joo, se on ihan semmonen, et ei edes aatella. Et kun sinne se jatkohakemus täytyy laittaa, niin siinäkin jo vähän punnataan, että eikö sitä nyt mitenkään voisi, että miksi tää pitää aina tehdä. Ne kattoo sen, että se on vaan sellasta byrokratiaa.

Tutkimuksessa saatujen tulosten mukaan osa perheistä näyttäisi toimivan rahan ja etuuksien kanssa harkiten ja järjestelmää hyödyntäen itselleen edullisella tavalla, joskus väärinkin. Suomen sosiaalipoliittinen järjestelmä on monimutkainen ja sisältää päällekkäisiä, toisiinsa vaikuttavia etuuksia. Osalla yhteiskunnan jäsenistä on tutkimuksen mukaan hämärtynyt käsitys siitä, mitkä palvelut ovat peruspalveluita ja kuinka paljon niiden eteen tulisi nähdä vaivaa. Esimerkiksi toimeentulotukea saatetaan pitää automaattisena peruspalveluna, vaikka se on luonteeltaan viimeinen, täydentävä etuus, joka on tilapäiseksi tarkoitettu.

Siinä varmaan tulee just se, että kun ne tulee sosiaalipuolelta ne asiakkaat, niin ne on aika hyvin oppinut sen, että esim. talvihaalariin voi saada harkinnanvaraista, mutta kännyköihin et. Kun siellä on tietyt kriteerit, ne on oppinut ne. Se on ihan normaalia niin kuin pelata. Se on aika yleistä mun asiakaskunnassa.

Kyllä mä näkisin, että on (tukiverkon varaan jättäytyvät). Se on pieni joukko, mutta ehdottomasti on. Se on niin hyvä se tukiverkko, että ollaan totuttu siihen. Että mä saan tuolta ton ja tuolta ton..ja mä saan tarpeeksi, että pärjään. Että on se aika erikoista tässä yhteiskunnassa, että lasketaan kannattaako mennä töihin. Niin kyllä tässä yhteiskunnassa on jotain mätää. Kyllä työn teon pitäisi aina olla kannattavampaa. Mutta jos ei ole pakko, niin miksi pitäisi, sittenhän on aikaa tehdä, mitä haluaa.

Ja onko se sitten ikävä ajatus, ettei siellä niin hirveästi haluttaisi niitä töitä tehdä. Että puuttuu se viitseliäisyys. Että Suomessa ehkä olisi työpaikkoja, vaikka onkin työttömyyttä. Niitä bussikuskin hommia tai siivoojan hommia olisi, jos niitä haluttaisiin tehdä. Mutta on jotenkin helpompaa, ettei mene töihin.

Usein tilanteeseen liittyy myös näköalattomuutta. Haastateltavien mukaan perheissä on saatettu luovuttaa. Asioiden annetaan mennä omalla painollaan, vaikka suunta olisikin epätoivottu perheen ja erityisesti lasten näkökulmasta.

Ollaan niin polvia myöten suossa, kun ollaan oltu jo pidemmän aikaa siinä kuviossa ja annetaan periksi. Ei nähdä niitä teitä, mitä pitkin voisi lähteä kulkemaan.

Tutkimuksen näyttäisi olevan myös joukko, jolle avun pyytäminen ja vaikeiden asioiden kertominen ei ole helppoa. Vanhat, pinttyneet uskomukset esimerkiksi elävät perheissä tiukassa. Lastensuojelua saatetaan edelleenkin pitää vain ”huostaanotto-organisaationa”, mikä estää avun oikea-aikaista hakemista.

Sit toisaalta monella on se väärä käsitys, että jos mä nyt soitan perheytyöhön, niin musta tehdään joku ilmoitus ja se tulee sit kirjoihin ja kansiin. Että jotenkin olisi hyvä, että se kynnys olisi matalampi ottaa apua vastaan, kun tilanne ei vielä kriisiytynyt.

Siinä on aina se riski, jos menee huonosti, että ne perheet pelkää, että nyt toi tulee tänne meille, näkee tän ja ilmoittaa lastensuojeluun.

Näyttää myös siltä, että perusnormina pidetty ”makaronilaatikkoarki” ei kaikkien mielestä ole tavoittelemisen arvoinen. Yksilöllisyyden ja yksilöllisten elämäntapojen korostuminen näkyy myös lapsiperheiden arjessa. Tutkimuksen mukaan näyttäisi olevan joukko perheitä, joissa elämää halutaan elää omannäköisesti yleisistä normeista piittaamatta. Vanhempien arvot ja asenteet heijastuvat nykypäivänä vahvasti perheiden elämäntapaan.

Ei halua samanlaista arkea kaikki. Mä ole sitä mieltä, että viimeisten vuosien aikana on tullut tää vapaus, että mulla on oikeus. Että mulla on oikeus tehdä näin ja kasvattaa näin, että siellä on myös näitä. Mutta suurin osa vanhemmista toivoo sitä tavallista koulurytmiä.

Tutkimuksen mukaan tilanne näyttäisi kulminoituvan rahan käyttöön ja sen jakamiseen tasaisesti tulokaudelle. Monelle budjetointi on vaikeaa, vaikka huolimatonta rahankäyttöä aiheuttaisi haasteita tulevaisuuteen. Tutkimuksen mukaan oli nähtävissä lyhytjänteistä elämyksenhakua tasaisen arjen sijaan.

Ei haluta sitä perusarkea. Eletään viikko hienosti ja kärvistellään loppuaika.

Jotenkin sellaisten highlightien kautta sitä arkea kevennetään, haetaan hetken hyvänolon tunnetta siihen arkeen.

Onko se menossa siihen, että taloudellisesta tilanteesta huolimatta, että jos sulla on kerran kuukaudessa 200 euroa kahdeksi viikkoa, niin sä elät siitä vain viikon käyttäen niitä Citymarketin valmissalaatteja. Ja sen toisen viikon, sä olet ikään kuin eri todellisuudessa, olet niin kuin syömättä mitään. Ja taas tulee se ensimmäinen viikko, jolloin kulutetaan ja sit ollaan taas syömättä.

5.5 Miten tukea tarvitsevia lapsiperheitä tulisi auttaa?

Se onkin vaikea kysymys, miten autat sellaista, joka ei tiedä apua tarvitsevana.

Tulevaisuuden haasteena on, miten lapsiperheiden palveluja pystytään tuottamaan kaventuvin voimavaroin (Rimpelä & Rimpelä 2015, 14). Jonssonin (2011, 17-18) mukaan tarvitaan uutta näkökulmaa, missä sosiaalityö nähdään yhteiskunnallisena käytäntönä, jossa painopisteenä on ihmisten arkielämässä selviytyminen ja yksilöllisten elämäntilanteiden erityisyys. Tutkimuksessa saatujen tulosten pohjalta perheiden auttamiseen tarvitaan moninaisia keinoja ja niiden yhdistelmiä. Pelkästään taloudellinen tuki ei ratkaise tukea tarvitsevien perheiden tilannetta, vaan yhteiskunnalta tarvitaan vahvaa tukea muun muassa terveydenhuollon, varhaiskasvatuksen ja koulutuksen osalta sekä yksilöllisiä, perheisiin kohdennettuja tukitoimia.

Tärkeää on löytää tukea tarvitsevat perheet, tavoittaa heidät ja saada heidät palvelujen piiriin. Erityisesti neuvoloiden roolia pidettiin merkittävänä tuen tarpeen tunnistamisessa. Avoimet palvelut eivät välttämättä kohtaa tukea tarvitsevaa, mahdollisesti väsynyttä perhettä. Monilla haastateltavista oli kokemuksia kohtaamattomuusongelmasta, jossa avoimesti tarjolla oleviin palveluihin eivät hakeudu ne, joita sinne erityisesti kaivataan.

Siis juu, eihän ne tule. Et kun mä pidän vanhempainiltoja, niin siellä ei ikinä ole niitä vanhempia, ketä mä toivoisin siellä näkeväni. Ja kyllä mä sen tavallaan ymmärrän, et jos ei voimavarat riitä.

Sinne tulee ne, jotka ehkä pärjäisi muutenkin. Ne ei tule niihin, ne omalla toiminnallaan aiheuttaa sen, ei ole valmiita ottaa niitä palveluja vastaan.

5.5.1 Apua koteihin

Kysyttäessä parasta tapaa tukea perheiden arkitaitoja, nousi koteihin jalkautuva työ säännöllisesti esiin. Kotiin tehtävä työ nähtiin ratkaisuksi erityisesti huoliperheistä puhuttaessa. Se tavoittaa varmimmin asiakkaan ja mahdollistaa yksilöllisen avun saannin. Kotiin tehtävän työn toivottiin aktivoivan perheitä myöhemmin avoimien palveluiden pariin.

Kotiin tehtävä työ on hirvittävän tärkeää.

Ensin työtä kotiin ja sitten sen luottamuksen kautta saadaan ne perheet liikkeelle avoimien palveluiden pariin.

Pitää se (työ) viedä sinne perheisiin, mikään yleisluento ei tähän asiaan kyllä käy. Sen pitää olla sellainen luottamuksellinen taho, jotta ne sen (avun) ottaa. Löytää ne taidot, mitkä on jo olemassa ja ja saada ne ihmiset innostumaan ja luottamaan siihen, että osaa, että luottaa siihen. Kun saa jotain aikaan, saa enemmän virtaa tehdä muutakin.

Vastauksissa korostui käytännönläheinen, osallistava ja perheen tarpeista lähtevä työ. Samansuuntaisia tuloksia oli nähtävissä myös Latvalan tutkimuksessa (2002, 124), missä Ensi – ja turvakotien liiton Alvari-perhetyöntekijät korostavat, että apu ei saa olla puolesta tekemistä tai liiallista huolenpitoa ja vastuunottoa asiakkaan puolesta. Ajatus itseapuun auttamisesta ja omien voimavarojen löytämisestä on myös Ensi- ja turvakotien liiton tuottaman Alvari-perhetyön lähtökohta (Latvala 2002, 117). Myös Imatran hyvinvointineuvola-mallissa nähtiin perheiden tarpeista lähtevien palveluiden merkitys palvelujärjestelmästä lähtevien palvelujen sijaan (Vehviläinen 2015, 206).

Voimavaraistamisella tarkoitetaan asiakkaan laaja-alaista muutosprosessia, jossa yhdistyvät sekä elämäntapamuutokset että psyykkisiä resursseja koskevat muutokset. Voimavarakeskeisessä työskentelyssä työntekijä ja asiakas pyrkivät yhdessä löytämään asiakkaan omia voimavaroja ja tukemaan niitä. Asiakasta pyritään auttamaan tunnistamaan omat mahdollisuutensa muutokseen, ottamaan vastuuta oman elä-

mänsä päätöksenteosta sekä tukemaan asiakasta muutosprosessissa kohti autonomiaa. (Latvala 2002, 126-127; Donetto & Maben 2015, 2559.)

Ei auta että tehdään puolesta eikä auta että vaan sanotaan. Se on varmaan sitten se yhdessä tekeminen.

Kyllähän se on se kädestä pitäen mallintaminen, tehdään yhdessä ruokaa ja kerätään laskut pöydälle ja katotaan ihan konkreettisesti, et paljon niihin menee ja paljon jää ruokaan.

Kotiin vietävä työ sai kannatusta myös muiden kuin huoliperheiden parissa. Osa haastateltavista esitti kaikille suunnattuja palveluita, jotka nykyisestä poiketen olisivat luonteeltaan enemmän pakollisia. Osa haastateltavista oli selkeästi huolissaan vanhempien oikeuksia korostavasta toimintatavasta ja mahdollisuudesta valita, ottaanko palveluita vastaan. Huolta oli nimenomaan lapsista ja prosessin monimutkaisuudesta ja hitaudesta. Osa perheistä elää vuosia avopalveluiden varassa ja lasten tilanne perheissä saattaa olla pitkittyessään todella haastava.

Jos mä saisin päättää, niin selkeästi romutettaisiin (nykyinen vapaaehtoisuuteen perustuva ja yksilön oikeuksia korostava järjestelmä) ja olisi sellaisia kursseja. Että sun olisi pakko mennä sinne vanhemmuuskurssille, missä käydään läpi vanhemmuutta. Että ihan selkeästi, ihan niin kuin ajokorttikin, niin pitäisi tarkistaa, että sulla on ne tiedot. Eikä se tarkoita sitä, että siellä istutaan kädet ristissä pulpetin takana, vaan voisi olla sellainen toiminnallinen, että vaihdetaan vaikka vaippoja ja huomaatko, että tässä samalla lapselle puhutaan. Vaikka joku kolme-neljä kertaa, missä nämä asiat otetaan esiin. Ja sit kun ne ongelmaperheet sieltä tulee esiin, niin sanotaan et hei, selkeästi huomataan ettei teillä ole homma hallussa. Keinolla millä hyvänsä sinne perheeseen menee sitten työntekijä, et se ei tule sinne hoitamaan heidän hommia vaan auttamaan heitä. Sellaista osallistavaa, yhdessä tekemistä. Ja jos mä saisin päättää, niin se olisi jollain tavalla myös pakollista, koska kaikki mitä sä teet sen vanhemmuuden tukemisen eteen, niin kertaantuu positiivisesti sille lapselle.

Mun mielestä sitä pitäisi mennä sinne kotiin, joku kodinhoitaja tai kotiapu. Niin kuin ennen oli, kun lapsia syntyi, niin siellä meni joku käymään. Se apu pitäisi viedä sinne kotiin ja automaattisesti, ettei ihmiset joutuisi sitä anomaan. Sen pitäisi tulla neuvolasta, että se on ihan se kulttuuri, että se kuuluu palveluihin. Esim. kaksi kertaa joku kävisi katsomassa, että lapsi voi hyvin ja siellä on kaikki kunnossa ja sitten se voisi jatkua, jos on tarvetta. Että se olisi niin kuin lapsilisä, pakollinen kaikille.

Perheissä tehtävässä työssä on haasteensa. Asiakkaan koti työympäristönä saattaa muuttaa työn luonnetta ja ammatillista otetta. Tutkimus antaa viitteitä kotiin tehtävän työn sensitiivisyydestä ja erityisestä luonteesta, kun työ tapahtuu toisen kotireviirillä. Samansuuntaisia tuloksia on saanut myös Hurtig (2003, 121-135) omassa väitöstutkimuksessaan. Hurtigin mukaan koti ympäristönä rajoittaa ammattilaisen mahdollisuuksia valita keskustelun aiheita, suunnata sitä ja säädellä sen sävyjä. Työntekijöiden voimavarat keskittyvät oman väliintulonsa synnyttämän uhan neutralisoimiseen, mikä estää tarttumasta ammatillisesti tärkeisiin aiheisiin (Hurtig 2003, 151, 166). Osalla haastateltavista oli kokemuksia perhetyöstä, joka ei ollut tavoittanut perheitä riittävän konkreettisesti muuttaakseen tilannetta.

Viranomaiset tehneet vain sääntöjä ja koska siivouspäivä jne., eikä tämä ollut tuottanut tulosta, kun talo oli kuin pommin jäljiltä. Ei riitä, että sanotaan, että teillä siivouspäivä joka perjantai. Se ei auta.

Enemmän pitäisi käydä kädestä pitäen tilanteita läpi, että miten niissä kuuluu toimia. Nyt ohjeet eivät välttämättä saavuta tai niitä ei ymmärretä.

5.5.2 Muita auttamisen keinoja

Auttamisen keinoja kysyttäessä vastauksia tuli moneen suuntaan. Yhteisöllisyyttä kaivattiin, kuten myös sukupolvien välistä yhteistyötä. Paikallisia tapaamispaikkoja pidettiin tärkeänä. Ehdotuksia tuli myös sosiaalista mediaa ja mobiiliapplikaatioita hyödyntäville palveluille. Ensimmäisiä askelia kotoa ulospäin pidettiin haastavina ja keinoja pyrittiin kohdentamaan tähän. Tiedossa monella oli, että ne perheet, jotka eniten apua kaipaavat, eivät lähde tapaamisiin tai avoimille luennoille. Niiden nähtiin kuitenkin palvelevan ”ei mainittavaa huolta”-perheitä hyvin ja ensiaskelten jälkeen myös huoliperheitä.

Haasteena nähtiin perheiden pienet ja samanlaistuneet sosiaaliset piirit, joiden esimerkki ei välttämättä kannusta omassa elämässä eteenpäin. Vaihtoehtoina nähtiin palvelut, joissa perheille voitaisiin näyttää toisenlaista arkea, vaihtoehtoista mallia elää.

Mulla on sellainen näkökanta, että se vaatii ihan uutta. Siis esimerkiksi perheleirejä ja tämmösiä, että näytetään, että on toisenlainenkin tapa hoitaa asioita. Kun sen toisen puolen ääni on niin vahva, kun kuulee niitä naapureilta tai tuttavilta, että kun se on helposti tosi suppea, yksipuolinen se tuttavapiiri. Sieltä kuulee, et sano sillai tai tee sillai, ja sit vähän liioitellaan, et ihan uskomattomia kertomuksia tulee, et joku olisi jotain saanut. Sit ne on ihan ihmeissään, kun ei itse saa.

Jos ajatellaan niitä ongelmaperheitä, niin vanhemmuuden vahvistamisella pitkälti. Erilaisilla jutuilla, et kutsutaan vanhempia erilaisiin tilanteisiin, että aloitetaan yksinkertaisista ja helpoista. Lähetään vaikka isät ja pojat ongelle ja lähdetään siinä käymään jotain juttuja läpi. Siis meillä pitäisi olla erityyppistä tarjontaa.

Sosiaalinen toimintakyky kehittyy toiminnan ja vuorovaikutuksen kautta erilaisissa toimintaympäristöissä. Asiakkaan vuorovaikutustaidot ja toimintamallit ovat usein hyväksyttäviä hänen omassa alakulttuurissaan, mutta eivät valtakulttuurin parissa. Vuorovaikutuksen, toiminnan ja toimintaympäristön muutosten kautta asiakkaalle pyritään tarjoamaan vaihtoehtoisia muutosta tukevia rooleja sekä edellytyksiä arvojen, asenteiden ja identiteetin muutokselle. Kun joku asia ihmisen kokonaistilanteessa muuttuu, se antaa usein tilaa myös muille muutoksille. (Latvala 2002, 129-130.)

Yhteistyön parantaminen eri toimijoiden kesken nähtiin monissa vastauksissa tärkeänä. Vastausten valossa näyttää siltä, että yhteistyölle ei oman perusarjen rinnalla jää aikaa. Tämä saattaa heijastua myös annetun tuen vaikuttavuuteen.

Yhteistyö toisten viranomaisten kanssa, että tuetaan niiden työtä ja tehdään sitä omaa osuutta.

Yhteiset esitteet, että oma väkikin tietää oman kaupungin palveluita.

Pitäisi olla joku, joka näitä asioita koordinoi...että ne palvelut kohtaa käyttäjät.

Kohdennetuille palveluille nähtiin tarvetta laajemmalti. Erityisesti huolenaiheina olivat eroperheet ja yksinhuoltajat, erityislasten vanhemmat, päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät, pitkäaikaistyöttömät ja syrjäytyneet, maahanmuuttajat, nuoret perheet ja vuorotyöläiset. Apua tarvitsevien joukko on laaja ja siten palveluitakin tulisi pohtia jokaisen perheen näkökulmasta yksilöllisesti.

Olisi aivan loistavaa, jos vuorohoidossa olisi joku työntekijä, joka perheiden asioihin satsaisi. Kun niillä päivähoidon työntekijöillä on ihan kädet täynnä niiden lasten asioiden kanssa. Olisi ennaltaehkäisevä työntekijä, joka auttaisi niitä vuorohoitaisia perheitä jollain lailla, ennen kuin tulee sitä väsymistä ja uupumista. Ja sitten näissä eroperheissä nähtäisiin sen lapsen asema siinä vuorohoitomylllyssä. Joku sellainen perhetyöntekijä, joka pystyisi panostamaan perheen hyvinvointiin ja sitä kautta sen lapsen hyvinvointiin. Vuorohoidossa olisi varmasti työkenttää sille ennaltaehkäisevälle työlle.

Että jos on pitkään ollut ongelmia, niin kyllä se vaatii aikamoista ilmapalloa, joka sut sieltä ojasta nostaa. Että vaatii tosi paljon, että joku sun elämän mullistaa ihan uudelle tolalle.

Jos tulee raskaaksi liian nuorena, niin pitäisi aina tarjota apua.

Avoimet kerhot ja luennot koettiin hyvänä toimintamuotona niiden kohdalla, jotka toiminta tavoittaa. Useimmat asiakkaat hakeutuvat avomuotoisiin palveluihin itsenäisesti lehti- tai verkkoilmoituksen nähtyään tai tuttavien suosituksesta. Avoimet palvelut nähtiin myös paikkana, mihin alkukontaktin ja aktivoinnin jälkeen tukea tarvitsevia perheitä voidaan ohjata.

Täähän on ihan loistava juttu, tämä Marttojen sosekurssit, siis niille perheille, jotka kotoa pääsee liikkeelle.

Avomuotoinen työ tärkeää, voi kohdata muita ja osallistua toiminnan suunnitteluun.

Avopalvelut hyvä muoto, kun ei isoja huolia. Avopalveluista syntyy myös luontaisia ystävyyssuhteita ja äitiryhmiä. Toimii, kun on aitoa vertaistukea ja kumpikaan ei huoliperhe.

Avoimille tapahtumille lisäarvoa tuo mahdollisuus tutustua uusiin ihmisiin, joiden kanssa voi olla yhteydessä myös järjestetyn ohjelman ulkopuolisena aikana. Sama elämäntilanne yhdistää ja luo luontevia keskustelun aiheita. Vastaajilla oli kokemuksia ryhmistä ja vertaistuesta, joka muodostuu yhteisen ohjatun alun jälkeen kuin itsestään.

Kyllä mä näen, että verkostot tosi tärkeitä monille, erityisesti jos lapsella jotain erityistarpeita. Jaksaminen voi olla ongelmallista.

Vertaistuki on tärkeää, kun se helpottaa kummasti, jos jollain toisellakin samoja turhia. Kyllä siinä saa olla mukana joku ammattilainen, joka he-

rättelee ja nostaa sitä keskustelua, että se on ratkaisukeskeistä. Että se pelkkä vertaistuki ei riitä.

Pitää olla joku ammattilainen, joka laittaa ryhmän liikkeelle. Osa ryhmistä lähtee sitten elämään itse. Perusarjen tueksi, ei ratkaisemaan mitään ongelmia, sitä perusvertaistukea.

Tutkimuksen mukaan yhteisöllisyyden lisääntymistä kaivattiin. Keinona nähtiin yhteiskunnan tuki yhteisölliselle toiminnalle esimerkiksi työntekijöiden ja tilojen kautta. Asiakasta lähelle tulevaa yhteisöllisyyttä pidettiin tärkeänä. Tämä nähtiin palveluiden saavutettavuuden kannalta oleellisena.

Koko yhteiskuntaa pitäisi tukea lisäämällä yhteisöllistä toimintaa. Luotaisiin puitteita toimia yhteisöllisesti.

Ei ongelmista huudella hiekkalaatikon reunalla, puheeksi ottamisen kynnyks on tosi korkea. Että jos näihin pieniin lähiyhteisöihin mahdollistettaisiin vertaistuen keskuksia, joissa olisi ammattihenkilöitä käytettävissä.

Sosiaalinen media nähtiin niin auttamisen kuin tavoittamisen välineenä. Sosiaalisen median vahvuutena ja mahdollisuutena nähtiin verkossa oleva vertaistuki. Alueellisia ryhmiä ehdotettiin, jolloin toiminta voisi siirtyä luontevasti verkosta reaalielämään. Ammattilaisille nähtiin roolia myös verkossa tehtävässä työssä keskustelun avaajina, ohjaajina ja totuuden mukaisen tiedon tarjoajina.

Somesta voi löytyä vertaistukeakin, ettei se pelkästään ole negatiivista, ettei se aina ole vaan huonoa.

Voisko sinne someen viedä enemmän sellaista ruohonjuuritason toimintaa, esim. ryhmä facebookiin. Täällstä matalan kynnyksen toimintaa. Ihan tähän omalle alueelle, ei mitään sellasta laajaa (kuten perheai-kaa.fi). Ja sit olisi se ammattilainen siellä myös mukana.

Myös matkapuhelimen käyttöä työvälineenä haluttiin kehittää. Kuten sosiaalinen mediakin, nähtiin matkapuhelin sekä suorana auttamisen välineenä että tavoittamisen ja palveluohjauksen välineenä. Vastaajilta tulisi monia ehdotuksia mobiili-aplikaatioista, joiden avulla työtä voitaisiin tehdä.

Tää puhelin on sellainen, mikä pitäisi ehdottomasti valjastaa käyttöön.

Ammatillisia turvaverkkoja on kyllä olemassa tässä yhteiskunnassa, mutta niiden markkinointi sais olla jotenkin helpompaa. Kun se kännyk-

kä on niin tärkeä, niin se olisi hyvä väline hakea sitä apua, esim. turva-verkko.fi, sellainen mobiiliapplikaatio, mistä vois hakea apua. Esim. klikkaat siitä, että mä olen väsynyt ja sieltä aukeaa joku sivu, mihin sä laitat numerosi ja sieltä joku sit sulle soittaa heti seuraavana päivänä ja lähettään selvittämään sitä asiaa.

Että tällä hetkellä kun on sitä, että kohdataan, niin siihen voisi ottaa lisäksi tän mobiilin mukaan. Siihen voisi ottaa sekä aikuisen että lapsen mukaan, se voisi olla yksi työmuoto niiden face-to-face kohtaamisten lisäksi. Eikä se välttämättä kaikilla toimi, mutta että me käytettäisiin kaikki ne välineet, mitkä meillä oikeasti on. Ja lähdetäisiin kehittämään sitä palvelua, ettei vain määrättyinä kellonaikana käydä ja tehdä raportti, vaan että se lapsi voisi olla yhteydessä sen mobiilin kautta muutenkin. Tää vaatii kyllä ihan uudenlaisen näkökannan.

Että saisi vaikka kaupungin lastentapahtumista ja vaikka sosiaalipalveluista tiedon suoraan puhelimeen, kun siellä olisi ne tietyt taustatiedot ja sitä asiaa tulisi kohdennettuna just mulle.

Palveluiden saatavuus ja tavoitettavuus asiakkaan näkökulmasta mietitytti joitakin vastaajia. Asiakaslähtoisempää otetta kaivattiin. Toisaalla pohdittiin myös, kuinka paljon palvelujärjestelmän on taivuttava ja missä tilanteissa perheiden tulisi lapsen edun nimissä joustaa ja mukautua.

Miksi niiden on oltava aamupäivällä, miksei voisi olla iltapäivällä tai illalla, jos me halutaan saada niitä ihmisiä sinne? Meidänhän täytyisi tarkastella kaikki nämä palvelut, että mikä se on se näkökulma. Ettei se voi olla se, miten meidän ammattilaisten mielestä tän arjen pitää rullata, sehän ei voi olla se näkökulma, mistä me lähdetään liikkeelle, vaan se, että miten me otetaan huomioon se "kieroutunut", heikosti kehittynyt vuorokausirytm. Jos meidän asiakkaat keskimäärin nukkuu päivällä ja valvoo yöllä, niin ei heille tarjota aamutoimintaa. Jos heillä ei ole mahdollisuutta tulla heidän rytmiinsä oikeaan aikaan, niin eihän me päästä vaikuttamaan siihen. Että sitten täytyisi pienten muutosten kautta saada sitä muutettua, että ensin mennään heidän rytmiin ja siitä lähdetään muuttamaan sitä.

5.6 Kolmas sektori palveluntuottajana

Kolmas sektori nähtiin tutkimuksessa tärkeänä toimijana julkisen sektorin kumppanina. Haastateltavilla oli kokemuksia palvelujen tuottamisesta sekä ostamisesta ja kokemukset olivat myönteisiä. Eri toimijoiden välistä kumppanuutta ja yhteistyötä haluttiin tiivistää.

Kolmannen sektori tulee tukea julkista sektoria omassa toimessaan.

Tosi hyviä kokemuksia.

Jatkossa olisi tärkeää saada kolmannen sektorin kanssa hommaa yhdessä toimimaan.

Kolmannen sektorin rooli nähtiin tulevaisuudessa yhtenä palveluntuottajana peruspalveluissa tai vaihtoehtoisesti erikoisosaamista vaativissa palveluissa, joita kunnissa ei haluta tai ole mahdollista jatkossa tuottaa omana palveluna. Tutkimuksen tuloksissa arveltiin kuntien jatkossa keskittyvän tuottamaan keskeisiä peruspalveluita, jolloin kolmannelle tai yksityiselle sektorille jäisi yksilöllisempien ja erikoisosaamista vaativien palveluiden tuottaminen.

Ei meillä ole resurssia tehdä kaikkea mahdollista, kyllä sitä työtaakkaa täytyy tulevaisuudessa jakaa.

Tulevaisuudessa tällaiset täsmäpalvelut julkinen ostaa kolmannelta sektorilta, jotka tukevat heidän omaa, siis julkisen sektorin työtä. Siis ihan selkeästi tulee olemaan tällaisia ja niitähän on jo, mutta tulee vielä lisääntymään.

Ei riitä aika kaikille. Mä näen, että kolmas sektori on omalla tavallaan hyvä puolueeton palveluntuottaja.

Kolmannen sektorin vahvuutena nähtiin tutkimuksen mukaan ketteryys. Organisaatiot ovat usein pieniä ja hierarkia on matalampi, mistä syystä päätöksenteko on nopeaa. Tutkimuksen mukaan esimerkiksi vertaisryhmiä pystytään perustamaan asiakaspalautteen mukaan nopeallakin aikataululla.

Me ei olla niin hierarkkisia, joten ollaan aika nopeita liikkeissämme.

Se ei ole niin byrokraattinen, siis niin byrokraattinen, kuin julkinen, mutta sillä on kuitenkin mahdollisuus nopeuttaa sitä prosessia. Siis jos julkinen tekee jonkun liikkeen, niin kolmas pystyy nopeuttamaan sitä, koska sieltä tulee ammattitaitoista tietoa sille julkiselle sektorille.

Asiakasta kuunnellaan ja pystytään lähtemään nopealla syklillä perustamaan esim. vertaisryhmiä.

Kolmannen sektorin rooli nähtiin merkittävänä palvelutuotannon lisäksi myös palveluihin ohjaamisessa. Asiakkaalla on matalampi kynnys ottaa ensiaskel kolmannen

sektorin suuntaan, joka ohjaa asiakkaan eteenpäin. Toisinaan kolmannen sektorin toimijat ovat konkreettisesti mukana ensikäynneillä tai hoitavat asiakkaan kanssa yhdessä yhteydenottoja kunnan tuottamiin palveluihin.

Pystytään monipuolisesti ja laajasti palvelemaan. Se kynnys on niin matala tulla, kun me tehdään kolmannen sektorin työtä. Pystytään tarjoamaan lankoja ja ohjausta niihin muihin palveluihin.

Joillekin on helpompi ottaa siihen yhteyttä siihen kolmannen sektorin toimijaa, siis selkeästi helpompaa. Oon törmännyt sellaiseen aivan selkeään viranomaiskammioon ja semmoseen, että ei kehdata, vaikka tarvitaan, että tiedetään apua. Sit vähän avataan lukkoja ja mennään sit vaikka yhdessä siellä perheneuvolassa käymään. Et kun sä lievennät niitä portaita. Ett me ollaan vähän niin kuin liukuportaita siinä, että me viedään sinne päin.

Kolmannen sektorin palvelut koetaan tutkimuksen mukaan asiakkaan näkökulmasta usein mielekkäämmäksi, kuin kunnan tuottamat palvelut. Syyksi nähtiin se, että tässä tilanteessa palvelun tarjoajana ei ole viranomainen. Viranomaisten kanssa työskentely voi joillekin perheille tutkimuksen mukaan olla haastavaa asenteellisista syistä. Vastaavasti vastauksissa tuli ilmi, että viranomaista pidetään kuitenkin luotettavana ja varmana toimijana.

Vaikuttaa, ettei ole viranomainen, vaikka samat velvollisuudethan meillä.

Kyse on asiakkaiden asenteesta. Ne ei välttämättä anna sille työntekijälle edes mahdollisuutta osoittaa ymmärrystä asiakasta kohtaan.

Toisaalta voi olla myös este. Vaikka sitä viranomaista aina haukutaan, niin kyllä se luotettavampi on. Mutta jos ilmaiseksi apua saa, niin kyllä se otetaan. Ja jos siinä on se ettei ole se sossu, niin siinä se voi tuntua hyvältä.

Kuntien taloudellisen tilanteen suhteen nähtiin realismia, tiukka taloustilanne tunnistettiin ja tunnustettiin. Palvelun laatu nähtiin keskeisenä tekijänä kuntien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Hyvin suunnitellun ja ammattimaisesti tuotetun palvelun nähtiin kiinnostavan kuntia.

Palveluluonteiden vahvistuminen lastensuojelutyössä on lisännyt toimijoiden välistä yhteistyötä ja samalla sosiaalityöntekijälle asettuvia suunnittelun, seurannan ja arvi-

oinnin tehtäviä sekä vastuuta (Hurtig 2003, 185). Kolmannen sektorin innovatiivisuus ja joustavuus asettuvat vastakkain virallisen lastensuojelun vastuullisuutta ja kuormittunutta todellisuutta vasten. Keskinäiset jännitteet voivat edelleen korostua, mikäli viralliselle lastensuojelulle jää vain kontrollivelvoite muiden tahojen toimiessa tuen, ymmärryksen ja myötäelämisen tarjoajina. (Hurtig 2003, 186.) Vastauksista tulee ilmi, että vastaajatkin ovat kohdanneet tilanteita, joissa sosiaalitoimea moititaan tai pidetään ongelmien aiheuttajana.

Tulee, tulee (sosiaalitoimen parjaamista). En ota kantaa ja pyydetään sitottamaan yhteyttä omaan sosiaalityöntekijään.

Et sossu olisi pahan alku ja juuri.

5.7 Vapaaehtoiset perheiden arjen tukena

Vastaukset vapaaehtoisten roolista perheiden arjen tukemisessa olivat yhteneviä. Vapaaehtoisten rooliin suhtauduttiin varauksella. Vastuu työstä ja palveluiden suunnittelu ja organisointi koettiin ammattilaisten tehtäväksi. Koulutus ja koordinointi nähtiin erittäin merkittävänä, mikäli vapaaehtoiset toimivat lapsiperheiden arjessa.

Sit on joku koulutus, jos niitä vertaisohjaajia koulutetaan ja ne toimii sit kaikki saman kaavan mukaan ja ne esimerkiksi tietää, ettei niitä sossuja parjata, eikä lähdetä tähän ja tähän mukaan ja lapsen parasta ja näin. Ettei rikota mitään.

Vapaaehtoiset voisi täydentää tukiverkkoa, mutta kyllä siellä aina täytyy taustalla olla se ammattilaisen rooli, joka valvoo ja ohjeistaa niitä "tukimujojakin" ja pitää huolen, että homma toimii oikealla lailla ja tarvittaessa lisäkouluttamassa tai ohjeistamassa, jonkunlainen kontrolli.

Koulutuksen ja koordinoinnin lisäksi huomioitavia asioita oli muitakin ennen vapaaehtoistyön aloittamista. Vapaaehtoisten sitoutumisen ja luottamuksellisuuden varmistaminen sekä mahdollisuus keskustella eteen tulleista tilanteista koettiin tärkeäksi. Rikosrekisteriotteen pyytämisestä yleisenä käytänteenä mainitsi useampi vastaajista.

Vaatii sitoutumista. Esim. lapsiperheissä pitää muistaa, että jos sinne menee joku aikuinen ja käy siellä vaikka puoli vuotta tai vuoden, niin ei niitä sitten ykskaks voi pois repiä.

Lapsiperheissä pitää olla (vapaaehtoisen) taustat kunnossa, ne pitää selvittää ja sen luottamuksen pitää olla ehdoton.

Myös se vapaaehtoisten olotila, et jossain nekin tunteet pitää päästä purkamaan.

Usea vastaaja suhtautui varauksella vapaaehtoistyöhön osana perheiden auttamista. Vastajien mukaan ammattilaiset hallitsevat asiaosaamisen ja asiakkaiden kohtaamisen, jolloin työ on tarkoituksenmukaista ja hallittua. Vapaaehtoisten pelättiin jopa heikentävän perheiden tilannetta väärin tai liian huolettomasti toimiessaan.

Mä en jotenkin innostu niistä vapaaehtoisista. Siis ymmärrän ne vapaaehtoiset, jos ne oikeasti tietää, mitä ne tekee, mutta sitten on vapaaehtoiset, jotka voi jopa sabotoida sitä työtä, mitä tekee ammattilainen. Että mä näen sen näin.

Aina pitää olla ammatti-ihminen mukana. En päästäisi muuten ollenkaan.

Ei missään tapauksessa ilman ammattilaisia. Me tarvitaan aina sen ammattilaisen näkemys ja joka haastaisi siihen keskusteluun ja pitäisi se oikealla tolalla, sellaista realiteettien kertomista.

Vapaaehtoiset nähtiin yhtenä vaihtoehtona perheissä, joissa erityistä tuen tarvetta ei ole. Vapaaehtoisten roolin tulisi olla selkeästi ennaltaehkäisevä. Vastauksista korostui ammattilaisten käsissä olevan asiantuntijuutta vaativan työn olevan paras ratkaisu perheisiin, joista on huolta jollakin tasolla.

Jos tilanne ei ole kriisiytynyt ja perheillä oma halu oppia asioita, niin niiden kohdalla vapaaehtoiset voisi toimia paremmin.

Se on vähän eri asia, jos perheessä ei ole mitään huolia, mutta heti jos haistetaan, että on jonkun suuntaista ongelmaa, vaikka masennusta tai sairautta, siis eihän sen tarvi olla edes iso ongelma, niin sitten aina ammattilaiset.

Vaatii sitoutumista ja pysyvyyttä, että silti todella vaan sitä ennaltaehkäisevää työtä ja ei pulmaperheiden parissa.

Mun mielestä tässä joku mummotyyppi vois olla hyvä, tässä arkitaitojen opettamisessa.

Vapaaehtoisten toiminnassa nähtiin haastattelujen perusteella usein myös riskejä. Ongelmien tunnistaminen ja oikeanlaisen avun tarjoaminen nähtiin haastavana ja

ammattitaitoa vaativana. Haastateltavia huoletti ihmisten hakeutuminen vapaaehtoiseksi väärillä, itsekkäillä motiiveilla.

Joskus musta tuntuu siltä, että nämä vapaaehtoisjutut varsinkin ongelmaperheissä (on hankalia). Sinne ajautuu ihmisiä, joilla itsekkin ongelmia ja ne ei näe asiaa oikein, siis kun se ammatillisuus puuttuu.

Liian komentelevaa tai kaikkietävää tai ei osata ottaa perhettä huomioon, kun joka perheessä ei toimi samat asiat. Kyllä siinä ihmissuhdetaitoja tarvitaan.

Välttämättä se ei osaa paneutua siihen oikeaan ongelmakohtaan, että voi tehdä lisää ongelmia sinne tai puhua sen ongelman vierestä. Että kyllä sen täytyy olla kokenut ja tietoinen siitä aiheesta, mistä puhuu.

Se hyväksikäyttö, ettei omaa persoonaa pönkitä, että jotain mistä itse on jäänyt elämästä.

Jos pääsee kuka vaan, siinä on niitä riskejäkin. Että siinä voi käydä herkästi niin, että mennään kaveruuslinjalle, että ostetaankin sitten yhdessä sitä einesspizzaa sieltä kaupasta.

Yhteisöllisyyttä ja ”koko kylä kasvattaa” -ajattelua tuotiin myös esiin. Myös vertaisten tärkeää roolia korostettiin tutkimuksen tuloksissa. Vapaaehtoistyöhön, yhteisöllisyyteen ja ihmisten väliseen kanssakäymiseen tulisi yhteiskunnan keinoin panostaa, esimerkiksi tarjoamalla tiloja yhdistysten käyttöön.

Pitäisi olla enemmänkin sitä, että koko kylä kasvattaa, eikä niinkään sitä, että älä puutu.

Mä en haluaisi ajatella, että se on vapaaehtoistyötä vaan enemmän kannustettaisiin niitä ihmisiä keskustelemaan vertaisesti, tuettaisiin sitä kokemusasiantuntijuutta.

6 Pohdinta

Mä en tiedä mistä johtuu, että aika harvassa on, että ne tästä irti omille jaloilleen pääsee.

Usein kun uupuu rahaa, niin uupuu myös sitä sosiaalista pääomaa.

Hyvinvointivaltion rooliin osana ihmisten hyvinvointia on aina liittynyt ristiriitaisia käsityksiä. Valtion, eri toimijoiden ja yksilön välinen vastuu on ikuinen keskustelun aihe. (Jokinen & Saaristo 2006, 114-115.) Tässäkin tutkimuksessa nousee esiin yksilöiden ja perheiden vastuu oman arkensa sujumisesta ja sen vaikutuksista perheissä eläviin lapsiin. Lapsiperheitä koskevan köyhyyden lisäksi keskusteluun olisi nostettava rohkeasti myös sosiaalinen köyhyys, ongelmien periytyvyys ja niiden ennaltaehkäisyn keinot. Ongelmat näyttäisivät tutkimuksen mukaan olevan usein syvällä, rakenteellisia ja ylisukupolvisia.

Lapsiperheiden kanssa tehtävä työ on syytä nähdä osana isompaa kuvaa taistelussa syrjäytymistä ja eriarvoistumista vastaan. Arjen haltuun saaminen vapauttaa voimavaroja lapsille, parisuhteelle, opiskelulle ja myös työelämälle. Kaikkien aktivoivien ja omaa osallisuutta korostavien toimien voidaan katsoa edistävän yksilön vastuunottoa ja osallisuutta omasta elämästään. Tässä Suomen taloustilanteessa työelämään integroiminen on passiivisen sosiaaliturvan varassa elämisen sijaan tärkeä tavoite. Tavoite on tärkeä myös inhimillisestä näkökulmasta. Palkkatyön tulisi olla kaikkien ensisijainen valinta, ja julkisten etuuksien ja toimenpiteiden, pohjimmiltaan kaikissa perheissä tehtävän työnkin, tulisi edistää tätä tavoitetta. (Lorentzen & Dahl 2005, 28-29.) Työelämän ulkopuolelle jääneitä voidaan Sosiaali- ja terveysministeriön (2004, 102) mukaan tukea sosiaalisia verkostoja vahvistamalla ja tukemalla ihmisiä kiinnittymään normaaleihin rakenteisiin.

Perheiden olisi tärkeää nähdä, miten heille kohdennetut tukitoimet perhettä auttavat. Jos perheet kokevat palvelun vääränlaiseksi, se ei ole oikea-aikaista tai sen tavoitteet eivät ole perheelle selkeät. Lisäksi se vaikuttaa luonnollisesti myös työllä

saavutettaviin tuloksiin. Perheen oman motivaation osuus on merkittävä työn onnistumisen näkökulmasta.

Keurulaisen (2002, 85) tutkimuksen mukaan koherenssin tunne oli yhteydessä yksittäisten selviytymiskeinojen käyttöön arjessa. Ne henkilöt, joilla oli vahva koherenssin tunne, käyttivät enemmän rakentavia selviytymiskeinoja kuin henkilöt, joiden koherenssin tunne oli heikko. Kokemus hallinnan tunteesta omassa elämässä lisää motivaatiota toimia omaa elämää vahvistavilla ja tukevilla tavoilla. Kyseessä on itseään ruokkiva kehä. Perheiden arkitaitoja ja hallinnan tunnetta voidaan tarkastella konstruktivistisen oppimiskäsityksen näkökulmasta: jos perustietoja arjentaidoista ei ole tai ne ovat heikot, miten perheet voisivat elämän pulmatilanteissa (esimerkiksi työttömyys, sairastuminen, ero) niitä soveltaa ja pärjätä elämässään myös vaikeampina aikoina? Mona Jonsson (2006, 38-39) on kiinnittänyt samaan asiaan huomiota kehittäessään sekvenssikarttoja Arki Haltuun -hankkeessa perheiden arjen sujumisen tueksi. Arkitaidot ovat keskeinen osa elämänhallintaa, ja haasteet niissä vaikuttavat luonnollisesti ihmisen pystyvyyden tunteeseen.

Tutkimuksessa nousee esiin, että tuen tarpeeseen näyttäisivät vaikuttavan yhä enemmän osaamisen lisäksi asenteet ja motivaatio. Se, että tuen tarve kumpuaa perheen omista toimintamalleista, ei kuitenkaan poista todellista avun tarvetta. Yhteiskunnan on kannustettava perheitä vastuunottoon ja osallisuuteen. On huolehdittava siitä, etteivät yhteiskunnan tukirakenteet itsessään aiheuta passiivisuutta ja syrjäytymistä. Monesti jääminen nykytilanteeseen sieltä pois ponnistamisen sijaan on helpompaa ja turvallisempaa. Kuten tutkimuksen tuloksistakin käy ilmi, perheissä ei ehkä uskalleta toimia toisin epäonnistumisen pelossa. Toisilla saattaa olla väärää tietoa ja uskomuksia esimerkiksi avun vastaanottamisen, opiskelun tai työnteon vaikutuksista perheen kokonaistilanteeseen, mikä estää tilanteesta pois pyrkimistä.

Lasten syntyvyys on Suomessa laskenut, mikä aiheuttaa tulevaisuudessa entisestään haasteita huoltosuhteeseen ihmisten eliniän ja eläkkeellä olemisen ajan pidentyessä. Yhteiskunnan toimintojen kannalta väestön ikärakenteen kehitys on väestön määrän kehitystä tärkeämpi (Jokinen & Saaristo 2006, 194). Yhteiskunnassa tulee tarkastella,

kuinka suomalaisia kannustettaisiin lasten hankintaan ja minkälaisilla yhteiskunnan rakenteilla ja tukitoimilla syntyvyyteen todellisuudessa pystyttäisiin vaikuttamaan.

Tukimuotoja pohdittaessa on huomioitava, että elämäntapojen kirjo on Jokisen & Saariston (2006, 190) mukaan entisestään lisääntynyt, samaan aikaan elävien kokemukset voivat nykyään olla kaukana toisistaan. Yksilöllisessä yhteiskunnassa myös riskit yksilöityvät (Jokinen & Saaristo 2006, 142). Käytännössä tukitoimilta vaaditaan yksilöllisyyttä ja perheen kokonaistilanteen ja voimavarojen huomioimista. Työntekijöiden tulee olla entistä ennakkoluulottomampia ja alkukartoituksen aikana jo pohtia, mitkä ovat realistisia tavoitteita juuri kyseisen perheen kohdalla. Kaikkien perheiden kohdalla ei ole esimerkiksi tarkoituksenmukaista kiinnittää huomiota ruokien valmistamiseen alusta alkaen itse, vaan tavoitteen voi asettaa esimerkiksi säännölliseen ja yhteiseen ruokailuhetkeen.

Joskus pienikin muutos, esimerkiksi tapaamisajankohdan siirto aamusta aamupäivään, saattaa parantaa palvelun tavoitettavuutta. Samanaikaisesti on pohdittava myös kolikon toista puolta, kuinka paljon erityisyyttä ja yksilöllisyyttä yhteiskunnan palvelujärjestelmän on siedettävä. Missä kohdin tullaan tilanteeseen, jossa perheen on lapsen edun nimissä joustettava omista elämäntavoistaan ja arvoistaan?

On syytä pohtia, millaisilla keinoilla perheissä asuvien lasten arkea pystytään parhaiten tukemaan. Tämän tutkimuksen mukaan näyttäisi siltä, että perheillä on vaikeutta suunnitella taloutta ja kohdentaa taloudellisia resursseja kestäväällä tavalla. Yhtenä ratkaisumallina sosiaalietuuksien minimitason nostamisen rinnalla tulisi olla myös palvelujen kohdentaminen perheisiin. Nähtäväksi jäisi, auttaisiko samalla rahamäärällä tarjottu palvelu perhettä suoraa rahallista avustusta enemmän. Keskustelu asiasta on tärkeää, koska mediassa käytävä keskustelu tarjoilee lapsiperheköyhyyden vaihtoehdoksi ainoastaan suorien tukien tason nostamista ja keskustelu köyhyyden taustoista ja ennen kaikkea sosiaalisesta köyhyydestä jää taustalle.

Tutkimuksen tulosten perusteella näyttää siltä, että monet arkiset asiat menettävät lapsiperheissä merkitystään. Lasten näkökulmasta juuri ne pienet, toistuvatkin, arkiset asiat luovat muistoja ja tunnetta turvallisuudesta ja jatkuvuudesta. Vaikka monet

asiat maksavat, yhteiskunta ja ympäristö mahdollistavat monia ilmaisia kokemuksia, kuten haastatteluissa esille nousseet metsäretket.

Perheiden ja lasten hyvinvoinnista keskusteltaessa on syytä pohtia laajemmin, mitä on riittävän hyvä arki ja vanhemmuus. Tutkimuksen tuloksissa nousee esiin, että nykypäivän ”hyväksyttävissä” oleva arki on monesta perheestä kaukana. Tutkimustulosten perusteella tilanne on osassa perheissä todella huolestuttava ja vaatii ehdottomasti väliintuloja lasten turvallisen ja tasapainoisen kasvun turvaamiseksi. Tavoitteita on silti mietittävä, jotta resurssit kohdentuisivat oikeissa perheissä oikeisiin asioihin; niihin asioihin, jotka tosiasiallisesti lasten arkeen eniten vaikuttavat ja joihin voidaan yhteiskunnan tukitoimilla vaikuttaa. Alusta asti itse tehty ruoka on kaukana monen perheen nykytilanteesta, kun samanaikaisesti puhutaan maanantaina nälkäisinä kouluun tulevista lapsista.

6.1 Lasten suojelemisen pirstaloituminen

Suomessa valtion rooli palvelujen tuottajana saattaa tulevaisuudessa kaventua ja hyvinvointi rakentua eri toimijoiden, kuten järjestöjen, yksityisen sektorin, perheen, sukulaisten ja vapaaehtoisten varaan. Tätä kutsutaan hyvinvointipluralismiksi, mikä tarkoittaa rinnakkaisia toimijoita. (Jokinen & Saaristo 2006, 141-142.)

Käytännössä lastensuojelun sosiaalityöntekijän rooliksi saattaa jäädä perheille tarjottavien palveluiden koordinointi ilman riittäviä, suoria asiakaskontakteja. Hurtig (2003, 187) muistuttaa väitöstutkimuksessaan, että mikäli lastensuojelukentän toimijoiden tehtäväkäsitystä hallitsevat muut kuin lasten auttamisen pyrkimykset, problematisoituu palveluiden rooli lastensuojelun välineenä. Markkinaperusteinen orientaatio, vastuu oman tuotteen laadusta ja houkuttelevuudesta ei anna kestäväää perustaa lasten suojeluoikeuden toteutumiselle. Hurtigin (2003, 170) tutkimuksen mukaan perhetyön tekijöiden sidos lastensuojelutehtävään vaihteli, joten huoli on aiheellinen. Osa työntekijöistä näkee oman työnsä palveluna ja vastuu tuloksesta sijoitettiin toisille toimijoille. Löyhällä lastensuojelusidoksella toimivat perhetyön muodot eivät yksinään riitä muuttamaan perheen tilannetta, vaan rinnalla on oltava muitakin

palveluita. Resurssien niukentuessa tilanne on haastava lasten suojelemisen näkökulmasta. (Hurtig 2003, 187.)

Palvelukentän ollessa pirstaloitunut julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteinen kenttä, tulee kaikilla toimijoilla olla selkeä kuva omasta työstänsä osana perheiden ja ennen kaikkea niissä elävien lasten suojelua. Ilmoitusvelvollisuutta ja tiedonkulun merkitystä ei voida koskaan korostaa liikaa, jos huoli lapsen hyvinvoinnista herää. Lastensuojeluviranomainen tekee sen jälkeen oman työnsä ja arvioi tilanteen vakavuuden sekä päättää mahdollisista toimenpiteistä. Tiedonsiirrosta puhuttaessa on tarkasteltava myös lainsäädäntöä ja palvelujärjestelmiä, jotka osaltaan ohjaavat ja jopa hankaloittavat tiedonkulkua.

Lasten suojelemiseksi tarjottavien palvelumuotojen kehittämisessä näkyy markkinaajattelu. Niitä tuotteistetaan ja niiden laatua ja houkuttelevuutta todistellaan asiakastytyväisyydellä. (Hurtig 2003, 186.) Palvelujen tuottamisen ja niiden kilpailuttamisen yhteydessä asiakastytyväisyyden mittaaminen on yksi haastava kohta. Palautteen ja tuloksen tulisi perustua saavutettuihin tuloksiin, ei niinkään asiakkaiden tyytyväisyyden tunteeseen. Asiakkaan tyytyväisyys samaansa palveluun ei luonnollisestikaan ole haitallista, mutta vaikeita asioita selvitettäessä tämä ei voi olla pelkästään se, mihin pyritään. Luonnollisestikin olisi ihanteellista, jos palvelu perheen mielestä olisi tarkoituksenmukaista ja miellyttävää vastaanottaa, jotta palvelu yleensä perhetä tavoittaisi. On kuitenkin hyvä miettiä, mitkä palvelun piirteet edistävät lasten suojelemista, sitä perimmäistä tarkoitusta, mitä varten palvelut ovat olemassa? Kilpailutus tai asiakastytyväisyys ei saisi koskaan estää työntekijää toimimasta lapsen edun mukaisesti.

Useat kolmannen sektorin toimijat ovat tiukkenevassa taloustilanteessa laajentamassa palveluitaan kuntien ostopalveluihin toimintansa jatkumisen turvaamiseksi. On ehdottoman tärkeää, että kaikilla on taustalla sama ajatus: lasten suojeleminen. Tällä kentällä ei voida vain tuottaa ja myydä omaa palvelua.

Muutos haastaa kolmannen sektorin toimijat pohtimaan omia toimintakäytäntöjään, henkilöstön lisäkoulutuksen tarvetta ja rooliaan muuttuvassa perheiden palveluiden kentässä.

Ihmisten kanssa tehtävässä työssä on äärimmäisen tärkeää, että ammatillinen toimija näkee itsensä osana kokonaisuutta (tässä tapauksessa osana lasten suojelua) ja ymmärtää myös muita asiakkaan ympärillä olevia toimijoita ja rakenteita. On vaarallista, jos ammattilainen kokee tekevänsä ”vain omaa työtään” eikä ”ole tullut ajatelleeksi” monia asiakkaan kannalta keskeisiä asioita. Monipuoliseen tutkimus- ja teorian tietoon tutustuminen avaa uusia näkökulmia ja auttaa ymmärtämään asiakkaan tilannetta juuri siinä kontekstissa, mihin se kulloinkin sijoittuu.

6.2 Perheissä tehtävän työn haasteet

Hurtig (2003, 37-38) kuvaa väitöskirjassaan tihkuvan auttamisen mallia, jonka mukaan lastensuojelutyö rakentuu oletuksiin, että 1) lasten ongelmat ja avun tarpeet ovat yhteydessä perheeseen ja vanhempiin 2) lasten auttaminen on tarkoituksenmukaisinta toteuttaa vanhempia auttamalla 3) vanhempien hyötyessä lapsikin hyötyy. Malli perustuu näkemykselle, jonka mukaan lapsen ensisijainen tarve on tarve läheisyydelle. Työotteessa työntekijöiden ja vanhempien keskinäinen kontakti nähdään tärkeänä.

Usein lasten auttaminen edellyttää, että vanhemmat pysähtyisivät pohtimaan omaa osuuttaan lapsen arkeen ja oireisiin (Hurtig 2003, 72). Jos vanhemmissa syntyy huoli lasten hyvinvoinnista ja oman käytöksen roolista siinä, apu ehkä välittyikin lasten arkeen. Välittymistä ja lasten hyötymistä ei voida olettaa tapahtuvan, jos vanhemman ajattelu- ja toimintamalleja ei onnistuta muuttamaan. (Hurtig 2003, 181.) Tämä vaatii työntekijältä tavoitteellista ja asioihin tarttuvaa työtettä.

Hurtigin (2003, 38-40) mukaan työ perheissä on useammin arjesta puhumista kuin siihen mukaan menemistä tai suoraa puuttumista siinä havaittuihin epäkohtiin. Lapset jäävät odottamaan hyötyä, joita vanhempien saama apu heille mahdollisesti tarjoaa. Tilanne on tämän kaltaisena sietämätön lasten näkökulmasta tarkasteltuna. Jos työntekijä katsoo, että hänen tarjoamansa apu ei riitä turvaamaan lasten kasvuympäristöä, on asioihin puuttumiseen löydyttävä rohkeutta, palvelun katkeamisenkin uhallä.

Tutkimuksessa nousi esiin samansuuntaisia ajatuksia. Osa haastateltavista suhtautui kokemuksensa pohjalta kriittisesti perhetyöhön, jossa heidän ajatuksensa mukaan toisinaan lapsen oikeuksien sijaan korostuu vanhempien oikeudet. Asia ei ole mustavalkoinen.

6.3 Vanhemmuus

Vaikka työn aihepiiriin ei alun alkaen vanhemmuus ja sen tarkastelu kuulunutkaan, ei asiaa ole voinut sivuuttaa. Tutkimuksessa on noussut esiin runsaasti tätä aihe-alueetta koskettavaa tietoa. Vanhemmuuden haasteet näyttäisivät vaikuttavan perheiden arjessa muiden arjen osa-alueiden hallintaan. Joidenkin perheiden kohdalla näyttää siltä, että vaikka arkirytmien tai ravitsemuksen merkitys tiedetään, ei lapsille haluta tuottaa niitä pettymyksiä, mitä esimerkiksi ranskalaisten vaihtuminen keitettyihin perunoihin tai aikaisempi nukkumaanmeno-aika aiheuttaa. Vastaavasti siivouksen ja puhtaanapidon kohdalla lapset tulisi vastuuttaa huolehtimaan perheen kodista ja omista jäljistä ikätasonsa mukaisesti, vaikka lapsi ei siitä innostuisikaan. Arjessa on syytä harjoitella turvallisessa kotiympäristössä myös ikävämpiä asioita, vastuita ja velvollisuuksia.

Tutkimuksen perusteella erityisesti talouden hallinta ja vanhemmuudessa olevat haasteet näyttäisivät korreloivan osin keskenään, kun perheissä kompensoidaan ostamisella vanhemmuuden osa-alueiden puutteita tai halutaan ostaa tavaroita, mihin tosiasiaa ei ole varaa. Tämä tarkoittaa myös sitä, että perheen lapset eivät opi kestävän kulutuksen mallia ja taloudenhallinnan taitoja. Talouden hallinta, kuten muutkin arkitaidot opitaan parhaiten elävän elämän ja yhdessä eletyn arjen kautta.

Vanhemmuuteen kuuluu pettymysten tuottaminen lapsille ja lasten kiukun sietäminen. Lapsen kanssa tulee keskustella asioista, perustella asioita ja antaa lapselle mahdollisuus kertoa omista ajatuksistaan. Vanhemmuus on vaativa tehtävä joka ei aina ole pelkästään mukavaa ja palkitsevaa. Vanhemmuus vaatii toisinaan omien tarpeiden ja mielihalujen unohtamista ja joustamista, luopumistakin.

Arkisen elämän, pienten asioiden ja yhteisen lasten kanssa vietettävän ajan arvostus näyttäisi tutkimuksen mukaan huolestuttavalta. Lapsille kuitenkin pienet, arkiset asiat ja toistuvat rutiinit ovat sitä parasta, turvallista arkea, joissa arki ja siitä jäävät muistot rakentuvat. Vanhempana olisi syytä tarkastella mitä lapsi todella tarvitsee hyvään kasvuun ja tasapainoiseen elämään. Moni asia ei ole rahasta kiinni. Sosiaalisen pääoman merkitystä tulisi korostaa kovien arvojen ja rahan rinnalla. Perheiden sosiaalinen köyhyys on lapsille taloudellista köyhyyttä merkittävämpää, eikä sitä rahalla korjata.

6.4 Kotitalousopetus ja koulutus

Jokainen peruskoulun käynyt on osallistunut yläkoulun aikana kotitalousopetukseen. Taito- ja taideaineiden opetuksen tarpeellisuudesta puhutaan paljon ja niin on syytäkin jatkossa. Myös kotitalousopetuksessa tulisi tarkastella vallassa olevia käytänteitä ja pohtia, minkälainen maailma on tulevaisuudessa, kun nuoret omaa itsenäistä elämäänsä aloittelevat. Maailma muuttuu ja niin myös arjen hallinnan edellytykset. (Tarsa 2014, 49.) Kotitalousopetuksen lisäksi arkitaitoja ja elämönhallintaa tulisi vahvistaa kaikessa kasvatus- ja opetustyössä varhaiskasvatuksesta aikuisiällä tapahtuvaan koulutukseen saakka. Arkitaidot ja elämönhallinta eivät ole irrallinen kokonaisuus, joka voidaan oppia muutamalla viikotunnilla. Asia vaatii kaikkien kasvatus-, opetus- ja ohjaustyötä tekevien panoksen vanhempia ja lasten ja nuorten muita aikuisia unohtamatta.

Köyhyydestä ja syrjäytymisestä keskusteltaessa on syytä nostaa esiin koulutuksen merkitys. Laadukas varhaiskasvatus ja peruskoulu ovat suomalaisten lasten hyvinvoinnin peruskivi, jonka päälle elämää rakennetaan taustasta riippumatta. On tärkeää, että tulevaisuudessakin on mahdollista kouluttautua ammattiin omasta taustasta riippumatta ja sitä kautta rakentaa itselle ja perheelle parempaa tulevaisuutta. Koulutuksen saatavuuden, yksilöllisyyden ja joustavuuden merkitys painottuu erityisesti nuorina vanhemmiksi tulleiden kohdalla, maahanmuuttajilla ja osatyökykyisillä. Ammatin vaihtaminen tai täydennyskoulutus voi helpottaa merkittävästi myös esimerkiksi vuorotyötä tekevän yksinhuoltajan arkea.

Koulutus on polku työelämään ja vakaampaan taloudelliseen tilanteeseen. Aina yksilön osaaminen ei avoimille työmarkkinoille riitä tai vointi sitä mahdollista, jolloin on luotava vaihtoehtoisia malleja työn tekemiselle. Työelämään osallistuminen tuo henkistä hyvinvointia, rakentaa sosiaalista verkostoa sekä pitää kiinni arjessa ja yhteiskunnassa.

6.5 Vapaaehtoiset lapsiperheiden parissa

Tutkimuksessa tarkasteltiin vapaaehtoisten roolia lapsiperheiden parissa tehtävässä työssä. Vastaukset olivat hyvin samansuuntaisia. Vapaaehtoistoiminta, yhteisöllisyys ja läheisverkostot nähtiin tärkeänä voimavarana perheille, jota myös yhteiskunta voisi osaltaan tukea esimerkiksi tarjoamalla tiloja kokoontumisille.

Vapaaehtoiset eivät kuitenkaan voi ratkaista yhteiskunnallisia ongelmia. Vapaaehtoiset voivat tarjota lyhytaikaista apua perheille, joiden avun tarve on tilapäistä ja jotka pärjäisivät muutenkin. Pikkulapsiaika itsessään on perheille haastavaa aikaa, eikä lisäkäsistä, -sylistä tai kuuntelijasta ole koskaan haittaa. Vapaaehtoistyön koordinoiti ja vapaaehtoistyöntekijöiden koulutus nähtiin kuitenkin välttämättömänä osana vapaaehtoistyötä.

Lähteet

Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 6 p. Tampere: Vastapaino.

Antonovsky, A. 1979. Health, stress and coping. Jossey-Bass: San Francisco.

Arajärvi, E. & Väyrynen, R. 2011. Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveystalouksissa 2009. Tilastoraportti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Donetto, S. & Maben, J. 2015. 'These places are like a godsend': a qualitative analysis of parents' experiences of health visiting outside the home and of children's centres services. *Health Expectations* 2015, 18, 6, 2559-2569. Viitattu 22.11.2016.

<http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.hamk.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=fe379eef-9760-40fe-a24b-11f4308008db%40sessionmgr4010&hid=4204>

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8 p. Vastapaino: Tampere.

Grönroos, C. 2015. Palvelujen johtaminen ja markkinointi. Helsinki: Talentum.

Harisalo, R. 2010. Organisaatioteoriat. 3 p. Tampere: Tampere University Press.

Heinilä, H. 2007. Kotitaloustaidon ulottuvuuksia. Analyysi kotitaloustaidoista eksistentiaalistis-hermeneuttisen fenomenologian valossa. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, kotitalous- ja käsityötieteiden laitos. Viitattu 12.10.2016.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/20001/kotitalo.pdf?sequence=2>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15 p. Helsinki: Tammi.

Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Rovaniemi: Acta Universitatis Lapponiensis 60.

Jaari, A. 2004. Itsetunto, elämänhallinta ja arvot. Korrelatiivinen tutkimus Morris Rosenbergin itsetuntokäsitteen taustasta suomalaisilla työikäisillä. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Jokinen, E. 2005. Aikuisten arki. Helsinki: Yliopistokustannus University Press Finland.

Jokinen, K. & Saaristo, K. 2006. Suomalainen yhteiskunta. Helsinki: WSOY.

Jonsson, M. 2006. Perhetyö, arki ja sekvenssit. Raportti Arki haltuun – kehittämishankkeesta. YAMK opinnäytetyö. Sosiaalialan AMK-jatkotutkiminto, päihteet ja syrjäytyminen, Sosionomi (YAMK). Järvenpää: Diakonia ammattikorkeakoulu. Viitattu 30.11.2015.

http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Jarvenpaa2006/024cd6_perhetyarkijasekvenssit.pdf

Jonsson, M. 2011. Perheet – eksyksissäkö? Teoksessa Fågel, S., Jonsson, M., Korvela, P. & Kupiainen, A. (toim.) Arki Haltuun – Sekvenssimenetelmä perhetyössä. Helsinki: Väestöliitto, 11-18.

Kamensky, M. 2014. Strateginen johtaminen. Menestyksen timantti. Helsinki: Talentum.

Karvonen, S., Moisio, P. & Simpura, J. 2009. Suomalainen hyvinvointi ja elinolot 2000-luvulla. Teoksessa Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 20-35.

Kataja-aho, T. 2002. Työttömien elämänhallinta. Kyselytutkimus työttömien koherenssein tunteesta ja selviytymiskeinojen käytöstä. Pro gradu. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. (Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta). Hervanta-sarja 3/2002. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kauppinen, S. & Niskanen, T. 2005- Yksityinen palveluntuotanto sosiaali- ja terveydenhuollossa. Raportteja 288. Helsinki: Stakes.

Kekkonen, M. 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen. Raportteja 281. Helsinki: Stakes.

Keurulainen, M. 1998. Elämää perheinä 1990-luvun Suomessa. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kivinen, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus, 70-85.

Korvela, P. 2014. Ajelehtivasta arjesta arjen rakentamiseen – arjen kokonaisuuden rakentaminen peruskoulun kotitalousopetuksessa. Teoksessa Kuusisaari, H. & Käyhkö, L. (toim.). Tutki, kehitä, kehity: kotitalous yhteiskunnallisena oppiaineena. Helsinki: Books on Demand, 101-118.

Kosunen, V. 1997. Laskusuhdanteesta leikkauksiin – muutosten taustaa. Teoksessa Heikkilä, M., Uusitalo, H. (toim.) Leikkausten hinta. Tutkimuksia sosiaaliturvan leikkauksista ja niiden vaikutuksista 1990-luvun Suomessa, 33-43.

Kuntalaki 17.3.1995/365. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 22.9.2015. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi. Teoksessa Vaarama, M., Karvonen, S., Kestilä, L., Moisio, P. & Muuri, A. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 144-159.

Latvala, P. 2002. Onnistuneet perheet. Teoksessa Niemi, H. (toim.) Mitä on Alvari-perhetyö. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 32. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 117-132.

Lindsay, G., Strand, S. & Davis, H. 2011. A comparison of the effectiveness of three parenting programmes in improving parenting skills, parent mental-well being and children's behaviour when implemented on a large scale in community settings in 18 English local authorities: the parenting early intervention pathfinder (PEIP). BMC Public Health. 2011, 11, 1, 962-974. Viitattu 28.11.2016.
<http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.hamk.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=23&sid=a82f8c36-e95e-4abd-8be8-1af73ec08813%40sessionmgr4009&hid=4204>.

Marttaliitto, 2015. Lapsiperheiden arjen tukeminen –hanke. Viitattu 23.9.2015.
<http://www.martat.fi>, info, hankkeet, lapsiperheiden arjen tukeminen 2015-2016.

Miettinen, A. & Rotkirch, A. 2012. Yhteistä aikaa etsimässä. Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla. Perhebarometri 2011. Väestötutkimuslaitos, katsauksia E42/2012. Helsinki: Väestöliitto ry.

Moilanen, P. & Räihä, P. 2010. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus, 49-69.

Perälä, M.-L., Halme, N. & Nykänen, S. 2012. Lasten, nuorten ja perheiden palveluja yhteensovittava johtaminen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Raijas, A. 2014. Rahan ja ajankäytön muutokset nuoren lapsiperheen arjen hyvinvoinnin toteutumisen näkökulmasta. Teoksessa Korvela, P. & Tuomi-Gröhn, T. (toim.) Arjen rakentuminen ja rytmit perhe-elämän käännekohtissa. Kuluttajatutkimuskeskus, 104-125.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Raunio, K. 2009. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Rimpelä, M. & Rimpelä, M. 2015. Säästöjä lapsiperheiden palveluremontilla. Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisusarja, nro 93. Kunnallisalan kehittämissäätiö. Viitattu 8.12.2015. [Http://www.kaks.fi/sites/default/files/TutkJulk_93_net.pdf](http://www.kaks.fi/sites/default/files/TutkJulk_93_net.pdf)

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301 19 §. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 22.9.2015. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

Sosiaali- ja terveysalan tilastollinen vuosikirja. 2014. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Sosiaaliturvan suunta. 2004. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2004: 21. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Tarsa, R. 2014. Kyseenalaistamattomista käytännöistä kohti perusteltua kotitalousopetusta. Teoksessa Kuusisaari, H. & Käyhkö, L. (toim.). Tutki, kehitä, kehity: kotitalous yhteiskunnallisena oppiaineena. Helsinki: Books on Demand, 39-54.

Vehviläinen, U. 2015. Imatran hyvinvointineuvola – konkreettista tukea lapsiperheille. Teoksessa Rimpelä, M. & Rimpelä M.(toim.). Säästöjä lapsiperheiden palveluremontilla. Liiteraportti: Kuntien kuvaukset lapsiperheiden palvelujen kehittämisestä. Kunnallisan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisusarja, nro 93, 199-207. Viitattu 8.12.2015. [Http://www.kaks.fi/sites/default/files/LIITERAPORTTI_1.pdf](http://www.kaks.fi/sites/default/files/LIITERAPORTTI_1.pdf)

Vuorinen, T. 2013. Strategiakirja. 20 työkalua. Helsinki: Talentum.

Widarsson, M.Engström, G., Berglund, A., Tydén, T. & Lundberg, P. 2014. Scandinavian Journal of Caring Sciences, 2014, 28, 4, 689-699. Viitattu 11.1.2017.
<http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.hamk.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=fe379eef-9760-40fe-a24b-11f4308008db%40sessionmgr4010&hid=4204>